

ırkçı-ayırıcı söylemlerin yaygınlaşma biçimlerini düşünmeyi kolaylaştırmak için yazılı basında ayrımcılığın çerçevelemesi araştırması

I. Aşama: İçerik Analizi Sonuçları ve Başlıklarda
Irkçı-Ayırıcı Söylemlerin Araştırılması

araştırma asistanları:
hatice çoban - ilkay kara
araştırmacı:
ülkü doğanay
araştırma koordinatörü:
eser köker

Bu çalışma, *İrkçi-Ayrımcı Söylemlerin Yaygınlaşma Biçimlerini Düşünmeyi Kolaylaştırmak için Basında Ayrımcılığın Çerçevesi Araştırması*'nin ilk aşamasının sonuçlarını yaygınlaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu ilk aşama raporu *"1. Aşama: İçerik Analizi Sonuçları ve Başlıklarda İrkçi-Ayrımcı Söylemlerin Araştırılması"* alt başlığını taşımaktadır. Halen sürmekte olan araştırmanın ileriki aşamalarının sonuçları benzeri biçimde raporlaştırılacaktır.

IRKÇI-AYRIMCI SÖYLEMLERİN YAYGINLAŞMA BİÇİMLERİNİ DÜŞÜNMEYİ KOLAYLAŞTIRMAK İÇİN

YAZILI BASINDA AYRIMCILIĞIN ÇERÇEVELENMESİ ARAŞTIRMASI

(I. Aşama: İçerik Analizi Sonuçları ve Başlıklarda Irkçı-Ayrımcı Söylemlerin Araştırılması)

İNSAN HAKLARI ORTAK PLATFORMU

Araştırma asistanları:
Hatice Çoban, İlkay Kara

Araştırmacı:
Ülkü Doğanay

Araştırma Koordinatörü:
Eser Köker

Kasım 2009

Bu yayının önceden yazılı izin almaksızın yapılan baskı ve üretimlerinden hiçbir biçimde İnsan Hakları Ortak Platformu ya da üye örgütleri sorumlu tutulamaz.

İnsan Hakları Ortak Platformu
Tunus Cd. No: 87/8 Kavaklıdere 06680 Ankara
T. 0312 468 8460
F. 0312 468 9253

www.ihop.org.tr
ihop@ihop.org.tr

İçindekiler

Tablo Listesi	2
Şekil Listesi	3
GİRİŞ	4
Sorun ve Kavramsal Çerçeve	6
Yöntem	13
ULUSAL VE YEREL BASINDA IRKÇI-AYRIMCI ÇERÇEVELER	27
I. IRKÇILIK-AYRIMCILIK KARŞITI İÇERİKLERİN GAZETE SAYFALARINDAKİ GÖRÜNÜMÜ	37
II. IRKÇI AYRIMCI İÇERİKLERİN GAZETE SAYFALARINDAKİ GÖRÜNÜMÜ	48
Ayrımcı-Irkçı Söylemin Başlıklarda Görünürleşmesi	50
Sözcükler	54
Başlıklarda Terör ve Kürt Sorununun Birlikteliği	57
Türkiye'ye ve Türklere Karşı İşlenmiş Suç: Hrant Dink Cinayeti	69
Türklerin Farklılığı ve Türk Olmayan Karşısındaki Üstünlüğü	75
Müslümanlar, Hristiyanlar ve Geleneksel İslam'ın Kabul Edilebilir Sınırları Dışında Kalanlar	77
Başlıkların Yapısal Özellikleri	81
Konu ve Temalar	90
Konular	98
Aktörler	103
Fotoğraflar	112
Olumlu ve Olumsuz İçerikler	113
Kalıpyargılar	115
Temalar	122
SONUÇ	125
KAYNAKÇA	126
EK1: YAZILI BASINDA IRKÇILIK: İÇERİK ANALİZİ KODLAMA YÖNERGESİ	130

Tablo Listesi

Tablo 1 Haber ve yazılarda fotoğraf kullanımı	31
Tablo 2 İrkçilik-ayrımcılık karşıtı içeriklerin gazetelerin sayfalarına göre dağılımı	39
Tablo 3 İrkçilik-ayrımcılık karşıtı haberlerin kimleri konu edindiğine ve gazetelere göre dağılımı	40
Tablo 4 İrkçilik-ayrımcılığı kimlerin yaptığı ve kimlerin ırkçılık-ayrımcılığa maruz kaldığı	41
Tablo 5 İrkçilik-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına göre dağılımı	42
Tablo 6 İrkçilik-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına ve gazetelere göre dağılımı	43
Tablo 7 İrkçi-ayrımcı ve karşıtı içeriklerin bir arada yer aldığı haber ve yazıların temalara göre dağılımı	47
Tablo 8 İrkçi-ayrımcı içeriklerin haber veya yazı metnindeki yeri	54
Tablo 9 Haber başlıklarında geçen sözcüklerin kullanış sıklığına göre dağılımı - (Ekim 2006-Şubat 2007 arasındaki başlıklar- ilk 100)	56
Tablo 10 Haber ve yazıların konularına göre dağılımı	99
Tablo 11 İrkçi-ayrımcı içeriğin yer aldığı haber ve yazıların konularına ve gazetelere göre dağılımı	101
Tablo 12 Haber ve yazılarda çoğunluk aktörlerinin dağılımı	104
Tablo 13 Dış ırkçılığın-ayrımcılığın hedef aldığı azınlık aktörleri	107
Tablo 14 Dış ırkçılığa-ayrımcılığa yer veren haber ve yazılarda aktörlerin konulara göre dağılımı	108
Tablo 15 İç ırkçılığın-ayrımcılığın hedef aldığı azınlık aktörleri	109
Tablo 16 İç ırkçılığa-ayrımcılığa yer veren haber ve yazılarda aktörlerin konulara göre dağılımı	110
Tablo 17 İrkçi-ayrımcı içeriğin bulunduğu haberlerde fotoğraf kullanımının aktörlere göre dağılımı	112
Tablo 18 Haber ve yazının konusuna göre çoğunluk aktörlerine yüklenen rollerin dağılımı	114
Tablo 19 Haber ve yazıların konusuna göre azınlık aktörlerine yüklenen rollerin dağılımı	115
Tablo 20 Türklerin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargıların gazetelere göre dağılımı	118
Tablo 21 İrkçi-ayrımcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazılarda azınlık aktörleri ve aktörlerin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar	121
Tablo 22 İrkçi-ayrımcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazıların temalarına göre dağılımı	123

Şekil Listesi

Şekil 1 Irkçı ayrımcı içeriğin ve ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin yer aldığı haber ve yazıların gazetelere göre dağılımı	29
Şekil 2 Ekim ayında, ırkçı-ayrımcı içerikle ilişkili haberlerde kullanılan fotoğrafların alanının gazetelere göre dağılımı (cm2)	32
Şekil 3 Irkçı-ayrımcı içerikler ve karşıt içeriklerdeki haberlerde kullanılan fotoğraf sayıları	33
Şekil 4 Gazetelerde yer alan haber ve yazıların aylara göre dağılımı	33
Şekil 5 Ekim ayında yayınlanan haber ve yazıların kapladığı alan (cm2)	35
Şekil 6 Yazıların türsel özelliklerine göre dağılımı	35
Şekil 7 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin yazıların türüne göre dağılımı	37
Şekil 8 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin bulunduğu haber ve yazılarda azınlık aktörlerinin olumlu temsiline aracılık eden kalıpyargılar	44
Şekil 9 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin bulunduğu haber ve yazılarda azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar	45
Şekil 10 Irkçı-ayrımcı içerik yer alan yazıların türlerine göre dağılımı	48
Şekil 11 Irkçılık-ayrımcılıkla ilişkili içeriklerin gazetelerin sayfalarına göre dağılımı	49
Şekil 12 Başlıklarda çoğunluk aktörlerinin tanımlanma biçimlerinin oranları	82
Şekil 13 Başlıklarda çoğunluk aktörlerinin ilişkilendirildiği eylemlerin oranı	82
Şekil 14 Başlıklarda öne çıkan azınlık aktörlerinin dağılımı	83
Şekil 15 Başlıklarda azınlık aktörlerinin tanımlanma biçimi	84
Şekil 16 Başlıklarda azınlık aktörlerinin ilişkilendirildiği eylemlerin niteliği	84
Şekil 17 Başlıkta sözleri alıntılanan aktörler	85
Şekil 18 Başlıkta sözleri alıntılanan aktörlere yüklenen roller	86
Şekil 19 Başlıkta cümle yapısının azınlık ve çoğunluk aktörlerine göre durumu	87
Şekil 20 Haber ve yazılarda iç ve dış ırkçılık-ayrımcılıkların dağılımı	106
Şekil 21 Metinlerde azınlık ve çoğunluk aktörlerine yüklenen roller	113
Şekil 22 Çoğunluk aktörleri olarak Türklerin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılar	117
Şekil 23 Azınlık aktörlerinin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılar	119
Şekil 24 Azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar	120

GİRİŞ

Her türlü ayrımcılıkla mücadele etme stratejilerinden biri olarak tayin edilen, ulusal devletleri ve uluslararası örgütleri insan haklarını yasal teminat altına almaya yöneltme girişimlerinin oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Yasal teminata kavuşturulan ayrımcılığı men eden temel insan hakları hem ulusal devletlerin hem de uluslararası sözleşmelerin güvencesi altındadır. Ancak bu güvenceleri içten içe çürüten köktenci sağ ve karşı çıkmacı (reaksiyoner) ideolojilerin yarattığı iklimin değiştirilmesi sorun teşkil etmektedir. Modern kapitalist demokrasilerde bu ideolojiler belirli zaman dilimlerinde hegemonik liberal ideolojiyi yerinden etmekte, liberal söylemlerin bileşenlerinden biri, eklemlerinden biri olmaktan çıkmakta, rakip hâkim ideoloji haline dönüşmektedir. Ayrımcılık, toplumlarda sadece sınıfsal, etnik, ırki, dini ve cinsiyet temelli ilişki eksenlerinin kurulması ile görünürlük kazanmamakta, her türlü gündelik yaşam pratiği ve bu pratiklere anlatım ve anlam imkânı sunan dilsel kullanımlar aracılığıyla salınmaktadır. Bu dilsel kullanımları içeren iletişim ve etkileşim biçimleri, bir yandan ayrımcılıkların yol açtığı biz ve onlar ikiliğinin sürekli yeniden kurulmasını olanaklı hale getirirken diğer yandan da bu ikilikleri kırmaya yönelik kısırtıcı performansların kısmi de olsa dolaşıma girmesine izin vermektedir. Etnik ve ırki ön yargılar ve ideolojiler farklı söylem ve iletişim tipleri tarafından geliştirilir ve olumlanırlar: Aile içindeki sosyalleştirici konuşmaları, günlük konuşmaları, hukuk metinlerini, ders kitaplarını, hükümetlerin yayınlarını, parlamento konuşmalarını, akademik söylemleri, reklamları, filmleri ve haberleri farklı söylem ve iletişim türleri olarak ayrıştıran Teun A. Van Dijk (1991), bu metin ve konuşma türlerinin sembolik sermayeyi kontrol altında tutan elit gruplarca üretildiğine dikkat çekmekte, bu gruplarca üretilen ancak onlar tarafından “ayrımcı” olduğu kesinlikle reddedilen, ayrımcı hatta ırkçı söylemlerin oluşmasını ve dolaşımını mümkün kılan ima, eda, üslup ve retorikle bezeli, ön adlandırma ve gerekçelendirmelerle yüklü anlatım araçlarına sahipliğin yol açtığı durum hakkında tartışmayı gerekli bulmaktadır.

Aynı gereklilik Türkiye için de geçerlidir. Zira Türkiye’de de ayrımcılığı meşrulaştıran milliyetçi ve ırkçı söylemlerin dolaşım biçimleri egemen grupların kontrolü altındadır. Akademik, entelektüel, estetik, medyatik ve politik anlam ve değer üreten grupların ayrımcılığı meşrulaştıran ve kuşatan ideolojik çerçevenin kurulmasında etkili olduğu kabul edilerek, bu etkililiğin dil kullanımlarını ve söylemlerini görünür hale getirmek, ayrımcılığın önlenmesi için yurttaş topluluklarına direnç kazandırmak amacıyla seçilecek yollardan biri olarak düşünülmüştür. Bu doğrultuda açığa çıkartılmasına ve tartışılmasına gereksinim duyulan bilgi öbekleri aşağıda sıralanmaktadır:

a. Her türlü ayrımcılığı konu alan akademik çalışmaları kesen söylemleri ortaya koyabilmek için öncelikle bu nitelikteki çalışmaların arşivlenmesi bir ön adım olarak elektronik ortamda kayıt altına alınması bir gerekliliktir. Öncelikli çalışmalar olarak, ayrımcılık temelli bibliyografyalar hazırlanması ve basılması olası çalışmaları kolaylaştıracaktır.

b. Ders kitaplarında ayrımcılık Türkiye’de çalışılmış konuların başında gelmektedir. Bu çalışmalarda ortaya çıkan bulguların tartışıldığı toplantılar, sosyo-kültürel yapılar içindeki ayrımcılığın salınım biçimleri üzerine düşünme yollarına duyarlılık sağlanmasını kolaylaştırdığı gibi ayrımcılık türleri arasındaki geçişliliği de yeniden düşünülmesine imkân hazırlayacaktır.

c. Hukuk metinlerine sızan ayrımcı söylemlerin analizleri hem yüksek mahkeme kararları üzerinde hem de birinci derece mahkeme kararları üzerinde çalışmayı gerektirmektedir. Özellikle popüler hukuk dergileri üzerinden yapılacak bir ön çalışmada, ayrımcılığı meşrulaştıran hukuki dil ve söylemlerin tartışılmasını olanaklı kılmak gerekir.

d. Parlamento konuşmalarında ayrımcılığın izdüşümlerini okuyabilmek için oluşturabilecek bir çalışma grubuyla tarihsel bir süreç içinde milletvekillerinin anlamlandırma biçimleri sorgulanabilir.

e. Medya metinlerinde etnik/dini ayrımcılık biçimleri reklam filmlerinden TV dizilerine, sinema filmlerine giden bir çoğullukta ve çeşitlilikte irdelenebilir. Birlikte izleme ve okuma alışkanlıklarına dayanarak aile içi konuşmalarda medya metnlerinin nasıl yayıldığı, iş yerindeki konuşmalarda medya elitlerinin metnlerine nasıl yer verildiğine odaklanan konuşma analizleri ayrımcılığın gündelik yaşam pratikleri ile bağlantısının kurulmasını olanaklı hale getirebilir. Ayrımcılığın gündelik yaşam pratikleri içinde sürekli yeniden üretilebilirliğine odaklanan çalışmalar medya metinleri ve medya elitlerinin yeğlemelerinin tartışılmasını sorunlaştıracaktır. Bu analizlerin yanı sıra kamusal konuşmayı yönlendiriciliği ve politik işlevleri dikkate alınarak medya metinleri içinde, üzerinde ağırlıklı olarak durulması gereken bir anlatı türü olarak haber, medya elitlerinin ürettiği, ayrımcılığı meşrulaştıran anlatım biçimi olarak ilgiyi hak etmiştir. Aşağıda anılacak akademik düzeyde girişilen uluslararası çalışmalar bu ilgiyi kuşatmıştır. Bu birikimden yararlanarak, Türkiye’de ulusal ve yerel basında ayrımcılığı olanaklı kılan ön kabullerin, ön yargıların ifade ediliş biçimlerini ve meşrulaştırılmasını sağlayan dilsel kullanımları irdelemek üzere haber anlatısının analizine dayalı bu çalışmanın sorunu ve kavramsal çerçevesi hazırlanmıştır:

Sorun ve Kavramsal Çerçeve

Haber metinlerini analize yönelik bu çalışmada ayrımcılık geniş anlamıyla tanımlanacaktır. Zira ayrımcılığa yol açan ırkçılık, cinsiyetçilik ve milliyetçilik söylemleri hem birbirleri ile hem de kendi içlerinde öylesi eklektik bir biraraya gelme ve etkileşim döngüsü kurmaktadır ki birini diğerinden ayıran sınırlar çoğu zaman belirsizleşmektedir. Balibar’ın vurguladığı gibi, ırkçılığın geniş tanımı, “biyolojik kuramlaştırmaları olsun olmasın, tüm dışlama ve azınlıklaştırma biçimlerini hesaba katar... özellikle de farklılıkların doğallaştırılmasında kullanılan ortak mekanizmayı inceleyebilmek için, biçimsel olarak

eşitlikçi bir toplumda toplumsal grupların (etnik grupların, fakat aynı zamanda kadınların, cinsel sapkınların, akıl hastalarının, proletaryanın altındakilerin vb.) ‘ırklaştırılması’ görüngülerine yol açan azınlıkların ezilmesi görüngülerini ırkçılık adı altında” topla[r]” (2007b: 66). Böylece, ayrımcılık ekonomik, sosyal, kültürel ve politik hegemonyanın birçok biçimine bürünebilmekte ve tahakküm ilişkilerinin gizlenmesine aracılık etmektedir. Ayrımcılık politik, ekonomik, sosyo-kültürel eşitsizlik yapılarını barındıran bir sistemin varlığını öngerektirir. Bu sistemin işleyişinde dışlama, marjinalleştirme süreç ve pratikleri ve sosyo-bilişsel temsiller, sosyo-politik kültürel yapılarca üretilerek, ideolojik ve söylemsel olarak sürekli yeniden kurularak işletilirler. Bu yönüyle, “tamamen farklı ‘tabiat’lara sahip toplumsal grupları, ... ‘ırklaştırma’ görüngüsü, birbirinden bağımsız bir dizi tanımsız nesne karşısında uygulanan, sadece benzer söylem ve tutumların yan yana gelmesini değil, birbirine bağlı, birbirini tamamlayan dışlama ve tahakkümün oluşturduğu tarihsel bir sistemi temsil etmektedir” (Balibar, 2007b: 66-67) Bu tarihsel sistem, geniş yapısı içinde ırkçılığın “inşası için her zaman gerekli” olduğu milliyetçilikle eklemlenmesine, “ırkçılıktan milliyetçilik” ve milliyetçilikten de sürekli olarak ırkçılık çıkmasına aracılık eder (71-73). İkisi arasındaki ilişki, ulusal bütünlüğün tehlikede olduğu, kimliğin ve kültürün soysuzlaştığı iddiaları ile açık bir görünürlük kazanırken toplumsal gruplar “birleştirici özellikleri dıştalık ve karşıtlığın izleri haline getirile[rek]” ırklaştırılırlar (81).¹

Azınlıkların kültürel, ekonomik ve sosyal açılardan açık ve/veya örtülü biçimde baskıya ve ayrımcılığa uğraması sürecinde dil, söylem ve iletişim önemli bir rol oynamakta, etnik ön yargılar ve ideolojiler farklı söylem ve iletişim tiplerinin gelişimine yol açmakta, dil, din, giyim-kuşam ve benzeri gündelik yaşam pratikleri içinden yeniden deneyimlendirilmektedir. Bu deneyimleri adlandırmada ve hayali ayrımların güçlendirilmesinde adlandırma, tasarlama, açıklama yollarını kullanarak kamusal söz oluşturma becerilerine sahip olan medya önemli

¹ Irkçılık ve milliyetçilik arasındaki ilişki için ayrıca bkz. Schnapper, 2006; Smith, 2003.

işlevlerle donanmıştır. Bu işlev ve konumu irdeleyen çalışmalar, genel olarak kitle iletişim araçları ve özelde yazılı basın, ırkçı/ayırıcı görüş, değer ve tutumların gizlenmesi, sürdürülmesi, yaygınlaştırılması ve meşrulaştırılmasına aracılık ettiğini göstermektedir. Gazeteciler, muhabirler, editörler ve köşe yazarlarından oluşan medya elitleri, azınlık gruplarına ilişkin kanıların oluşturulmasında ve işleyişinde önemli bir role sahiptir. Bu çalışmalar, toplumdaki çoğunluk grubu üyelerinin doğrudan çok az bilgi sahibi olduğu sosyal gruplar ve olaylar hakkında, medyanın kamusal bilgi ve açık veya gizli kanılar yaydığını, daha da önemlisi etnik olayların yorumlanması konusunda, azınlık gruplarına ilişkin önyargılara ve ayrımcılığa meşruluk da sağlayabilecek ideolojik bir çerçeve sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada “her gün gazetede okuyoruz” cümlesi stratejik bir önem taşır ve günlük konuşmalarda önyargıların doğrulanmasında kullanılır. Van Dijk, günlük konuşmalar içinde ırkçı tutumlarının sosyal ve hukuki açıdan kabul görmeyeceğini bildiği için böyle damgalanmaktan endişe eden, buna karşılık önyargılarına rasyonel bir açıklama getirmeye çalışan bireylerin kullandığı bir diğer yaygın formülasyonun altını çizer: “...’lere karşı değilim ama ...” Bu formülasyonda boş bırakılan yerleri “Kürtlere, Alevilere, Çingenelere, Türkiye’de çalışan yabancı kadınlara”, gibi sözcüklerle doldurduğumuzda, aslında ayrımcılığı bu türden açıklamalarla üzeri örtülü hale getirme, hoşgörülür kılma biçimlerinin günlük konuşmalarda olduğu gibi medyada da ne kadar yaygın olduğunu kolayca fark edebiliriz. Van Dijk, bu türden “ikiyüzlülüğün” medyanın etnik konulara bakışıyla ilişkili olduğunu; insanların konuşmalarında kanıt olarak kullandıkları ve azınlık gruplarına atfettikleri “olumsuz” özellikleri çoğunlukla bu kişi ve gruplarla birebir ilişkilerde bulunmadıklarından daha çok medyadan edindikleri ve hatırladıkları bilgiler içinden süzdüklerini belirtir (1991:7). Medya etnik ilişkiler konusundaki yaygın rızanın üretiminde gerekli olan sembolik kaynakların kontrolüne sahiptir. Bu kontrol gücü, haber değeri atfetme pratikleri, haber kaynakları ve politik-ekonomik güç gruplarıyla ilişkiler, istihdam politikaları ve

profesyonelleşme gibi haber üretim sürecinin iç dinamikleri de dikkate alındığında, ırkçılık karşıtı görüşlerin kamuoyunun gözünden gizlenmesinde medyaya ayrıcalıklı bir yer verir.

Amerika ve Avrupa’da medyanın ırk ilişkileri ve etnik/kültürel farklılıkları haberleştirme biçimi üzerine yapılan, tarihi 1960’lı yıllara kadar uzanan çok sayıdaki çalışma, yukarıda medyaya atfedilen işlevi somut örneklerle doğrulamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’nde Kerner Komisyonu, 1960’lardaki *Sivil Haklar Hareketi* sırasında ortaya çıkan ayaklanmalar ve kargaşayı araştırırken bu konuya da eğilmiş, medyanın ırk ilişkilerinin altında yatan problemleri ve çatışmaların neden ve sonuçlarını yeterince yansıtmadığını saptamıştır (akt. Van Dijk 1991:11). Takip eden çalışmalar da siyahların suç ve düzen bozucu eylemlerle ilişkilendirilerek temsil bulduklarını, karşılaştıkları ayrımcılık, eğitim, konut, sağlık hizmeti yetersizlikleri ya da siyahlar için önemli olan geçmiş sivil hak kazanımları ve yoksullukla mücadele gibi konulara ulusal ve yerel basının yeterli ilgi göstermediğini (Lowenstein, 1967; Lyle, 1968; Johnson, Sears ve McConahay 1971; Knopf 1975; Martindale, 1986; Daniel ve Allen, 1988); Latin Amerikalıların ve diğer azınlık grupların siyahlarla benzer şekilde stereotipleştirilmiş bir çerçeveden, suçla, uyuşturucu satışı ve kullanımıyla ilişkilendirilerek, çalışmayacak kadar tembel, sorunlu insanlar olarak ve biz/onlar ayrımı içinden haberleştirildiğini (Wilson ve Gutierrez, 1985) göstermektedir. Siyahlar, bu haberlere göre yalnızca spor ve eğlencede başarılı olabilmekte, beyazlar ve siyahların bir arada temsil bulduğu durumlarda beyaz haber aktörleri daha güçlü ve kontrol sahibi olarak görülmekte, siyah haberci ve haber editörlerine çok düşük oranlarda iş verilmekte, ırk konularında bile beyaz uzmanların ve politikacıların sözüne başvurulmaktadır (Daniel ve Allen, 1988; Greenberg ve Mazingo, 1976).

Farklı göçmen gruplarını bir arada barındıran Kanada’da ise, basının “ideal göçmenler” olarak nitelediği Batı Avrupalı ve İngilizlerin karşısında Fransız Kanadalıları, Güney ve Doğu

Avrupalıları, Hintlileri, Çinlileri, Japonları ve Latin Amerikalı göçmenleri ya görmezden geldiği ya da stereotipleştirilmiş ve ırkçı bir çerçeve içinden –beyazların istihdamı karşısında bir tehdit ya da potansiyel suçlular olarak- tanımladığı, azınlık kadınlarına ise hiç yer vermediği saptanmıştır (Indra, 1979).

İngiltere’de 1970’lerden bu yana göçmenler, azınlıklar, etnik konularla ilgili yürütülen çalışmalar Amerika ve Kanada’dakine benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Hartmann ve Husband’ın çalışması (1974) beyaz olmayanların İngiliz toplumunun içsel bir parçası olarak görülmediklerini, basının İngiltere’nin beyaz insanların yaşadığı bir ülke olduğu imajını yansıtmaya devam ettiğini göstermektedir. Medya, bir yandan azınlık grupların ayrımcılığa maruz kaldığını ileri sürerken diğer yandan bunların bir problem ya da bir tehdit olduğu izlenimini yeniden üretmeye devam etmekte, Asyalı mültecilerle ilgili olumsuz hikâyeler aktarmaktadır. 1960’larda göç sorununa odaklanan ve göçmenleri dışsal bir tehdit olarak tanımlayan İngiliz basını, 70’lerden itibaren onları “içerideki yabancılar” olarak görmektedir (Troyna, 1981). Hall ve arkadaşlarının (1978;1980) *Kültürel Çalışmalar Merkezi* bünyesinde yürüttükleri çalışmalarda da, medyada ırkların temsili sorunu, toplumsal olarak paylaşılan ırksal tutumlar, haber değeri atfetme süreçleri ve haber üretimini belirleyen ideolojiler, haber okuma /alımlama pratikleri açısından irdelenmektedir. İrlanda’da yazılı basının göçmenleri ötekileştirmesi üzerine yapılan güncel bir çerçeve analizi çalışmasında ise İngiltere’dekine benzer biçimde medyanın kamuoyunda göçmenlere yönelik korkuya dayalı bir temsilin oluşmasına katkıda bulunduğu belirlenmiştir (Haynes ve ark., 2006).

Türklerin göçmen nüfusun önemli bir bölümünü oluşturduğu Almanya’da ise etnik konuların haberleştirilme biçimine yönelik yürütülen sistematik içerik analizlerinde önyargılar ya da kayıtsızlık yoluyla, yerel gazetelerin zenofobik gündelik ‘teoriler’ oluşturduğu ortaya konmakta; yabancıların Alman kaynaklarına yönelik tehditler olarak değerlendirildiği,

Türklerin ve diğer azınlıkların ancak egemen Alman kültürü içinde asimile olduklarında kabul gördükleri saptanmaktadır (Ruhrmann ve Kollmer, 1987).

Van Dijk (1991), İngiliz ve Hollanda basınında ırk sorunlarının haberleştirilmesi üzerine yaptığı kapsamlı söylem analizinde önceki çalışmalarla benzer sonuçlar ortaya koymuş; haber başlıklarının yapısı ve biçiminin gazeteciler ve editörler tarafından etnik konularla ilişkilendirilen başlıca temaları ortaya koymakla kalmadığını; etnik azınlıkların bu konular içinde olumsuz rollerle ve göç sorunları, suç, şiddet, etnik ilişkiler gibi stereotipleştirilmiş temalar çerçevesinde tanımlandığını saptamıştır. Ayrıca çalışma kapsamında okurlarla yapılan görüşmeler sonucunda da, basının mevcut kanı ve tutumları sağlamlaştıran etnik bir uzlaşma sağlayarak ırkçılığı yeniden ürettiği, insanların ne düşüneceğinden ziyade etnik konularda nasıl düşüneceği ve konuşacağını şekillendirdiği ortaya konmuştur. Van Dijk, basının ırkçı tutum ve söylemleri yeniden üreten sembolik işlevinin tek başına ele alınmaması gerektiğini, birçok açıdan politik, ekonomik ve diğer kurumlarla ya da genel olarak elitlerle ilişkili olduğunu belirtmektedir (254).

İrkçılığın geleneksel iletişim araçları dolayısıyla meşrulaştırılması ve yeniden üretilmesini konu edinen, yukarıda birkaç örnekle özetlemeye çalıştığımız çok sayıdaki araştırmanın² yanı sıra son yıllarda, internet gibi yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla yayılan bilginin de ırkçı/ayırıcı çerçeve ve söylemlerin oluşumundaki yerini tartışmaya açan çalışmaların yaygınlaştığına dikkat çekmek gerekir. Bu türden çalışmalara verilebilecek yakın tarihli iki örnek arasında Cassandra Van Buren'in (2006) Amerikan toplumundaki Arap karşıtı ırkçı tutumları pekiştiren 9/11 sonrası Web Animasyonları üzerine tarihsel bir bakışla

² Çoğunlukla Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da yürütülen bu çalışmaların yanında, ırkçı tutumu ile İnsan Hakları Komisyonu'nun soruşturmasına da konu olan Güney Afrika basınının da araştırmacıların ilgisini çektiğini burada saptamak gerekir. Kevin Durrheim ve arkadaşları (2005), basınının ırkçılığı inkâr ederken ortaya koyduğu söylemsel stratejiler üzerine yaptıkları çalışmada medyanın kaydırmaca, yer değiştirme, görecelileştirme, önemsizleştirme, tersyüz etme gibi stratejilerle önyargıları akılcılaştırma yönünde kabul edilebilir argümanlar geliştirdiğini ve siyahların deneyimini marjinalleştirdiğini belirlemişlerdir.

gerçekleştirdiği incelemeyi ve ve Chris Atton'un bir alternatif medya örneği olarak İngiliz Ulusal Partisi'nin (BNP) internet sitesini ele aldığı ve partinin üye ve destekçilerini ırkçılığın söylemsel kuruluşuna nasıl dâhil ettiğini irdelediği yazısını örnek verebiliriz.

Türkiye'de gerek ulusal düzeyde gerek yerel düzeyde medyanın ırkçı, milliyetçi ve cinsiyetçi söylemlerin eklemlenme tarzları ve müzakere edilme biçimleri üzerinde yapılmış çalışmalarda, etnik /dini/ cinsiyet temelli ayrımcılığın, biz ve onlar kurgusunun varlığı saptanmıştır. Özellikle medyada hak ihlallerini konu alan yayınlarda, çocukların, gençlerin, kadınların ve diğer azınlık gruplarının hak ihlallerinin sistematik olduğu görülmektedir. Yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılan kimi çalışmalarda, etnik ve kültürel ayrımcılığın milliyetçi söylemlerin refakatinde ortaya konulduğuna işaret edilmektedir. Ayrımcılığın sistematik varlığını saptayan bu çalışmalarda, ulusal bütünlüğe, birlik ve beraberliğe, kamu düzenine ve genel ahlak ilkelerine yaslanılarak ayrımcılığın meşrulaştığını söylemek mümkündür. Niceliksel ve niteliksel içerik analizi tekniğiyle yapılan çoğu araştırma, “hangi dilsel kullanımlar ve dilsel stratejiler ayrımcılığı meşru kılan ideolojik çerçevenin söylemsel üretiminde etkilidirler?” sorusuna yanıt aramadığı için, bu çalışmalarda eksik kalan söylemsel yeğlemeleri irdelemek amacıyla yeni bir çalışma tasarımına gidilmiştir. Bu çalışma söylemsel üretimi olanaklı kılan metin yapıları üzerinde yoğunlaşacaktır. Bir başka deyişle, etnik ve dini azınlık grupları hakkında ne söylendiği/söylenemediği ya da yazıldığı/yazılamadığı araştırıldığı bir söylemsel içerik sorgulamasına gidildiği kadar, bu içeriklerin nasıl formüleleştirildiği, üslup ve retorik özellikleri, argümantasyon ve anlatı yapıları da analiz edilecektir. “Uygarlıkların beşiği”, “Medeniyetlerin buluştuğu yer”, “700 yıllık hoşgörü” “birlikte yaşama kültürün zenginliği”, “Dinlerin biraradalığı” “Hepimizin kardeş olduğu” klişelerine dayalı adlandırmalarla toplumsal mekânı sabitleyen, “birlik ve beraberlik zamanı”na göndermelerde bulunarak aciliyet zamanı yaratan, dini ve etnik kökeni biz tanımının dışında bırakarak sürekli “sadakat” talep eden, “İrkçi, milliyetçi, şoven değilim

ama” cümlesiyle başlayan yazıları sürekli gündemde tutan ulusal basın, Türkiye’de yaşayan hâkim dini çoğunluk karşısında Alevileri sadece sorunlarıyla ve talepleriyle gündeme getirdiği gibi, diğer bazı azınlıkları “dinleri” özellikle de “kiliseleri” aracılığıyla işaretlemekte, azınlıkların etnik kökenlerini belirtirken terör, suikast, isyan gibi ortaklığı tehdit eden adlandırmaları kullanmaktan çekinmemektedir. Yabancı kadın işçi fuhuş, uyuşturucu, suç ile birlikte anılmakta, mülteciler yoksulluk ve yoksunluk anlatıların öznelere olarak kurulmaktadır. Bu durumu saptayan cümleleri tamamlamayabilmek için girişmeyi planladığımız araştırmada, Türkiye’de ayrımcılığının değdiği gruplar üzerine yapılan haberler irdelenecektir. Bu bağlamda, ulusal ve yerel basında etnik kökene dayalı ayrımcılığın farklı yönelimlerini görmek için özellikle ulusal basının şiddet eylemleriyle sürekli yan yana getirdiği Kürtleri konu alan haberlere odaklanılacaktır. Medyada gayr-ı müslimler olarak nitelenen Ermeniler, Rumlar, Yahudiler ve Süryanileri konu alan diğer haberlerde “yabancılık” vurgusu göçmenleri ve mültecileri konu alan haberlerle ortaklanmaya çalışılacaktır. Bu haberler içinde özellikle yabancı kadınlarla (turist kadınlardan evlilik yoluyla gelen kadınlara kadar geniş bir yelpaze içinde) ilgili olanlar, hem cinsiyet temelli ayrımcılığın hem de etnik kökenli ayrımcılığın kesiştiği yeri göstereceği için özel bir önem atfedilerek irdelenmeye çalışacaktır. Ayrımcılığın cinsiyetçi söylemini tartışabilmek için bakılması öngörülen bir diğer haber öbeği de eşcinsel ve travestileri konu almaktadır.

Yöntem

Çalışma, 2006 yılını ve 2007 yılının ilk ayını kapsamaktadır. Bu dönemin seçilmesinde, 2006 yılında Türkiye gündeminde Hırant Dink’in Türklüğe hakaret suçlamasıyla 301. Maddeden yargılanması; Elif Şafak’ın aynı suçlamayla yargılanması; Avukat Kemal Kerinçsiz’in bu davalar sırasında saldırgan ve ırkçı olarak nitelenebilecek bir üslupla yaptığı

açıklamalar; Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü alması ile 2005 yılında Ermeni Soykırımı hakkında yaptığı açıklamanın yeniden gündeme gelmesi; Fransa parlamentosunun Ermeni soykırımının inkâr edilmesini cezalandıran bir yasayı kabul etmesi gibi olaylar çerçevesinde ırkçı söylemlerin yaygınlaşması esas oluşturmaktadır. Bilindiği gibi, Hrant Dink'in kimi çevrelerce hedef gösterilmesine kadar varan suçlamalarla yükselen gerilim 2007 yılının Ocak ayında öldürülmesi ile yeni bir boyuta taşınmış, basında ırkçılık karşıtı söylemlerle cinayeti meşrulaştırmaya bile hafifletici nedenlerini sıralayan ifadeler bir arada yer bulmuştur. 2006 yılında ayrıca Rahip Santore cinayeti, Şemdinli davası, PKK'dan kaçan kadın teröristlerin PKK kamplarında tecavüze uğradıklarıyla ilgili haberler, töre cinayetlerinin Kürt kültürüne özgü olduğuna ilişkin haberler, İsmailağa Cemaatinin önde gelenlerinden birinin öldürülmesi ile meydana gelen olaylar; Cübbeli Ahmet Hoca haberleri, Papa'nın Türkiye ziyareti; Alevilere zorunlu din dersi ile ilgili AİHM kararları, üniversitelerde başörtüsü yasağı ile ilgili haberler, Yunanistan'la yaşanan mülteci krizleri, seks kölesi olarak kullanılan ve/veya suça bulaştırılan yabancı kadınlar ve genel olarak turist kadınlarla ilgili haberler dolayısıyla da etnik, politik, kültürel ve cinsiyete dayalı ayrımcılığın çeşitli biçimlerinin söylemsel kuruluşuna yaygın biçimde tanık olunmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenecek ulusal gazeteler belirlenirken, ırkçı-ayrımcı içerikleriyle bilinenler değil, ırkçı-ayrımcı görüşlerin kamuoyunda yaygınlaştırılmasına aracılık etmeleri nedeniyle en çok satan gazeteler esas alınmıştır. 2006 yılı içindeki tirajları dikkate alınarak belirlenen üç ulusal gazete olan Zaman, Hürriyet ve Posta'da yer alan haber, köşe yazısı ve yorumlar ana akım yazılı basının yukarıda belirtilen gruplara yönelik önyargılı ve ayrımcı söylemleri yaygınlaştırma biçimleri araştırılmak üzere analiz edilmiştir. Benzer şekilde, yerel basın örnekleri seçilirken de ırkçı-ayrımcı içerikleriyle bilinenler yerine, Türkiye'nin farklı etnik/kültürel yapılara sahip bölgelerinde yüksek tirajları ve okunma oranlarıyla yerel ilişkiler, değer yargıları ve normların yeniden üretilmesine aracılık ettiği

gazeteler seçilmiştir: Balıkesir, Mersin ve Malatya'nın en çok okunan yerel gazetelerindeki (sırasıyla Yeni Balıkesir, Güneyde İmece ve Sonsöz) haber, yorum ve köşe yazıları incelenmiştir. Ulusal gazeteler Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi kütüphanesinden, Milli Kütüphane'den, yerel gazeteler ise gazetelerin arşivlerinden temin edilmiştir. Analiz kategorilerinin ve çerçevesinin geliştirilmesinde, Van Dijk'ın İngiliz basını üzerine yaptığı çalışma esas alınmıştır (bkz. Van Dijk 1991).

Çalışma söylem analizini esas almakla birlikte ilk aşamada ırkçı ve ayrımcı söylemlerin genel dağılımını ve yaygınlığını ortaya koyabilmek ve söylem analizine temel oluşturacak haber ve yazıların yapısal özellikleri ile ilgili kimi saptamalara ulaşabilmek üzere 2006 yılının son üç ayını ve Hırant Dink cinayetinin yaşandığı 2007'nin ilk ayını kapsayan 4 aylık dönemde yer alan tüm haber ve yazılar niteliksel içerik analizine tabi tutulmuştur. Zaman ve kaynak kısıtlılığı, niteliksel içerik analizinin çalışma kapsamında yer alan tüm zaman dilimine uygulanmasını engellemiştir.

Çalışmanın içerik analizini esas alan bu ilk bölümünde,

- Öncelikle ırkçılık ve ayrımcılıkla ilişkilendirilen haber ve yazılar, gazetenin adı, tarihi, söylemin türü (haber, köşe yazısı, yazı dizisi, yorum) (anlatımda kolaylık sağlamak üzere özellikle belirtilmesi gerekmediği durumlarda bundan sonra tümü için yalnızca haber ifadesi kullanılacaktır), haberin boyutları³ gibi genel özellikleri açısından değerlendirilmiştir.
- Haberde ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin bulunup bulunmadığı ayrıştırılarak bu incelenen gazetelerde yer alan haber ve yazılarda bu konudaki ne ölçüde duyarlılık geliştirilebildiği saptanmaya çalışılmıştır. Bu kategoride çoklu kodlama yoluyla ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içerikle bir arada yer bulabilen ırkçı-ayrımcı içeriklerin de saptanması

³ Haber ve yazı sayısının çokluğu ve çalışmanın kısıtlılıkları nedeniyle haber ve fotoğrafların alanlarının yalnızca analize konu olan ilk ay (Ekim 2006) için ölçülebilmeye neden olmuştur. Bununla birlikte, aşağıda görüleceği gibi, incelenen dönemdeki haber ve yazıların üçte birinin bu ilk ayda yayınlanmış olması bu ölçümlerin bir genelleme yapma olanağı sağlayabileceğini düşündürmektedir.

hedeflenmiştir; böylelikle yukarıda belirttiğimiz gibi, Van Dijk'ın “ırkçı değilim ama...” ifadelerinin arkasına saklandığını vurguladığı ırkçı-ayırıcı tutumların Türkiye'deki ulusal ve yerel basın üzerinden daha açık biçimde örneklenmesi beklenmektedir.

- Haber ve yazılarda ırkçı-ayırıcı içeriğin bulunup bulunmadığının niteliksel analizi aşağıdaki kategoriler esas alınarak gerçekleştirilmiştir:

- Irkçılık-ayırıcılık karşıtı içeriklerin kimi/kimleri hedef aldığı (ırkçı/ayırıcı olmakla kimin suçlandığı) ve kimi/kimleri konu edindiğinin (kime/kimlere karşı ayırıcılık yapıldığı); gazetelerin bu türden içeriklere hangi konular/olaylar bağlamında yer verdiğinin araştırılması yoluyla medya profesyonellerinin ayırıcılık karşısındaki tutumları; ayırıcılığın hangi türlerini görme, hangilerin görmezden gelme yolunu seçtikleri araştırılmıştır.
- Gazetenin yayın politikası ve editoryal tercihlerini yansıtmaları açısından öne çıkan haber başlıklarının ırkçı-ayırıcı içerikleri yansıtmaları biçimi başlıklarda yer alan sözcüklerin seçimi; aktörlerin ve kaynakların nasıl tanımlandığı, hangi ilişkiler içinde aktarıldığı; cümle yapılarının nasıl olduğu gibi sorular aracılığıyla incelenmiştir.
- Haber ve yazıların konuları (örn. göç, etnik ve ırk ilişkileri, eğitim, dinsel cemaatler, suç ve terör) ve temalarının (basit cümleler halinde formüle edilmiş bir dizi önerme aracılığıyla) ayrıştırılması yoluyla yazılı basının incelenen dönem içinde ırkçı-ayırıcı söylemlere aracılık eden konusal tercihleri ortaya konmaya çalışılmış; başka bir deyişle basının etnik, dinsel azınlıkları ve ayrıcalıksız grupları hangi konular ve temalar aracılığıyla haberleştirdiğinin haritası oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu haritalandırma girişiminin öncesinde, yapılan bir ön çalışma ile, gazetelerde ırkçı-ayırıcı içeriklerle ilişkilendirilen haber ve yazıların oluşturduğu genel anlamsal çerçeve tanımlanmaya çalışılmış;

bu çerçeve içinde yapıları gereği ırkçı-ayırıcı tutumlarla kolayca ilişkilendirilebilen bilmezden gelme ve bilme isteminin; görülebilir olguları gizli nedenlerle açıklama eğiliminin kolay kavranabilir, kitlelere hitap eden, basmakalıp yargıları, klişeleri çoğaltma çabalarının (Balibar, 2007a:27-29); “biz değil onlar ırkçı”, “herkes bize karşı”, “Türkiye aleyhine komplolar düzenleniyor”; “Türkiye’de ayrımcılık/ırkçılık yapılmaz”; “yabancılar, Ermenilere, Kürtlere güvenilmez” gibi önermelere nasıl dönüştüğünün izi sürülmeye çalışılmıştır.

- Balibar’ın “ulusal alanda azınlıklaşmış bir nüfusa yöneltilmiş” iç ırkçılık ve “yabancı düşmanlığının bir uç biçimi olarak ulusal sınırları bir ölçüt olarak” varsayan dış ırkçılık (2007b:53) arasında yaptığı ayrıştırmadan yola çıkarak gazetelerde iç ve dış ırkçılık-ayırıcılık türlerinden hangilerinin yer bulduğu araştırılmıştır. Böylelikle haber ve yazıların dili içine yerleşen ve belli aktörleri hedef alan ırkçı-ayırıcı yapı ve söylemlerin medya profesyonellerinin haber gündemi öncelikleri ve haber değeri atfetme pratikleri ile nasıl ilişkilendiği de ortaya konmaya çalışılmıştır.
- Yukarıdaki ayrıştırmalarla da bağlantılı olarak, ırkçı-ayırıcı içeriklerin yer bulduğu haberlerde çoğunluk aktörlerinin kim ya da kimler olduğu hem ırkçı-ayırıcı içeriklerin kimlerin ağzından aktarıldığını hem de bu içeriklerin meşrulaştırılmasında kimlere atıf yapıldığını ortaya koyabilmek açısından incelenmiştir.
- Gazetecilik pratikleri içerisinde fotoğrafa verilen önem ve fotoğrafın haberin okurla kurduğu ilişki açısından taşıdığı rol dikkate alınarak haberlerde fotoğraf bulunup bulunmadığı, fotoğrafta azınlık aktörlerinin görüntülerinin bulunup bulunmadığı ve nasıl temsil buldukları (olumlu ya da olumsuz) sorgulanmıştır.

- Haber metninde azınlık aktörlerinin ve çoğunluk aktörlerinin nasıl tanımlandığı (olayın/eylemin mağduru ya da faili olarak) ve bu aktörlerin olumlu ya da olumsuz hangi rollerle ilişkilendirildiği saptanmaya çalışılmış; böylece ırkçı söylemler, pratikler ve temsillerin bir klişeler ağı içinden seçilen farklılık işaretleri ve koruma ya da ayırım imgeleri aracılığıyla üretildiği (bkz. Balibar, 2007a:27-28) de dikkate alınarak, haber metninde çoğunluk aktörlerinin yüceltilmesine ve azınlık aktörlerinin olumlu veya olumsuz temsili durumuna aracılık eden kalıpyargıların hangi ortak özellikler aracılığıyla kurulduğu araştırılmıştır.

Kodlama, araştırmacılar tarafından ön eğitimden geçirilen doktora öğrencileri tarafından gerçekleştirilmiş, kodlama formlarındaki sayısal veriler SPSS programı kullanılarak değerlendirilmiştir. (Kodlama formu için bkz. EK1).

Ayrıntılı bir söylem analizi çerçevesi içinden bir tek metnin bile derinlemesine analizinin günlerce süreceği ve sonuçlarının onlarca sayfa tutacağı dikkate alındığında, araştırma kapsamında ele alınması beklenen binlerce haberde ırkçı/ayırıcı söylemin analizine konu olacak metinsel düzeylerin ancak çeşitli bağlamlardan ve devamlılığı olan haber öyküleri içinden belirlenecek örnekler üzerinden gerçekleştirilebileceği açıktır. Bu nedenle, çalışmanın ikinci aşamasını oluşturan söylem analizi, içerik analizine konu olan 4 aylık süre içindeki haber öykülerinden ve yorum/köşe yazılarından seçilecek örneklerin yanında, 2006 yılının daha önceki aylarında gerçekleşen Rahip Sartori cinayeti gibi olaylar ve Şemdinli Davası, PKK kamplarında tecavüze uğrayan kadın teröristler, Hrant Dink'in yargılanması gibi yukarıda sıralanan diğer belli başlı konularla ilgili haberlerden seçilecek örnekleri de kapsamıştır.

Söylem analizi, öncelikle dilin kullanımı ve iletişime dair bilişsel, sosyal, tarihi, kültürel ve politik bağlamların haber içerikleri, anlamları, yapıları ve metinlerinin içine nasıl işlediği sorusu üzerine odaklanacak; söylemin bu bağlamların yapısının nasıl içsel bir parçası olduğunu ve bunlara katkıda bulunduğunu araştırmaktadır. Bu çerçevede, haberlerin örgütlenmesi ve anlamlarında sosyal ve politik yapıların oynadığı rol kadar, haberlerin okurların sosyal-bilişsel gelişimi ve değişiminde, elit görüşlerinin meşrulaştırılması ve yeniden üretilmesinde nasıl yer aldığı soruları da ele alınmıştır⁴.

Çalışmada haber söylemleri üzerine yürütülecek analiz aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır:

- a) Analizin ilk aşamasında haber başlıklarının içerik ve yapıları ele alınacaktır. Başlıklar, önemli metinsel ve bilişsel işlevler ortaya koyarlar. Metinde aktarılan en önemli bilgiyi özetleyip, haberin ana konusunu ifade ederler. Aynı zamanda haberin ilk göze çarpan kısmı olmaları nedeniyle okur haberin ne hakkında olduğunu anlamak için başlıklara başvurur; hatta okurların çoğunun başlıklardan ötesini okumadığı bilinmektedir. Başlıktaki enformasyon, okurun hafızasında haberin anlaşılması için gereken bilginin çağrıştırılmasına da yol açar. Ayrıca hafızada haberde aktarılan olayın temsiline yönelik örgütleyici bir ilke oluşturur. Başlıklar, olayla ilgili en önemli bilgiyi aktardıkları için anlamlandırma sürecini de yönlendirecek, belli bir bakış açısını üreteceklerdir. Haber üretiminin günlük rutinleri içinde de başlıkların önemli bir yeri vardır. Okurlar gibi muhabirler de kaynaklarından edindikleri bilgileri anlamak ve hatırlamak için başlıkları kullanırlar; çoğunlukla başlıklar muhabirler tarafından değil editörler tarafından hazırlanır ve onlar sadece başlığın haber metnini en iyi şekilde özetlemesi ile ilgilenmez, bunun yanında okur için çarpıcı-çekici olacak ya da gazetenin yayın politikasına en uygun düşecek başlığı da bulmaya çalışırlar. Bu nedenlerle başlıklar çoğunlukla ideolojik imaları barındırmaktadırlar. Başlıklar

⁴ Aşağıda analiz kategorilerine ve bu kategorilerin işleyişine dair açıklamaların tümü, örnekler hariç olmak üzere, Van Dijk'ın 1991 tarihli çalışmasından özetlenerek aktarılmıştır. Ayrıca bkz. Van Dijk 1985; 1987; 1988a; 1988b; 1988c; 1989a; 1989b.

düzeyinde yürütülecek inceleme ilk olarak çalışmaya konu olan dönemde ırkçı/ayırıcı söylemle ilişkilendirilebilecek kaç haber başlığının bulunduğu, bunların haberlerin konularına ve gazetelere göre dağılımını ele almaktadır.

Bunun ardından, başlıklarda kullanılan sözcükler incelenmiş, sözcük seçiminin durumun tanımlanmasında oynadığı rol açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Örneğin, Türkiye’de fuhuş çetelerinin eline düşen yabancı uyruklu kadınlarla ilgili haberlerin başlığında bu kadınları ifade etmek için “seks kölesi” sözcüklerinin seçilmiş olması, bu kadınlara ilişkin belirli bir yargıyı haberin başlığına taşımaktadır. Böylece haberin başlığı yalnızca durumu özetlemekle kalmamakta, bu kadınlar hakkında ne düşüneceğimizi de belirlemektedir.

Burada ayrıca belli konularla ilgili başlıklarda kullanılan sözcüklerin dağılımı ve ulusal ve yerel düzeyde yayın kuruluşlarında aynı konudaki başlıklarda tercih edilen sözcükler arasındaki farklılıklar da ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Başlıklarla ilgili analizin bir diğer aşamasını başlık yapılarının incelenmesi oluşturmaktadır. Başlıkta yer alan sözcükler arasındaki ilişki haber aktörleri arasındaki ilişkileri ve bunların rollerini belirlemektedir. Başka bir deyişle, eylemin aktörlerinin ya da mağdurlarının kim olarak tanımlandığı eylemi ve aktörleri nasıl anlamlandıracağımızı da belirleyecektir. Bu çerçevede, aktörlere yüklenen rollerin olumlu, nötr ya da olumsuz eylemlerle ilişkilendirilmesi de önem taşımaktadır. Örneğin “gösterici polis panzeri ile duvar arasında sıkışarak öldü” cümlesi göstericiyi olumsuz bir durumla ilişkilendirirken kendi ölümünden sorumlu aktif bir özne olarak kurmakta; polisin ise bu ölümdaki rolünü gizlemektedir (bkz. Köker ve Doğanay, 2004). Bu aşamada tüm başlıklar, haber aktörlerinin kimler olarak tanımlandığı ve başlıca haber aktörlerine belli roller, eylemler ve ilişki biçimlerinin hangi sıklıkta yüklendiğini saptamak üzere kodlanmıştır.

Bu nicel değerlendirmelerden sonra belli başlı öykülerin/olayların başlıklarda nasıl tanımlandığına odaklanılarak başlıkların niteliksel özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece başlıklarda olaylarının sosyo-politik konumlarının tanımlandığı ideolojik imalar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

- b) İkinci olarak haberlerin konusal ve tematik analizi yapılmıştır. Temasal analiz basının etnik ilişkileri hangi içeriklerle haberleştirdiğini hakkında bilgi verecektir: “Basın etnik konularda ne yazıyor ya da yazmıyor”, “neden” ve “nasıl” soruları bu yolla yanıtlanmaya çalışılacaktır. Söylemsel işlevlerinin yanında temalar haber sosyolojisi ve psikolojisinin farklı boyutlarını yansıtır: Konuların seçimi ve metinsel oluşumu haber üretim rutinlerinin bir ürünüdür ve haber üreticilerinin olayla ilgili en önemli bilgi olarak neyi yorumladığını ortaya koyar. Bu yönleriyle temalar profesyonel, sosyal ve kültürel ideolojilerin karmaşık ağını, egemen grupların azınlıklar hakkındaki etnik konsensusunun gündemini ve önceliklerini yansıtır. Diğer yandan, temalar anlamsal üstyapılar olarak işlerler; haberdeki enformasyon bütünü özetledikleri için iletişimde önemli işlevler görürler. Bazı temalar diğerlerine göre daha yüksek bir hiyerarşik konumdadır ve bazen de bu konum haberciler tarafından manipüle edilir; daha alt düzeydeki bir tema başlığa taşınma yoluyla öne çıkarılabilir. Bu durum, okurların metni yorumlama biçimini de etkileyecektir. Örneğin, azınlıkların karıştığı bir kentsel şiddet olayı anlatılırken olayın sosyal ardalanı arka plana atılıp adli boyutu öne çıkarılabilir. Alternatif bilgi kaynakları olmadığı sürece, bu durum okurların dünyayı algılama biçimini; dolayısıyla da belli etnik olaylar ve durumlarla ilgili temsillerini etkileyecektir. Bu çerçevede haberlerin tematik analizinin, gazeteciler için etnik konularla ilgili en önemli enformasyonun ne olduğu ve bu önem sıralamasının ardında yatan genel bilgi, tutum ve ideolojilerin neler olduğunu ortaya koyması beklenmektedir.

Bu aşamada ilk olarak haberlerin konuları ayrıştırılmıştır. Temadan farklı olarak konular, “göç”, “suç”, “eğitim” gibi tekil kavramlardır. Her haberin kendine özgü temaları vardır ve bunlar tek bir kavramdan değil, karmaşık bir kavramlar yapısından oluşur; temalar belirli olaylara, eylemlere veya kişilere yöneliktir; konular ise geniş bir sosyal veya politik alanla ya da basının sonsuz sayıda haber sunduğu karmaşık bir meseleyle ilgilidir. Bu çerçevede, her haber en çok ilgili olduğu en fazla üç konu açısından kodlanmıştır. Bu konu kategorileri içinde belli başlı tarafların/unsurların kimler/neler olduğu, rolleri ve birbirleriyle ilişkilerinin ne olduğu üzerinde durularak haber aktörleri ile konusal dağılım arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Konuların analizinin ardından, en çok rastlanılan tema ve anlam yapıları üzerinde durulmuş ve konular içinde başlıca hikâyeleri temsil eden belli başlı tema dizileri seçilerek analiz edilmiştir.

- c) Üçüncü olarak, haber şemaları ve argümantasyon yapıları ele alınmıştır. Haberler, belli bir çizgisel düzen ve hiyerarşik örgütlenme sergileyen bir dizi uyuşimsal kategoriden oluşan kendilerine özgü üstyapılar içerirler. Bu yapılar bir metin içinde içeriğe dair öğelerin nasıl sıralanacağını belirler. Haber metinleri *manşetler* ve *başlıklardan* oluşan bir “özet” kategorisiyle başlar. *Ana olay*, haber metninin gövdesini oluşturan bir diğer zorunlu kategoridir. Haberde aktarılan olayla ilgili enformasyonu örgütler. Bu iki kategori, tüm haberlerde bulunan zorunlu aşamalardır. Kimi haberlerde olay, bir *arka plan* kategorisi eşliğinde verilir. Arka plan bilgisi olayın bağlamına ya da tarihine ilişkin olabilir. Ayrıca, bir olay dizisinin parçası olarak da aktarılabilir. Olayın en yakın nedeni ya da daha önce olup bitenler, *önceki olaylar* kategorisi içinde aktarılabilir. Ya da aktarılan olay başka sonuçları doğurmaktaysa *sonuçlar* kategorisi yer alır. Bu sonuçlar, haber metni içinde ana olay haline de gelebilir; çünkü haber yapısı içinde iki ya da daha fazla olay tazeliği dikkate alınarak aynı önem içinde

aktarılabılır. *Sözlü tepkiler* kategorisi, başlıca haber aktörlerinin ana olaylarla ilgili kanılarının aktarılmasıdır. Haberciler olayları özetlerken insanların bunlar hakkında ne dediğini de aktarır. Böylece olaylar hakkındaki yorumları ve görüşleri aktarma olanağı bulurlar. Son olarak, haber metinlerinde *yorumlar* kategorisinin de bulunması olasıdır. Ana olayın değerlendirilmesi ya da bir sonraki aşamada ne olacağına dair öngörü veya beklentilerin aktarılması bu kategori aracılığıyla gerçekleşir. Özellikle köşe yazıları ve makalelerde bu kategorinin kullanıldığı görülür.

Bu kategorilerin kendi iç işleyişlerinde de bazı kurallar vardır. Örneğin hepsinde, en önemli enformasyon ilk sırada verilir. Tazelik, ilgililik/ilginçlik, haber değeri taşımak gibi unsurlar da benzer bir önem sıralamasını oluşturur. Haber yapısındaki bu yukarıdan aşağıya sıralama, okurun gazetede okuduğu bir olay hakkındaki zihinsel modellemesini de etkileyebilir.

Haber şemaları, haber metinlerinin tematik örgütlenmesini yönlendirebilirler; bu nedenle ideolojik boyutları vardır. Seçilen haberlerin başlık, ana olay, arka plan, sözel tepki ve yorum kategorilerinin incelenmesi önem taşımaktadır. Metin içinde, konusal bilgilerin nasıl yerleştirildiği, neyin öne çıkarıldığı, hangi enformasyonun ilk ve hangisinin son sırada verildiği, hangi haber şeması kategorilerinin ve neden vurgulandığı gibi sorular üzerinde durulmuştur.

Haber metinlerinin olduğu gibi diğer yazı türlerinin de, daha karmaşık olmakla birlikte, kendilerine özgü şematik örgütlenmeleri vardır. Yorumlar, köşe yazıları ve makaleler gazetelerin ideolojilerinin formüleleştirildiği yerlerdir. Sosyal durumları anlamlandırmaya yönelik ortak-duyusal çerçeveler sunarlar. İknaya yönelik işlevleri nedeniyle zengin bir argümantasyon yapısı içerirler. Genel olarak argümanlar bir gerekçe ve bir sonuç kategorisinden oluşur. Gerekçeler, sonucu olası, ve inanılır kılacak belli gerçekliklerle ilgili saptamalar, genelleştirmeler ya da diğer bilgi ve

kanıları içerirler. Ayrıca argümantasyonda gizli bir diyalog ilkesi işler; tek sesli metinlerde bile yazar olası itirazlara ya da karşıt savlara yanıt verecek argümanlar kullanır. Örneğin bir durumun/olayın tanımlanması, açıklanması, olası sonuçlar ve öneriler bu argümantasyon yapısının başlıca aşamaları olarak belirebilir. Ayrıca biz ve onlar ayrımı içinde şekillenen aktörlere ve bunların nasıl tanımlandığına, retorik unsurların kullanımına ve bütün bunlar kanalıyla ideolojik değerlerin nasıl yapılandırıldığına da bakmak gerekir.

- d) Alıntılar ve kaynaklar: çoğunlukla gazeteciler haberlerini hazırlamada başkalarının tanıklıkları, basın konferansları ve açıklamaları, diğer medya metinleri, raporlar, mülakatlar, telefon görüşmeleri, resmi belgeler, kitaplar vs. gibi diğer kaynak metinlere başvururlar; bunlar gazetecilerin haberlerini yazarken kullandıkları söylemsel materyallerdir ve bu metinlerin içinden ilgili bilginin seçilmesi ve özetlenmesi gerekir. Yapılacak alıntılar, birçok işlevin yanında öznel yorumların, açıklamaların, kanıların aktarılmasına da olanak tanır. Bu noktada, “Kim konuşuyor, sözlerine başvuru alan haber aktörlerinin ne sıklıkta, ne ölçüde, hangi konuda görüşlerini açıklamasına izin veriliyor?” soruları, azınlıkların basına erişimi ve haberlerde alıntılanma şartları hakkında da bilgi vermeleri nedeniyle önem taşımaktadır.

Bu aşamada ilk olarak azınlık ve çoğunluk aktörlerinin haberlerde alıntılanma oranları saptanmış, ardından bu aktörlerin hangi temalardaki haberler içinde alıntıldıkları üzerinde durulmuştur.

Daha sonra ise, seçilen örnek haber öyküleri üzerinden haber aktörlerinin sözlerinin alıntılanma biçimi, azınlık ve çoğunluk gruplarından kimin konuşmasının alıntıldığını ve ne söylemesine izin verildiği ele alınmıştır.

- e) Haber söyleminin yerel/mikro düzeylerini araştırmak üzere haber söyleminin ideolojik çerçevesini oluşturan yerel anlam yapıları ve stratejileri üzerinde durulmuştur. Bakış açıları, önkabuller, imalar, çıkarımlar, belirsizlikler, soyutlamalar, örtmeceler, inkârlar, hafifletici sebepler, gülünçleştirmeler, abartmalar, gizlemeler, bahane bulmalar, kurbanı suçlamalar, karşılaştırmalar, karşıtlık kurmalar, olumsuzlamalar ve genel olarak olumlu kendi sunumu karşısında olumsuz öteki gibi anlamsal öğelerin barındırdığı dolaylılık ve üzeri örtölülük altında basının ideolojik kanı ve tutumlarını yansıtılmaktadır. Analizin bu aşamasında, bu türden anlam stratejilerin arkasına gizlenen ırkçılığın açığa çıkarılması hedeflenmektedir. Bu çerçevede, önce anlamsal bütünü oluşturan önermeler ele alınacak, daha sonra bu önermelerin nedensellik ilişkileri içinde birbirine nasıl bağlandığına bakılarak haberlerin toplumdaki nedensellik ilişkilerine ilişkin genel tutum, bilgi ve ideolojileri yansıtırma biçimine odaklanılmıştır.
- f) Analizin son aşamasında ırkçılıkla ilgili haberlerin ifade düzeyini oluşturan biçem ve retorik üzerinde durulmuştur. Biçem, gazetecilerin azınlıklarla ilgili yazılarında seçtikleri sözcükler ve bu sözcükleri örgütleyen cümle kalıplarıyla ilgilidir. Biçem hem konuşmacının, yazarın kişisel görüşlerini hem de dil kullanımının toplumsal bağlamını ortaya koyar. Retorik ise ses tekrarları ya da mecazlar gibi okurun dikkatini çekmeye yönelik ve böylece belli bir ikna amacını yerine getiren sözcük seçimlerini ifade eder. Biçemin analizi, belli bir söylem türü ya da durumda anlamı ifade etmek için hangi sözcüklerin kullanımının uygun olduğunu ve sözdiziminin belli anlamları aktarmadaki rolünü ortaya koyar. Retorik analizi ise anlamlarımızı ve inançlarımızı aktarmada en etkili olan yolun hangisi olduğu hakkında bilgi verir. Bu çerçevede, ses tekrarları, uyaklar, benzetmeler, abartmalar, hafifsemeler, mecazlar, düzdeğişmeceler ve karşılaştırmalar üzerinde durulmuştur.

Muhabirler ve sayfa editörlerinin bu konudaki tutum ve algılarına ilişkin bir alan araştırması ve gazete okurları üzerinde yürütülecek bir “alımlama” çalışması hem zaman, hem de bütçe ve araştırmacı konusundaki sınırlılıklar nedeniyle araştırma tasarımının dışında bırakılacaktır. Bu nitelikteki çalışmaların yanı sıra alternatif (radikal) medyadaki ayrımcı söylemler de ayrı bir inceleme konusu olacak kadar geniştir. Bu nedenle bu tür bir inceleme de çalışmanın kapsamına dâhil edilememiştir. Böylece, çalışmada disiplinlerarası bir yaklaşımla sosyal yaşamı niteleyen metin ve konuşma biçimlerine yönelik daha geniş çaplı bir araştırmanın ilk adımlarından birini oluşturmak hedeflenmiştir.

ULUSAL VE YEREL BASINDA IRKÇI-AYRIMCI ÇERÇEVELER

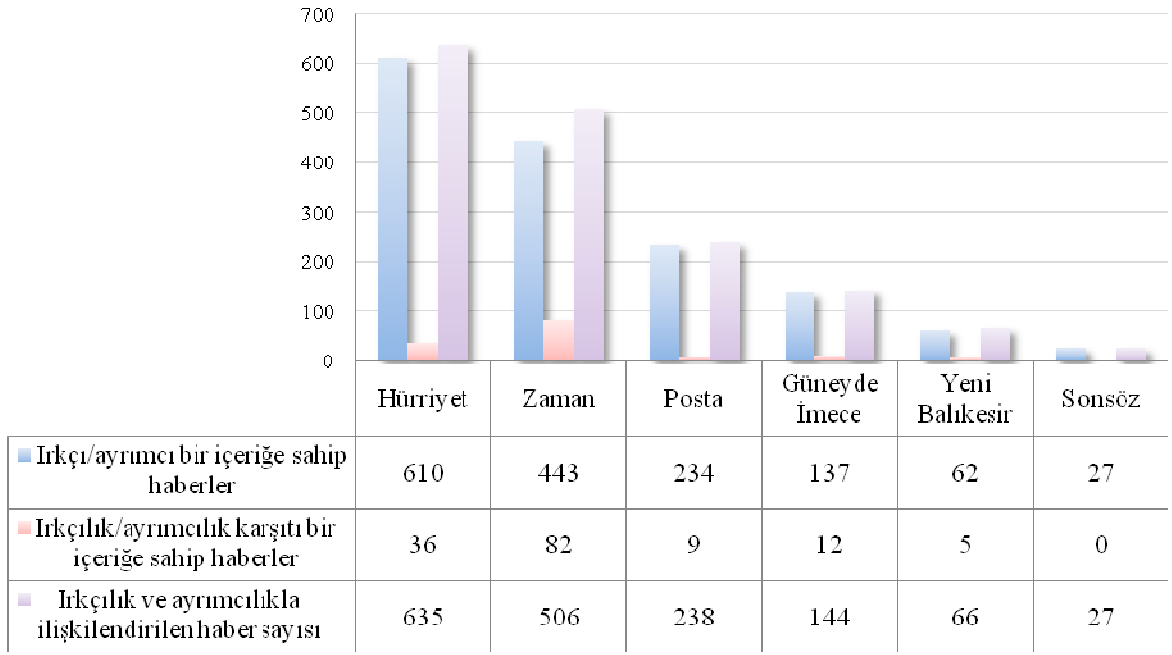
Çalışma kapsamında üç ulusal ve üç yerel gazetede toplam 1616 haber ve yazı incelenmiştir. Bunların 1379'u ulusal gazetelerde 237'si ise yerel gazetelerde yer almıştır. Ulusal basında tirajları dikkate alınarak belirlenen *Zaman*, *Posta* ve *Hürriyet* gazetelerinde ırkçılık-ayrımcılıkla ilgili olduğu saptanan 1513 haber ve yazının dağılımına bakıldığında, ticari yayıncılığın en büyük tekelinin en yaygın ve eski gazetesi olan *Hürriyet*'in 610 haberle (%40) etnik-dinsel gruplara veya farklı kimliklere yönelik ırkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazılara, kararlı bir siyasal çizgiye dayanmayan melez karakterli *Posta*'nın (%15, 234 haber) neredeyse üç misli fazla yer vermesi dikkat çekici görünmektedir. *Hürriyet* ırkçı-ayrımcı söylemleri güncel haberlerin popüler dili içinde yeniden üretmek konusunda daha az çekingen bir tavır benimsemiştir. ırkçı-ayrımcı içerik barındıran haber ve yazıların 443'ü ise (%29) yenilikçi İslamcı siyasete dayanan görüşlerin temsiline aracı olan *Zaman*'da yer bulmuştur. *Posta* gazetesinde diğer iki gazeteye oranla daha az ayrımcı haberin yer almasının nedeni gazetenin habercilik anlayışından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi anılan gazete melez bir bulvar gazetesi niteliğindedir. Bu nitelik nedeniyle gazetede ki haber sayısı kısıtlıdır. Magazinleştirilmiş haber metinlerinin içine sinmiş ayrımcılığın analiz edilmesi ve çözümlenmesi için niteliksel de olsa içerik analiz tekniği ile yapılmış bir araştırmanın yorumlama yeteneği sınırlı olmaktadır. *Posta* gazetesindeki haber ve yorumlarda ayrımcılığın nasıl çerçvelendiği söylem analizi tekniği ile yapılacak bir sorgulama ile ortaya konulabilir ki bu çalışmanın ikinci aşamasında ele alınacaktır. Tirajı en yüksek üç gazetenin azımsanmayacak oranlarda ayrımcı içerik taşıyan haberi okuyucularına sunmaları ayrımcılığın olağan kabul edilmesine ve onu yeniden üretmede "haklı" gerekçeler sunulmasına katkıda bulunmaktadır (Bkz. Şekil 1).

Yerel basında ise ırkçılık ve ayrımcılıkla ilgili içeriğin yer bulduğu haberlerin dağılımı Kemalist-sol çizgideki *Güneyde İmece*'yi⁵ öne çıkarmaktadır. İrkçı-ayrımcı içerikle ilgili olduğu kodlanan haber ve yazıların %9'unun (137 haber ve yazı) , yerel basın içinde kodlanan haber ve yazıların ise %61'inin bu gazetede yayınlanmış olması Kemalist ideolojinin farklılıkları yok sayan bütünleştirici çizgisinin gazetenin yayın politikasında belirleyici olduğu biçiminde değerlendirilebilir. *Güneyde İmece*'yi 62 haberle muhafazakâr milliyetçi çizgideki *Yeni Balıkesir*⁶ ve 27 haber ve yazıyla muhafazakâr milliyetçi *Sonsöz*⁷ izlemektedir. Ulusal tecimsel yayıncılık alanında en yüksek tiraja sahip gazetelerin yanı sıra yerel basında ayrımcı içerikli haber ve yorumların yoğunluğu ayrımcılığın ve ırkçılığın normalliğinin bir fenomeni olarak gözükmektedir. Farklı ideolojik söylemler içinde yuvalanan ayrımcılık, gazetelerin siyasal çizgilerini aşarak hem ulusal düzeyde “biz”in hem de yerel düzeyde “biz”in değişmez bir bileşeni olarak ortaya çıkmaktadır (Bkz Şekil 1).

⁵ Mersin’de yayınlanan Güneyde İmece gazetesinin genel yayın yönetmeni ile 19 6 2009 tarihinde yapılan telefon görüşmesinde gazetenin yayın çizgisini “Atatürkçü, Cumhuriyetçi, sosyal demokrat; odağında insan olan, insana dair tüm değerleri gözetin, toplum ve ülke çıkarları dışında hiçbir konuda taraf olmamayı ilke edinen bir gazete” olarak tanımlamıştır. İncelemeye konu olan dönemde gazetede yaklaşık 6000 haber yayınlanmıştır. İnceleme kapsamına alınan yerel gazeteler içinde ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilişkilendirilen en yüksek sayıda (137) haberin bu gazetede yayınlanmış olmasını, gazetenin hümanist değerleri benimsemiş görünmekle birlikte ulusalcı-Cumhuriyetçi çizgisine uygun biçimde bağlanmış olduğu aydınlanmacı ideallerin etnik-dinsel ve kimlik bazlı farklılıkları hoşgörmeyen yönüyle ilişkilendirebiliriz.

⁶ Yayınladığı haber ve yazıların genel değerlendirmesi gazetenin muhafazakar-milliyetçi bir çizgide olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Yeni Balıkesir gazetesi genel yayın yönetmeni, kendisiyle 17 6 2009 tarihinde yapılan telefon görüşmesinde gazetesinin yayın çizgisinin merkezde olduğunu, politik eğilimine bakılmaksızın her türlü habere sayfalarında yer verebildiklerini belirtmiştir. Bu gazetede de incelenen dönem içinde yaklaşık 6000 haber ve yazının yayınlandığı hesaplanmıştır. Bunların arasında ırkçı-ayrımcı söylemle ilişkilendirilebilecek haber ve yazı sayısının görece azlığı, gazetenin genel yayın yönetmeninin muhafazakar-milliyetçi çizgisine rağmen yaptığı açıklama da göz önünde bulundurulduğunda, dikkatleri üzerinde toplayarak liberal çevrelerin tepkisini almaktan çekindiği yönünde yorumlanabilir.

⁷ Sonsöz gazetesinin genel yayın yönetmeni ve sahibinin, kendisiyle 16 6 2009 tarihinde yapılan telefon görüşmesinde gazetenin yayın çizgisini “devletine milletine bağlı- milliyetçi” olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, incelemeye konu olan dönemde toplam ortalama 6000 haber içinde ırkçı-ayrımcı içeriğe oldukça düşük oranda yer verilmiş olmasını, gazetenin milliyetçi-muhafazakâr çizgisinin muhafazakâr yanının öne çıktığına dair bir işaret olarak okunabilir. Bu durum, özellikle yerel düzeyde milliyetçi görüşlerin Türkiye’de yükselmesine paralel olarak medya profesyonellerinin de kendilerini tanımlarken ilk ağızdan milliyetçi ve muhafazakar olduklarını beyan etmekte sakınca görmemelerinin de bir örneği olarak değerlendirilebilir; ancak gazete haberleri üzerinden gerçekleştirilen içerik çözümlemesinden yola çıkarak, milliyetçilikle muhafazakarlığın özellikle de Türkiye’de muhafazakarlıkla daha kolaylıkla bir araya gelen siyasal İslamcılığın, zaman zaman örtüşmediğini belirleyebiliriz.

Şekil 1 Irkçı ayrımcı içeriğin ve ırkçılık/ayrımçılık karşıtı içeriğin yer aldığı haber ve yazıların gazetelere göre dağılımı

İrkçı-ayrımçı içerik gazetelerde, ırkçılık/ayrımçılık karşıtı içeriklerin ancak 144 haber ve yazıda yer aldığı görülmektedir. Bunların gazetelere göre dağılımı en fazla haber ve yazının özellikle Müslümanlara yönelik dinsel ayrımcılık karşısındaki duyarlılığının haber ve yazıların diline de yansıdığını söyleyebileceğimiz *Zaman*'ın sayfalarında (82 haber ve yazıda) yer bulunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, incelemeye konu olan dört aylık dönemde *Zaman*'da yaklaşık olarak 10 bin haber ve yazının yer aldığı dikkate alınırsa, bu rakamın ne kadar düşük olduğu dikkati çekecektir. *Hürriyet* gazetesi de ırkçılığa-ayrımçılığa karşı içeriğe dört aylık süre içinde yayınlamış olduğu hesaplanan toplam 9000 haber ve yazının 36'sında - ki aşağıda ayrıntılarını göreceğimiz gibi, bunların 18'inde Türkiye'de ayrımcılık yapıldığını kabul etmekte, 6'sında ise asıl ayrımcılık yapanın Avrupa olduğunu işaretlemektedir- yer vermektedir. Ulusal ölçekteki gazeteler arasında etnik-dinsel azınlıklara ve toplumdaki ayrıcalıksız gruplara yönelik ırkçı-ayrımçı eylem ve tutumları neredeyse görmezden gelen ise toplam 9500 haber ve yazı içinde bu içeriğin kodlandığı yalnızca 9 haber yayınlayan *Posta*

olmuştur⁸. Yerel gazeteler arasında yer alan *Güneyde İmece* 12 haberde ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğe yer verirken *Yeni Balıkesir*'de yer alan haberlerin yalnızca 5'inde bu içerik kodlanabilmiş, *Sonsöz* ise bu türden bir karşıt içeriğe sütunlarında hiç yer vermemiştir.

Ulusal yaygın tecimsel gazetelerin ayrımcılık karşıtı haberlere yer verme oranlarına bakarak, Türkiye'de ayrımcılık karşıtı haber yazma ve yorumlama dilinin kurulmadığı sonucuna varılabilir. Bu ifadelendirilemeyişi, yerel düzeydeki yayıncılıkta daha güçlüdür. Zira yerel düzeyde ayrımcılık karşıtı haberlerin neredeyse yokluğu, olan haberlerin de haber kaynaklarının yerel değil de ulusal sorunlarla ilişkilendirilmiş olması hak haberciliği ile ilgili bir donanımın sağlanmadığını ve medya profesyonellerinin ayrımcılık karşıtı haber yazma pratiklerinin işlemediğini göstermektedir. Ayrımcılık karşıtı haberin yokluğu, ayrımcılığın sorunlaştırılmaması ile açıklanabilir. Kısmen haberlere sızan “ayrımcılık yapıldığı” bulgusunu örten haklılaştırmaların, özellikle de “her yerde, Avrupa’da, Amerika’da ayrımcılık yapıldığına” dair cümlelerin yaygınlığı ve “evet, ayrımcılık yapılmıştır belki ama bunlar münferit olaylardır” cümlelerine gizlenen tekilleştirmenin çokluğu ayrımcılığa karşı farkındalık yaratılması önünde bir engel oluşturmaktadır. Ayrımcılık karşıtı haberler yazma alışkanlığında olduğu saptanan Zaman gazetesinin dini ayrımcılığa karşı bir tavır almakta olduğu söylenebilirse de mevcut siyasal koşullar ve kültürel iklimin bu tavrın sergilenmesini imkânlı kıldığı göz önüne alınacak olursa, sadece dini ayrımcılık karşıtı bir ifadelendirme biçimine kapı aralayan hak haberciliğinin muhalif bir politik zemine dayanmadığını söylemek zor olmayacaktır.

İrkçi-ayrımcı içeriklerle ilişkili olduğu kodlanan toplam 1616 haber ve yazının %61'inde fotoğraf kullanılmıştır. Bunların içinde fotoğrafa yer veren yorum ve köşe yazılarının sayısı 40'tır. Buna karşılık 918 haberde fotoğraf yer almıştır (bkz. Tablo 1).

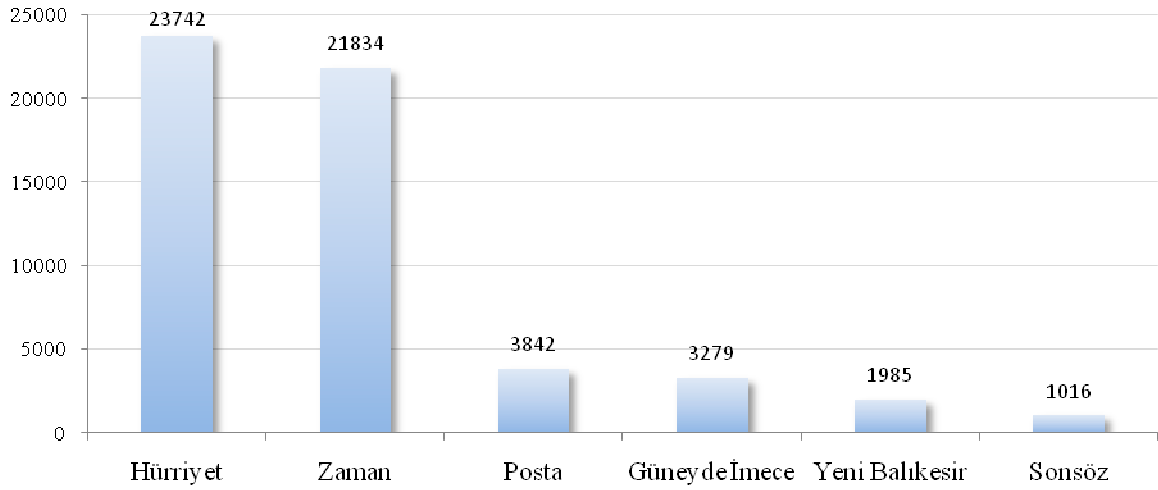
⁸ Gazetelerde yayınlanan haber ve yazı sayısı, ilgili dönem içinde bir günde yayınladıkları ortalama haber ve yazı sayısı dikkate alınarak hesaplanmıştır. Buna göre, Zaman günde ortalama 85, Posta 80, Hürriyet ise 75 haber ve yazıya yer vermiştir.

Fotoğrafların Ekim ayındaki gazetelerde toplam alanı 54.621 cm²'dir. Fotoğraf kullanımının gazetelere göre dağılımına bakıldığında, muhabir ve teknik donanım açısından daha geniş olanaklara sahip olan ulusal gazetelerin yerel basına göre fotoğraflara çok daha fazla yer verebildiği görülmektedir (bkz. Şekil 2).

Haber türü	Fotoğraf içeren haber sayısı	Fotoğraf içermeyen haber sayısı	Toplam
Haber	918	353	1271
Köşe yazısı ve yorum	40	275	315
Söyleşi	20	0	20
Yazı dizisi	7	0	7
Okuyucu Mektupları	0	2	2
Diğer	0	1	1
Toplam	985	631	1616

Tablo 1 Haber ve yazılarda fotoğraf kullanımı

İrkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin kodlandığı 144 haber içinde fotoğrafların yer bulma oranı %42 iken ırkçı-ayrımcı içerikteki haberlerde bu oranın %63'e çıkması (bkz. Şekil 4), - ileride aktörlerle ilgili analizde ayrıntılarıyla görüleceği gibi- basının etnik-dinsel azınlıkları, yabancı kadınlar, eşcinseller, göçmenler gibi ayrıcalıksız grupları haberleştirmede görsel öğelere ağırlık vermesi ile açıklanabilir. Tüm gazetelerde ırkçı-ayrımcı içerikte kodlanan haberlerde yer alan fotoğrafların kapladığı alan Ekim ayı için 52848 cm² iken ırkçılık-ayrımcılık karşıtı haberler için 1773 cm²'dir.

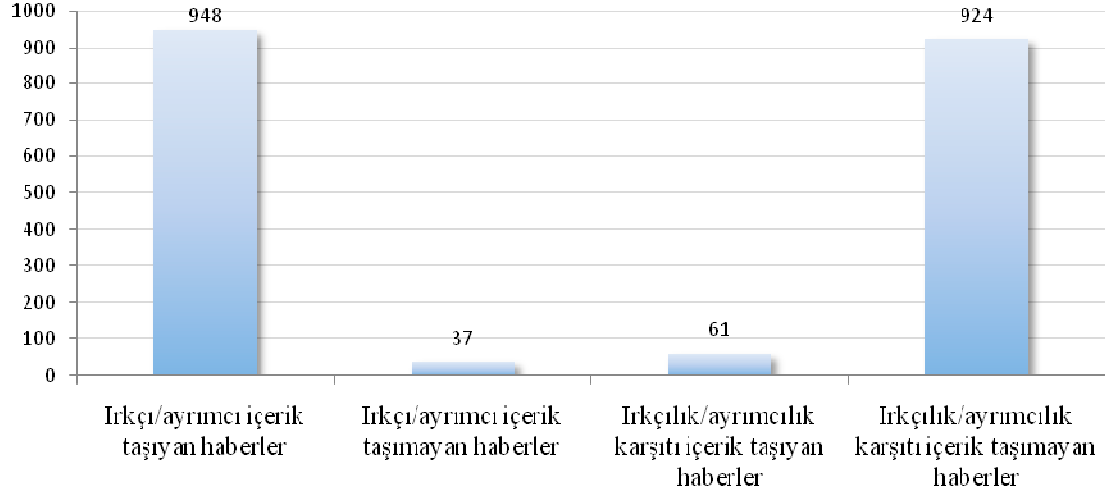

Şekil 2 Ekim ayında, ırkçı-ayırıcı içerikle ilişkili haberlerde kullanılan fotoğrafların alanının gazetelere göre dağılımı (cm2)

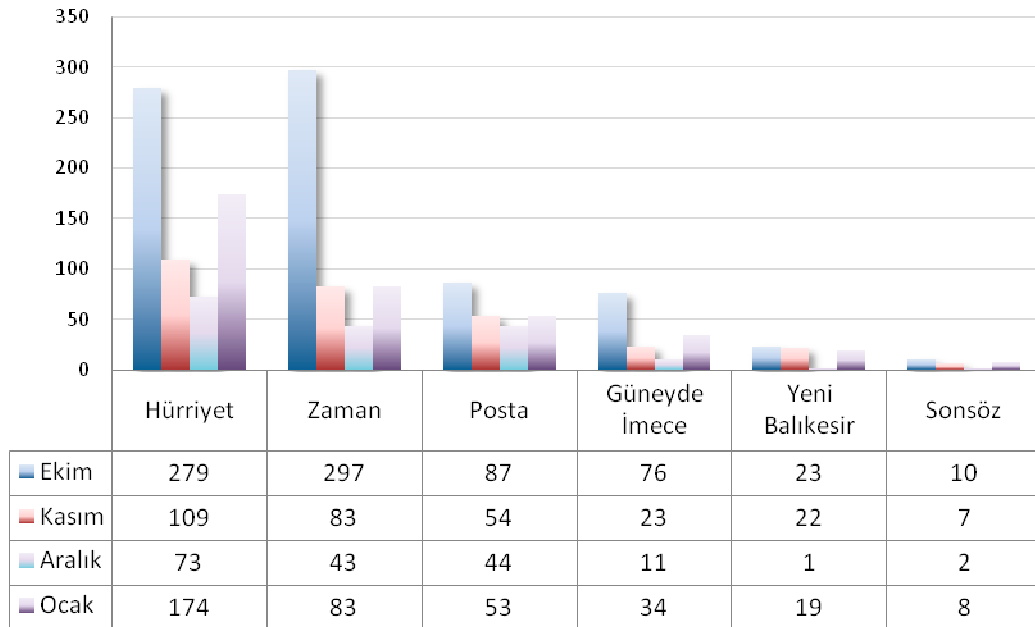
Ayrımcılık karşıtı haber ve yorum yazımının görsel anlatım imkânlarının sınırlı olduğu yukarıdaki Tablo 1 ve Şekil 2’de açıkça gözükmektedir. Ayrımcı içerik taşıyan haberlerin fotoğraflı anlatımı ayrımcılık karşıtı haberlerin fotoğrafsız verilmesi ile birleştirildiğinde, ayrımcılığın “gerçekliği” bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Haberin gerçeklik algısının güçlendirilmesinde etkin bir işlev yüklenen fotoğraf kullanımı konusunda uylaşım içinde olan medya profesyonelleri, ayrımcılık karşıtı haberleri fotoğrafsız vererek bu türden içerikleri önemsizleştirmektedir.

İncelenen haber ve yazıların aylara göre dağılımı yarıya yakınının (%48) Fransız parlamentosunda Ermeni soykırımını reddedenlerin cezalandırılmasını öngören yasa tasarısının oylandığı ekim ayında ve yaklaşık dörtte birinin (%23) ise Hrant Dink’in öldürüldüğü ocak ayında yayınlandığını göstermektedir (Bkz. Şekil 4). Irkçılık ve ayrımcılıkla ilişkili olduğu saptanan haberlerin %48’inin yayınlandığı Ekim ayında ırkçı-ayırıcı içerikleri barındıran haberlerin 6 gazetede toplam 225042 cm2’lik alan kapladığı belirlenmiştir. Haber

ve yazıların alanlarının gazetelere göre dağılımı yayınlanan haber sayısı ile uyumlu görünmektedir (Bkz. Şekil 5)

Şekil 3 Irkçı-ayrımçı içerikler ve karşıt içeriklerdeki haberlerde kullanılan fotoğraf sayıları

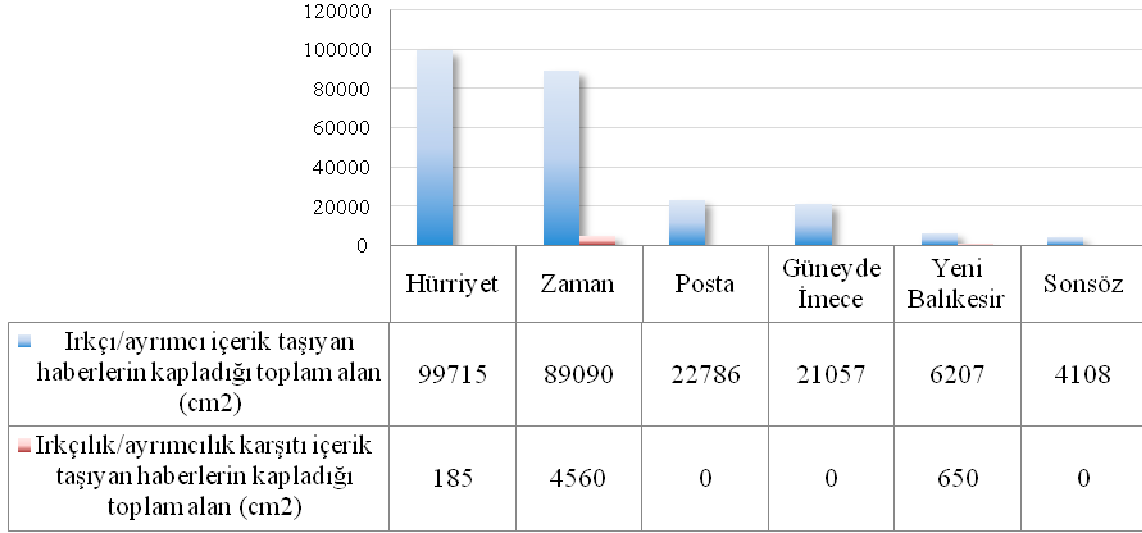
Şekil 4 Gazetelerde yer alan haber ve yazıların aylara göre dağılımı

Haberin gerçekliğinin kurgulanması gibi haber zamanının da kurgulanmakta oluşu gazetelerin “ayrımcılığına” işaret etmektedir. Ulusal çıkarı kamu çıkarının önünde tutarak mevcut iktidar bloğu içinde yerini sağlamlaştıran ulusal yayın kuruluşları, Fransız parlamentosunda Ermeni soykırımını reddedenlerin cezalandırılmasını öngören yasa tasarısının oylanmasına, Hrant Dink’in öldürülmesinden daha fazla yer ayırabilmektedir. Ekim ayında ulusal gazetelerin söz konusu tasarıya odaklanmış olması ayrımcılıkla ilgili haberlerin yoğunlaşmasına yol açtığı gibi ayrımcılık ile ilişkilendirilebilecek konuların ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda aktive olduğuna da işaret etmektedir. Ayrımcılığı işleyen ya da ayrımcılığa karşı bir içerikle donanan haberlerin haber değeri taşıması için ulusal çıkarların zedelenme ihtimalinin belirmesinin bir ön şart olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır⁹. Ulusal çıkarların zedelenme ihtimalinin haber değeri oluşturması gibi, suikastlar da geleneksel olarak haber değeri taşıyan olaylardır. Nitekim Ocak ayında yoğunlaşan haberler Dink’in öldürülmesini konu edinmiştir. Burada kastedilen ulusal basının haber değeri atıflarında gelenekçi bir tutum izlediği, ayrımcılık etrafında gelişen olayları izlemek ve haberleştirmek için “özümlü” zaman yaratmadığıdır.

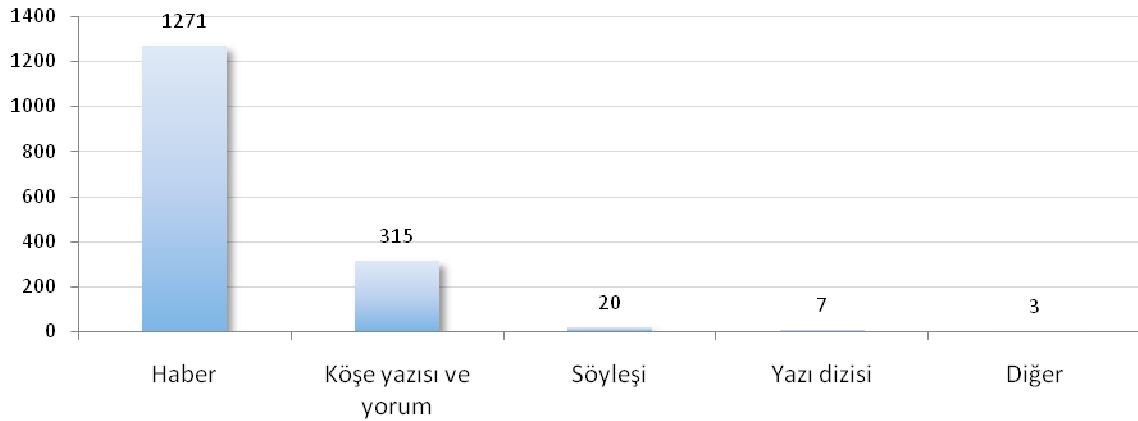
Çalışmaya dâhil edilen yazılar türsel özelliklerine göre ayrıştırıldığında köşe yazılarının ve yorumların bunların yaklaşık beşte birini (%20) oluşturduğu görülmektedir. Gazetelerin ideolojilerinin formüleleştirildiği ve sosyal durumları anlamlandırmaya yönelik ortak-duyusal çerçevelerin sunulduğu bu türden yazıların azınlıklara veya toplumdaki ayrıcalıksız kesimlere yönelik önyargıların yaygınlaştırılmasındaki rolü dikkat çekicidir (Bkz. Şekil 6). Hürriyet’te yer alan ırkçılık-ayrımcılıkla ilişkili haber ve yazıların %24’ü (151 yazı), *Zaman*’da yer alanların ise % 26’sı (136 yazı) yorum ve köşe yazılarından oluşmaktadır. Bu oran *Posta*’da yalnızca %8’dir (18 yazı). Yerel basında ise ırkçı-ayrımcı içerikle ilişkili olduğu kodlanan köşe yazılarının oranı *Yeni Balıkesir*’de yayınlanan 66 yazı içinde 8 ve *Güney’de İMECE*’de

⁹ Bu konuda benzeri saptamalarda bulunan bir diğer çalışma için bakınız Köker vd 2008.

yayınlanan 144 yazı içinde yalnızca 9’dur. İncelenen dönemde konuyla ilgili 27 yazı saptanan *Sönsöz*’de ise köşe yazısı kodlanmamıştır. Bu durum yerel basının ulusal basına göre etnik, dinsel ve kültürel önyargıları çoğaltmada köşe yazılarından çok güncel haberlerin popüler dilini yeğlediğini göstermektedir.

Şekil 5 Ekim ayında yayınlanan haber ve yazıların kapladığı alan (cm²)

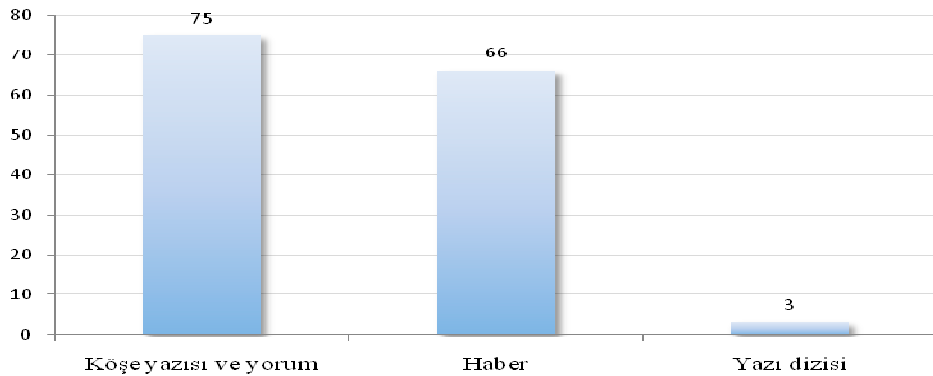

Şekil 6 Yazıların türsel özelliklerine göre dağılımı

Haberlerde ayrımcılığı onaylayan ulusal basının köşe ve yorum yazılarında “liberalleştiği”ni söylemek yanlış olmayacaktır. Zira haber metinlerinde ayrımcı figürleri sıklıkla kullanmakta bir çekince görmeyen ulusal basın, köşe yazılarında sergilenen tutuma dayanarak kendi konumunu güçlendirecektir. 1980’lerin sonlarından itibaren gazetelerin farklı siyasal görüşlerden köşe yazarlarına aynı sayfada yer açması bir siyasa olarak benimsenmiştir. Yazarların kişisel duruşları ile gazetelerin siyasal sözü arasında bir ortaklık bulunması gereği ve geleneği terk edilmiş, gazeteyi çok sattıran nedenin gazetelerin siyasal çizgisinin tutarsızlığı olduğu genel kabul görmüştür. Siyasi gazete geleneğinin zedelenmesi anlamına gelen bu durum ulusal gazeteleri belirgin biçimde popüler ulusalcı çizgiye kaydırmış, ulusalcı çizginin oluşturulma alanı olarak da haberler seçilmiştir. Her türlü ayrımcılığın haberlerde sıklıkla tekrarlanması ulusal çıkarların abartılı yandaşlığı yoluyla sürdürülmektedir ki bu çalışmanın ilerleyen sayfalarında nasıl bir çoğunluk olarak biz "Türkler" yaratıldığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

I. İRKÇILIK-AYRIMCILIK KARŞITI İÇERİKLERİN GAZETE SAYFALARINDAKİ GÖRÜNÜMÜ

Etnik-dinsel ve kültürel gruplara yönelik ayrımcılık-ırkçılık yapıldığını işaretleyen yazıların yarısından fazlası (%52) köşe yazısı ve yorumlardan oluşmaktadır. Özellikle *Zaman*'da 25 habere karşılık bu konuya değinen 54 köşe yazısı ve yorumun bulunması, ayrımcılık-ırkçılık karşıtı tutumların haberlerin haber kaynakları ile ilişkiler, muhabirlik pratikleri ve haber üretim süreci içerisinde yapılandırılmış diline karşılık köşe yazıları ve yorumlar gibi yazarına görece özerklik tanıyan metinler içinde daha kolay yer bulabildiğini göstermektedir. (Bkz Şekil 7) Bu saptama, ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin gazetelerin yorum sayfalarında daha kolay (48 haber ve yazıda) yer bulabiliyor olmalarınca da desteklenmektedir (Bkz. Tablo 2). Editoryal sürecin sıkı denetimine maruz kalan birinci sayfalarda bu türden haber ve yazılar oldukça sınırlı yer bulabilse de (15 haber) gündem sayfaları (37 haber ve yazı) ve dış haberler sayfaları ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin aktarılabildiği diğer sayfalar olarak öne çıkmaktadır. Dış haberler sayfasında yer alan bu türden 18 yazı ve haberin temalarına göre analizi yapıldığında 8 haber ve yazıda asıl ayrımcılık yapanın Türkiye/Türkler değil Avrupa ve Avrupalılar olduğunun vurgulanıyor olmasına dikkat çekmekte fayda vardır.

Şekil 7 İrkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin yazıların türüne göre dağılımı

Yazıların türsel özellikleri üzerine geliştirilen yorumda da belirtildiği üzere, siyasi gazetecilik geleneğinin zedelenmesi ile birlikte köşe yazarı ve yorumculara terk edilen liberallik, ayrımcılık karşıtı anlatıların onlar tarafından oluşturulmasına imkân hazırlamaktadır. Zaman gazetesi de benzeri bir tutum izlemekte, farklı ideolojik görüşleri yan yana sunmaktadır. Özellikle köşe ve yorum yazarlarının bir platform oluşturacak kadar geniş bir siyasal yelpazeyi paylaşıyor olması gazetenin haber metinleri dışında ayrımcılık karşıtı metinlere yer açtığına işaret etmektedir. Ulusal basında ayrımcılık karşıtı anlatıların köşe yazılarında ve yorumlarda işleniyor olmasının yayıncılık alanında ayrımcılığın sorunlaştırılmasına katkı sağladığını söylemek güçtür. Öncelikle köşe yazarları ve yorumların önemlice bir kısmı meslek olarak gazetecilik pratiklerinden gelmemektedir. Dolayısıyla bu pratikleri etkilemeleri ve haber değerine yönelik uyarılar üzerinde etkide bulunmaları beklenmemektedir. Akademisyen ve edebiyatçıların ağırlıklı grupları oluşturdukları köşe yazarları için “bireysel duruş”ların vurgulanması yeterlidir. Editöryal müdahaleye uzaklık her ne kadar ayrımcılık karşıtı görüşlerin ifadesini olanaklı kılıyorsa da “siyasal bağlantısızlık” bu görüşlerin yayılması ve gazete içinde söze dönüşmesine engel oluşturmaktadır. Bu durum ayrımcılık karşıtı haberlerin dış haberler sayfalarında yer bulmasının gerekçelerinde ortaya açıkça çıkmaktadır. “Ayrımcılığın Avrupa’da ve Avrupalılar tarafından yapıldığı”nı örnekleyen haberlerin varlığı editöryal seçimde, köşe yazarlarının liberal tutumun etkisizliğine örnek gösterilebilir.

İncelenen haberler içinde ırkçılık-ayrımcılığa karşı içeriğin bulunduğu haberler içinde Ermenilere karşı ayrımcılık yapıldığını teslim eden haberlerin oranı %35’tir (49 haber ve yazı). Ermeniler özellikle *Hürriyet* (21) ve *Zaman*’daki (18) haber ve yazılarda ayrımcılığa uğradıkları işaretlenen başlıca grup olarak öne çıkmaktadır. Bunu 19 haber ve yazıda Müslümanlar (17’si *Zaman*’da olmak üzere), 18 haberle Türkler (17’si *Zaman*’da olmak üzere) 15 haberde de Kürtler (12’si *Zaman*’da olmak üzere) izlemektedir. Türkiye nüfusunun

%97'sini oluşturan Müslümanların ayrımcılığa uğradığı iddialarını bir kenara bıraktığımızda, İslamcı-muhafazakâr çizgideki *Zaman*'ın Ermeniler ve Kürtler gibi diğer azınlık gruplarına karşı da duyarlı bir söylem geliştirmiş olması dikkat çekicidir. Güney'de İMECE de inceleme kapsamında ele alınan yerel basın içinde Ermenilere ayrımcılık yapıldığı yönündeki haber ve yazı içeriklerine (6) yer veren tek gazete olmuştur (Bkz. Tablo 3). Türkiye'de Çingenelere, Araplara, Süryanilere, Yahudilere, siyahlara, eşcinsellere, cemaat ve tarikatlara, Avrupalılara, Asyalılara yönelen ve gündelik dilin içine bu gruplara özgü ırksal, kültürel özelliklere dair stereotipler aracılığıyla yerleşen ayrımcılığın yerel ve ulusal basın tarafından neredeyse hiç görülmemiş olması ise dikkat çekicidir.

Gazete sayfası	Sayfada yer alan toplam haber sayısı
Yorum	48
Güncel	37
Dış haberler/dünya	18
1. sayfa	15
Başlıksız	12
Ekonomi	4
Politika	4
Magazin	2
TV/sinema/sanat	2
Spor	1
Bölgeden	1
Arka sayfa	0
Toplam	144

Tablo 2 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin gazetelerin sayfalarına göre dağılımı

Politik gündemin başlıca sorunu olan Kürt sorununa odaklanan haberlerde ayrımcılığın yönetsel ve örgütlü olduğunu belirleyen haberler, Ermenilere yapılan ayrımcılığı “tarihe” bırakmış gözükmektedirler. Ermenilere karşı yapılmış ayrımcılığın failini “Türkler” olarak niteleyen haberlerde, bunun politik- yönetsel bir sorun olduğu maskelenmekte, “Türkler”in “bir zamanlar” ayrımcılık yaptığı kurgulanmaktadır. Türkiye’de hayli popüler olan “soykırım

olup olmadığını tarihçilere bırakalım” yargısı yer değiştirmeyeyle “tarihsiz” kılınan “Türlklere” indirgenmektedir.

Ayrımcılığın yöneldiğı grup	Hürriyet	Posta	Zaman	Yeni Balıkesir	Güneyde İmece	Toplam
Ermeniler	21	4	18	0	6	49
Müslümanlar	0	0	17	2	0	19
Türkler	1	0	17	0	0	18
Kürtler	2	0	12	0	1	15
Diğer	3	0	7	0	3	13
Aleviler	1	0	2	2	2	7
Hristiyanlar	3	1	1	0	0	5
Başörtüsü takan kadınlar	0	0	4	1	0	5
Aydınlar/sanatçılar/ düşünürler	0	3	2	0	0	5
Çingeneler	1	0	0	0	0	1
Araplar, Süryaniler	1	0	0	0	0	1
Yahudiler	1	0	0	0	0	1
Siyahlar	0	0	1	0	0	1
Eşcinseller	1	0	0	0	0	1
Cemaatler/tarikatlar	0	0	1	0	0	1
Avrupalılar	1	0	0	0	0	1
Asyalılar	1	0	0	0	0	1
Toplam	37	8	82	5	12	144

Tablo 3 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haberlerin kimleri konu edindiğine ve gazetelere göre dağılımı

Ayrımcılığın kim tarafından yapıldığına ilişkin değerlendirme kamu kurum ve kişilerinin birinci sırada işaretlendiğini (57 haber ve yazı) böylece Türkiye’de ayrımcılık sorununun yönetim sorunu ile ilişkilendirildiğini (özellikle Kürtlere yönelik–bu konudaki 15 yazının 14’ünde- ve Ermenilere yönelik ayrımcılıkla –bu konudaki 49 yazının 17’sinde- ilgili olarak) göstermektedir. Bununla birlikte genel olarak Türklerin de ayrımcılık yaptığına işaret eden haber ve yazıların (32) oranı dikkate değerdir (%21). Bunların önemli bir kısmı (20 haber ve yazı) Türklerin Ermenilere karşı ayrımcılık yaptığına işaret etmektedir. Diğer ülke kurum ve kişileri ise 27 haber ve yazıda, özellikle Türklere (15) ve Müslümanlara (5) karşı ayrımcılık yapmakla suçlanmaktadır (bkz. Tablo 4).

Ayrımcılığın yöneldiği grup	Kamu kurum ve kişileri/ politikacılar	Kamuoyunda tanınan kişiler	Etnik-kültürel-dinsel gruplar	Diğer ülke kamu-kurum ve kişileri	Diğer ülke halkları	Genel olarak Türkler	Diğer	Toplam
Ermeniler	17	2	4	0	0	20	6	49
Siyahlar	0	0	0	0	0	0	1	1
Müslümanlar	10	2	0	5	0	1	1	19
Türkler	2	0	0	15	1	0	0	18
Kürtler	14	1	0	0	0	0	0	15
Diğer	5	0	2	1	0	3	1	12
Aleviler	5	0	0	0	0	2	0	7
Hristiyanlar	1	0	2	0	0	2	0	5
Başörtüsü takan kadınlar	1	1	0	1	0	0	2	5
Aydınlar/ sanatçılar/ düşünürler	1	0	0	0	0	4	0	5
Çingeneler	0	0	0	1	0	0	0	1
Araplar, Süryaniler	0	1	0	0	0	0	0	1
Yahudiler	0	0	0	1	0	0	0	1
Eşcinseller	0	0	0	1	0	0	0	1
Cemaatler/tarikatlar	1	0	0	0	0	0	0	1
Avrupalılar	0	0	0	1	0	0	0	1
Asyalılar	0	0	0	0	1	0	0	1
Toplam	57	7	8	26	2	32	11	143

Tablo 4 Irkçılık-ayrımcılık kimlerin yaptığı ve kimlerin ırkçılık-ayrımcılığa maruz kaldığı

İrkçilik-ayrımcılık karşıtı içeriğin kodlandığı haberlerin konularına göre dağılımı, bu içeriğin ağırlıklı olarak (%32) Hrant Dink cinayetini konu edinen haberlerde ortaya çıktığını göstermektedir. Ne var ki, Hrant Dink cinayeti ile ilgili 148 haber ve yazıda ırkçı-ayrımcı içeriklerin yer almasına karşılık (Bkz. Tablo 10) yalnızca 46 haber ve yazıda karşıt içeriğe rastlandığı ve Ermeni sorunu ile ilgili ırkçı-ayrımcı içeriklerin yaygınlaştırıldığı 441 haber ve yazıya karşılık yalnızca 25 haber ve yazıda ayrımcılığa karşı bir ifade ya da tutumun sergilendiği dikkate alınırsa, Türkiye’de ulusal ve yerel basının ırkçı-ayrımcı söylemlerinde Ermenileri hedef alma konusunda bir oydaşma içinde olduğu belirlenebilir. (Tablo 5 ve 6, bu saptamamızı destekler niteliktedir.) Benzer şekilde, ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin aktarıldığı 25 haber ve yazıya konu olan Kürtler de, Kürt sorununu konu edinen 167 haber ve yazıda ırkçı-ayrımcı söylemlerin hedefi haline getirilmiştir (Bkz. Tablo 10). Diğer yandan, yukarıda da belirtildiği gibi Çingenelere, Süryanilere, Rumlara, Araplara, Alevilere ve diğer

dinsel azınlıklara, Türkiye’de yaşayan-çalışan yabancılara ve özellikle de kadınlara yönelik ayrımcılığı görmeyen ulusal ve yerel yazılı basının Ermenilerin maruz kaldığı ayrımcılığı ve ırkçılığı ancak içlerinden biri Ermeni olduğu için öldürüldüğünde, yine de sınırlı biçimde sütunlarına taşıyabilmesi; benzer şekilde Fransa’da oylan yasa tasarısı nedeniyle Ermenileri hedef alan düşmanca söylemi yaygınlaştıran yüzlerce haber ve yazı yayınlarken (Bkz. Tablo 10) bu söylemi sorgulayabilecek ya da karşısında zayıf da olsa direnme noktaları oluşturabilecek haber ve yazılara neredeyse hiç yer vermemesi Türkiye’de medya profesyonellerinin ırkçılık ve ayrımcılığa karşı bir hassasiyet geliştirme konusundaki zafiyetlerini çarpıcı biçimde örneklemektedir.

Haberin Konusu	Ayrımcılık karşıtı içerik taşıyan haberler
Hrant Dink cinayeti	46
Ermeni sorunu	25
Kürt sorunu	25
İrtica tehdidi	13
Terör	9
Dinlerarası ilişkiler (misyonerler)	5
Dış ilişkiler	4
Kültürel farklılıklar	4
Başörtüsü sorunu	4
Eğitim	2
Türklüğün övgüsü	1
Ekonomik ilişkiler/çalışma hayatı	1
Cinsiyet kimlikleri/rolleri	1
Spor	1
Suç ve şiddet	0
Namus/namus cinayetleri	0
Göç	0
Diğer	3
Toplam	144

Tablo 5 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına göre dağılımı

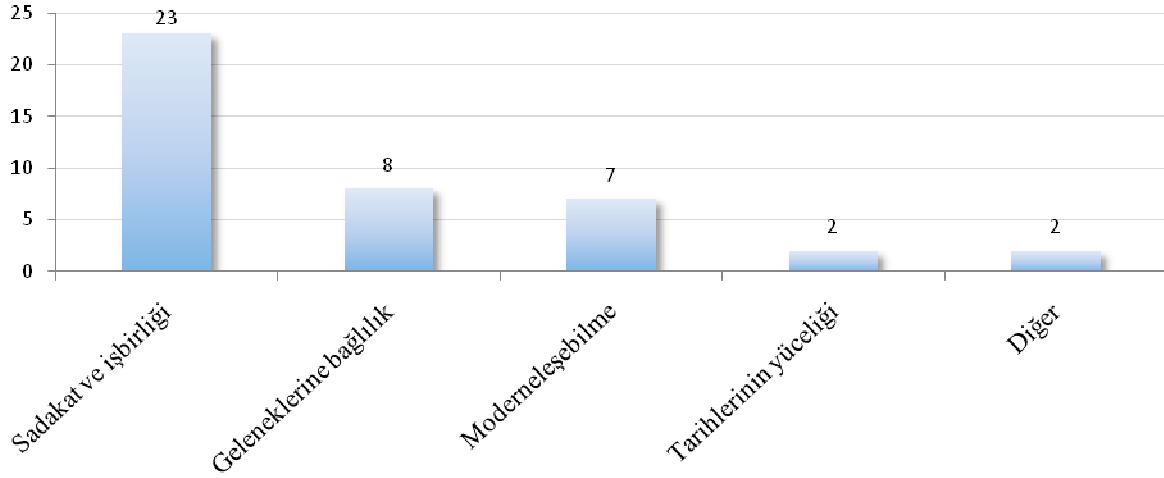
Gazetelerin tercihlerine bakıldığında, Hrant Dink cinayetini konu edinen haber ve yazılar içinde *Hürriyet*’in Ermenilere yönelik ırkçı-ayrımcı tutuma eleştirel bir bakış getirebildiği 20 haber ve yazısının bulunduğu saptanmıştır. (Buna karşılık, aşağıda ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilgili analizde görüleceği gibi *Hürriyet* gazetesi Hrant Dink cinayeti ile ilgili 67 haber ve yazıda Ermenilere yönelik ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılmasına aracılık

etmiştir. *Zaman*’da ise Hrant Dink cinayetini konu edinen 16 haber ve yazı ile; terörü konu edinen 9 ve Kürt sorununu konu edinen 13 haber ve yazı ile; irtica tehdidi ile ilgili 13 ve başörtüsü sorunu ile ilgili 3 haber ve yazı ile ırkçılık ve ayrımcılığa karşı diğer gazetelere göre daha duyarlı bir içerik geliştirildiği söylenebilir (Bkz. Tablo 6). Bu görelî duyarlılık, gazetenin yukarıda sözü edilen uzlaşmayı sürdürme eğilimindeki yazıların ve yazarların yanında etnik konularda, ama özellikle de İslamın farklı yorumları konusunda Kemalist ideoloji ile çelişen ve onu sorgulamaya açabilen yazılara yer verme yönündeki “yarı-liberal” tutumu ile ilişkilendirilebilir. Bu tutumun ortaya koyduğu eklektik tablonun bir görünümü, aynı gazetenin Ermeni sorunu ile ilgili 151, Hrant Dink cinayeti ile ilgili 27 ve Kürt sorunu ile ilgili 50 ve genel olarak terör ile ilgili 60 haber ve yazıda ırkçı ayrımcı içeriklere yer vermesinde ortaya çıkmaktadır (Bkz. Tablo 11).

Haberin Konusu	Hürriyet	Posta	Zaman	Yeni Balıkesir	Güneyde İmece	Toplam
Hrant Dink cinayeti	20	4	16	0	6	46
Kürt Sorunu	8	0	13	1	3	25
Ermeni Sorunu	1	3	19	0	2	25
İrtica tehdidi	1	0	11	0	1	13
Terör	0	0	9	0	0	9
Dinlerarası ilişkiler	1	2	2	0	0	5
Kültürel farklılıklar	0	0	2	2	0	4
Başörtüsü sorunu	0	0	3	1	0	4
Dış ilişkiler	2	0	2	0	0	4
Eğitim	1	0	0	1	0	2
Ekonomik ilişkiler/çalışma hayatı	0	0	1	0	0	1
Türklüğün övgüsü	0	0	1	0	0	1
Spor	0	0	1	0	0	1
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	1	0	0	0	0	1
Diğer	1	0	2	0	0	3
Toplam	36	9	82	5	12	144

Tablo 6 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına ve gazetelere göre dağılımı

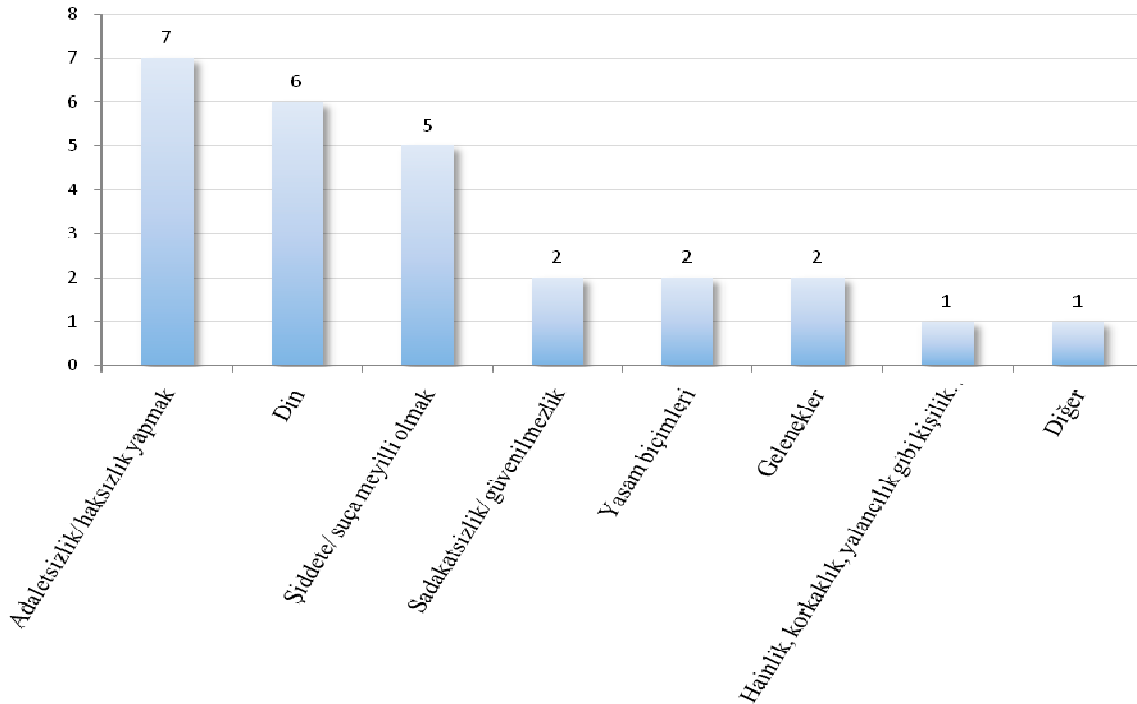
Haber ve yazılarda çeşitli gruplara yönelik ırkçılık ve ayrımcılıklar işaretlenirken bu grupların olumlu özelliklerine dair vurgular ağırlıklı olarak onlara atfedilen sadakat kimliği ve işbirliği yapabilme kapasiteleri (23 haber ve yazıda) aracılığıyla kurulmaktadır (Bkz. Şekil 8). Bu yönüyle, Ermeniler (17 haber ve yazıda) Türklere ve Türkiye'ye karşı sadık oldukları-olabildikleri ölçüde takdir edilmekte, Kürtler sadakatleri (2 haber ve yazıda) ve geleneklerine bağlılıkları (2 haber ve yazıda) ile, Aleviler geleneklerine bağlılıkları (3) ve sadakatleri (1) ile temsil bulunmaktadır. Azınlık aktörleri, adaletsizlik ve haksızlık yaptıkları, şiddete ve suça meyilli oldukları ya da hainlik yaptıkları takdirde (Kürtler 6 haber ve yazıda), sadakatsizlik ve güvenilmezlik durumunda ve Türkiye'ye haksızlık yaptıklarında (Ermeniler 3 haber ve yazıda); yaşam biçimlerinin farklılaşması halinde (Aleviler, 1 yazıda) ise olumsuz yargılarla temsil bulabilmektedirler (Bkz. Şekil 9).

Şekil 8 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin bulunduğu haber ve yazılarda azınlık aktörlerinin olumlu temsiline aracılık eden kalıpyargılar

Ayrımcılığın işlendiği haber ve yorumlarda da (bkz. Şekil 24 ve 25) ayrımcılık karşıtı haber ve yorumlarda da güven ve sadakat odaklı olumlu ve olumsuz yargıların sıklıkla

tekrarlanıyor olması ulusal basının dışlama tekniklerinde gündelik yaşamın sıradan duygulanımlarına ağırlık verdiğine işaret etmektedir. Basın “güven bunalımı”nı çözebilmek için azınlık gruplarının sadakatini ya da sadakatsizliğini, güvenilir bulunup bulunmadıklarına ilişkin cümleleri hak ya haksızlık kavrayışları ile bitştirerek ahlaki bir çerçeve içinde değerlendirmektedir. Bu çerçevenin sorunlu yanı bu ahlaki yönelimin politik-hukuki bir hak anlayışı ile bitştirilememesidir. Haber ve yorumlarda zaman zaman “insan hakları” ibaresine yer verilmiş olsa da söz konusu hakların pozitif yorumlarından sınırlı söz ediş, normatif ve evrensel yorumlarına dair değinilerin neredeyse yokluğu, yukarıda belirtilen yargının geçerliliğini artırmaktadır. Bu eğilime eklenen, “Batının insan haklarını ihlal ettiği” yolundaki karşılaştırma cümlelerinin yoğunluğu (bkz. Tablo 7), metinlerin siyasi ve hukuki niteliğinin zayıflamasına yol açmaktadır.

Şekil 9 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin bulunduğu haber ve yazılarda azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar

Azınlık gruplarına ve kesimlerine ayrımcılığın yapıldığını ifade eden haber ve yorumların milliyetçi söylemlerle bezenmesi, ayrımcılığın siyasal bir sorun olarak tayinini ve ayrımcılığı engelleyebilecek hukuki düzenlemelere gidilmesi doğrultusundaki taleplerin ortaya çıkabilme olasılığını zedelemektedir. “Herkesin Türkiye’ye ve Türklere karşı” olduğu gibi etnosantrik bir yönelimin etrafına biriktirilen söz marifetiyle yapıla gelen ayrımcı uygulamaların telafisi yoluna gidilmekte, ayrımcılık karşıtı haber ve yorumların “karşıtlık taşıma” niteliği yumuşatılmaktadır.

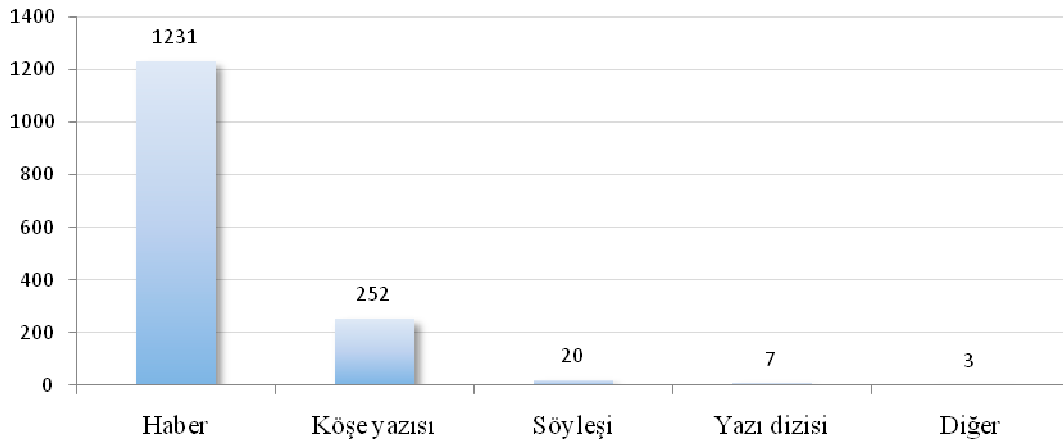
Etnik-dinsel gruplara veya toplumdaki ayrıcalıksız kesimlere yönelik ırkçı-ayrımcı tutumlara dikkat çeken 144 haber ve yazının 45’inde ayrımcılığa karşı çıkan ifadelere başka bir gruba (örneğin Türk olmayana) yönelen ayrımcılık ya da Türklüğü yücelten milliyetçilik kurguları eşlik etmektedir. Bu yönüyle bu 45 haber Van Dijk’ın “...lere karşı değilim ama...” ifadeleriyle belirginleştiğini vurguladığı, insan hakları retoriğini besleyen ayrımcılık karşıtı normlara bağlılık görünümünün arkasına gizlenen yeni ırkçı söylemle örtüşmektedir. Bu türden yorum ve yazılarda örneğin Avrupa’nın Türkiye’ye ve Türklere karşı tutumunun ayrımcılık olduğu işaretlenirken aynı anda Fransız, Rum, Ermeni karşıtlığı “düşmanca” söylemler öne çıkarılabilmektedir. Irkçı-ayrımcı ve ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriği bir arada barındıran bu türden haberlerin temalarına göre dağılımı “biz değil onlar ırkçı-ayrımcı” iddiasının bu haberlerin önemli bir kısmında (10 haberde) öne çıktığını göstermektedir. 6 haber ve yazıda ise Türkiye’de ayrımcılığın varlığı kabul edilmiştir. Bununla birlikte aynı öbekte yer alan haber ve yazılar Kürtlerin suça meyilli olduğunu (4) ve güvenilmez olduğunu (1), Hrant Dink’in vurulmasının Türkiye aleyhine bir komplo olduğunu (4), herkesin Türkiye’ye ve Türklere karşı olduğunu (2) da iddia edebilmektedirler (bkz. Tablo 7).

Haberin teması	Irkçı-ayırıcı ve karşıtı içeriklerin birlikte yer aldığı haberler	Toplam
Biz değil onlar	10	454
Türkiye'de ırkçılık veya ayrımcılık vardır	6	11
Hrant Dink'in vurulması Türkiye aleyhine bir komlodur	4	82
Kürtler suça meyillidir	4	153
Herkes Türkiye'ye, Türklere karşı	2	113
Türkiye'deki Ermeniler Türk dostudur	2	24
Türkler soykırım yapmaz	2	61
Tarikatlar sapkın/yıkıcı/sahtekardır	2	52
Başörtüsü takmak bir haktır	2	11
Türkiye'de ırkçılık veya ayrımcılık yapılmaz	2	36
Ermenileri destekleyenler Türkiye aleyhine çalışıyorlar	1	51
Kürtlere güvenilmez	1	33
Tüm Türkler Müslüman'dır	1	54
Aleviler Müslüman'dır	1	12
Türkler/Türkiye üstündür	1	113
Diğer	4	356
Toplam	45	1616

Tablo 7 Irkçı-ayırıcı ve karşıtı içeriklerin bir arada yer aldığı haber ve yazıların temalara göre dağılımı

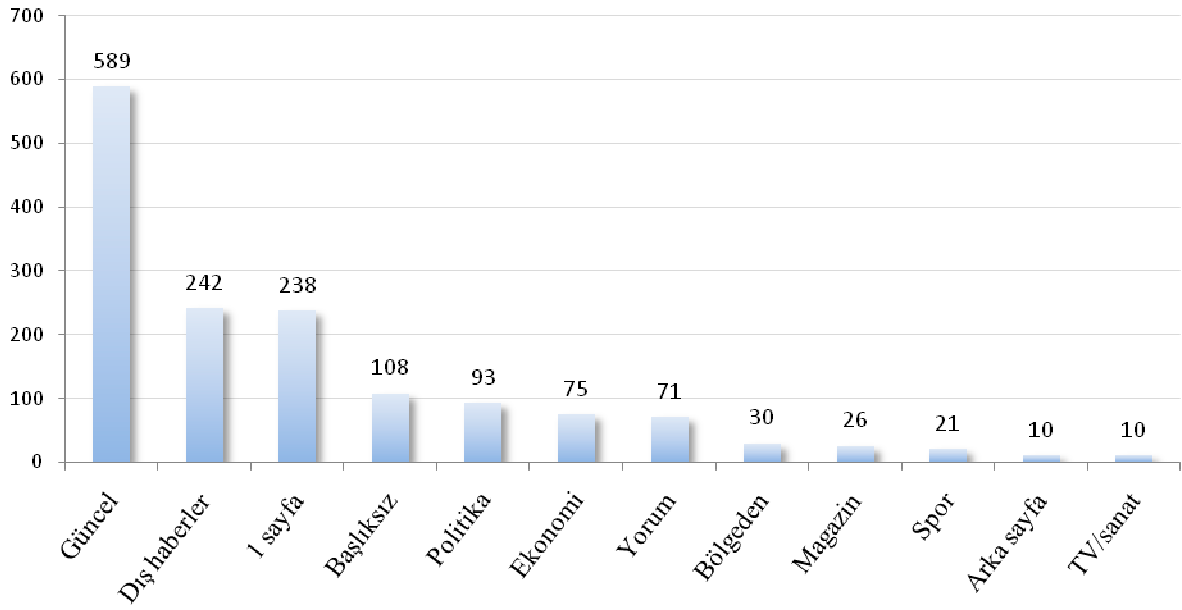
II. IRKÇI AYRIMCI İÇERİKLERİN GAZETE SAYFALARINDAKİ GÖRÜNÜMÜ

Etnik-dinsel azınlıklara ya da toplumdaki ayrıcalıksız gruplara yönelik ırkçı-ayrımıcı içeriklerin kodlandığı 1513 yazının türsel özelliklerine göre dağılımına bakıldığında, ırkçılık-ayrımıcılık karşıtı içerik bulunanların aksine bunların içinde köşe yazısı ve yorumların beşte bir oranında (1231 habere karşılık 252 köşe yazısı ve yorum) yer tuttuğu saptanmıştır. Bu durum, ayrımcılığın dilinin anonim niteliği baskın olan haber üretim sürecinin içine daha kolay yerleşebildiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Köşe yazarları ve yorumcular, altına imzalarını attıkları yazılar nedeniyle modern toplumun insan hakları retoriğinin “kabul edilemez” olarak işaretlediği “ırkçı” ya da “ayrımıcı” damgasını yeme riskini göze alamamaktadırlar. (bkz. Şekil 10)

Şekil 10 Irkçı-ayrımıcı içerik yer alan yazıların türlerine göre dağılımı

Haber ve yazıların sayfalara göre dağılımı, ırkçılık ve ayrımcılıkla ilişkili olduğu kodlanan içeriklerin gazete sayfalarının bütününe yaygınlaşmış olduğunu, ancak ayrıcalıksız grupları, etnik ve dinsel azınlıkları, yabancıları “öteki” olarak işaretleyen dilin birinci sayfaların ve arka sayfaların (%16) yanında, güncel/gündem sayfalarında yer alan cinayet, şiddet, magazin haberleri içinde daha kolay (%39) misafir edilebildiğini göstermektedir. Haber konularının dağılımında da görüleceği gibi (bkz. Tablo 10) , dış haber sayfaları da (%16) özellikle “bizden olmayan”ın düşman, şüpheli en iyimser haliyle ayrışık olarak işaretlendiği yerler olarak öne çıkmaktadır (Bkz. Şekil 11).

Şekil 11 Irkçılık-ayrımcılıkla ilişkili içeriklerin gazetelerin sayfalarına göre dağılımı

Basının ayrımcılığı politik bir sorun olarak tayin edemeyişi ve ahlaki bir çerçeve içine hapsedme girişiminin belki de en açıklayıcı örneği üçüncü sayfaya ayrımcı içeriği taşımasıdır. Birinci sayfa ve dış haberler sayfasında % 15’ler civarında gözüken bu nitelikteki içeriğin, sıradan duygulanımların dolaşım alanında, üçüncü sayfada % 40’lara yaklaşması, gündelik

yaşam deneyimleri ile kesişen ve duygularla kavranan satırlarda biriktirilen ayrımcılığın normalleşmesine ve olağanlaşmasına zemin hazırlamaktadır.

Ayrımcı-Irkçı Söylemin Başlıklarda Görünürleşmesi

Yazılı basında başlıklar, önemli metinsel ve bilişsel işlevler ortaya koyarlar. Metinde aktarılan en önemli bilgiyi özetleyip, haberin ana konusunu ifade ederler. Haberin ilk göze çarpan kısmı olmaları nedeniyle okurlar haberin ne hakkında olduğunu anlamak için başlıklara başvururlar; hatta okurların çoğunun başlıklardan ötesini okumadığı bilinmektedir. Başlıklar, olayla ilgili en önemli bilgiyi aktardıkları için anlamlandırma sürecini de yönlendirecek, belli bir bakış açısını üreteceklerdir. Başlıktaki enformasyon, okurun hafızasında haberin anlaşılması için gereken bilginin çağrıştırılmasına yol açmakla kalmaz; hafızada haberde aktarılan olayın temsiline yönelik örgütleyici bir ilke de oluşturur. Başlıkların ideolojik içerimleri onların haber üretimi sürecindeki yerleriyle de ilgilidir. Çoğunlukla başlıklar, muhabirler tarafından değil editörler tarafından hazırlanır ve onlar sadece başlığın haber metnini en iyi şekilde özetlemesi ile ilgilenmez, bunun yanında okur için çarpıcı-çekici olacak ya da gazetenin yayın politikasına en uygun düşecek başlığı da bulmaya çalışırlar (Van Dijk, 1991: 50-51). Bu nedenlerle başlıklar üzerinde yapılacak inceleme, ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılmasında gazetelerin editoryal tercihlerini ortaya koymak açısından önemli bilgiler ortaya koyacaktır.

Söylem analizine konu olan 13 aylık dönemde, ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilişkilendirilebilecek haber ve yazıların başlıklarının genel dağılımı, 2006 yılı ve 2007'nin ilk ayında gazetelerin haber gündemini meşgul eden belli başlı olayların bir profilini yansıtmaktadır¹⁰. 2006'nın ilk aylarına damgasını vuran Şemdinli Davası¹¹ (Ocak); PKK

¹⁰ 13.-19. dipnotlar için araştırma asistanımız Hatice Çoban'a teşekkür ederiz.

kamplarında kadınlara tecavüz hikâyeleri (Ocak ve Şubat), Nevruz kutlamalarında yaşanan şiddet olayları (Mart) ve yıl içinde çeşitli kesimlerden gelen töre cinayetinin Kürt sorunu olduğu açıklamaları, DYP genel başkanı Mehmet Ağar'ın “dağda silah tutmak yerine düz ovada siyaset yapsınlar” sözleriyle ifade ettiği PKK'ya af önerisi üzerine çıkan tartışmalar¹² nedeniyle Kürtler; Karikatür Krizi¹³ nedeniyle Danimarka ve diğer Avrupa ülkeleri (Şubat); Santoro Cinayeti¹⁴ nedeniyle Türkiye'deki Hristiyanlar ve misyonerler (Şubat) haber ve yazılarda ayrımcı-ırkçı söylemlerin aktörleri haline gelmişlerdir. Aynı yılın haziran ayında Türklüğe hakaretle yargılanan aydınlar (Hrant Dink, Orhan Pamuk ve Elif Şafak) dolayısıyla

¹¹ Basında “Şemdinli Davası” olarak anılan sürece neden olan olaylar, 9 Kasım 2005 tarihinde Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde bir kitabevine bomba atılmasıyla başlamıştır. Bu süreç, bazı vatandaşların bombalama eyleminin faillerini yakalayıp teslim etmeleriyle devam etmiş, yakalanan bu kişilerin emniyet güçlerinden olmaları gerekçesiyle serbest bırakıldıkları iddiası üzerine de sokak çatışmalarına dönüşmüştür. Vatandaşlar ile güvenlik güçleri arasında günlerce süren çatışmalar sonucu İki kişi hayatını kaybetmiş ve çok sayıda kişi yaralanmıştır. Şemdinli'deki olayların farklı illerde de protesto edilmesiyle olaylar yayılmıştır. Diğer yandan ordunun eylemlerinin sorgulanması ve adalet mekanizmasının işleyişi üzerine yoğunlaşan tartışmalar da “Şemdinli Olayları”nı Türkiye'nin demokratikleşmesi tartışmalarında başlıca gündem maddesi haline getirmiştir. Dönemin Genel Kurmay Başkanının iddianamede adının geçmesi ve olaylarla ilgili olarak dinlenmesi gerekliliği talebi, HSKY'nin iddianameyi hazırlayan Van Cumhuriyet Başsavcısı Ferhat Sarıkaya hakkında verdiği “meslekten men” kararı gibi gelişmeler de Ocak 2006'da görülen “Şemdinli Davasını”nı ordu-siyaset-adalet arasındaki ilişkinin sorgulanması için kırılma noktası yapmıştır.

¹² Bu söz, milletvekili genel seçimlerinin erken yapılmasına ilişkin tartışmaların yürütüldüğü bir dönemde; 7 Ekim 2006'da Mehmet Ağar'ın Güneydoğu bölgesine yaptığı gezinin ilk durağı olan Diyarbakır'da söylenmiştir. Mehmet Ağar “...etnik ayrımcılığa dayalı siyaset”in günümüzde kabul edilemeyeceğini belirterek DTP ve MHP'yi “etnik tabanlı” partiler olarak eleştirirken “Kürt sorunu” için yeni ve kalıcı bir çözüm bulma noktasında söz konusu öneriyi ileri sürmüştür. Bu sözün arkasından yürüyen tartışmalar ise bir yandan dönemin Genelkurmay Başkanı'nın konuya müdahil olan sözleriyle ordu-siyaset ilişkisine dair tartışmaları yeniden gündeme taşımış, diğer yandan da Genelkurmay Başkanı'nın Ağar'ın sözünü olumsuzlayan tavrına eklenen ve hem Ağar'a hem de Ağar'ın sözleri üzerinden AKP iktidarına ve onların “demokratik açılım” söylemlerine karşı bir eleştiriye de beraberinde getirmiştir. CHP, MHP ve ANAP'tan oluşan muhalefet partilerinin konu hakkında yaptıkları eleştiriler Ağar ve AKP'nin tavrının “DTP-PKK-APO Üçgeni”nin PKK'nın siyasallaştırılması talepleriyle paralellik taşıyor olması ve aynı zamanda bu taleplerin “uluslar arası bir senaryonun parçası” olması noktasında yoğunlaşmıştır.

¹³ “Karikatür Krizi” basında 30 Eylül 2005 tarihinde Danimarka'da bir gazetenin İslam Dini ve onun Peygamberi'ne hakaret ettiği iddia edilen karikatürleri yayınlamasıyla başlayan gerilimli süreci ifade etmek üzere kullanılan adlandırmadır. Karikatürlere ilk tepki Danimarka'da yaşayan Müslüman azınlıklardan gelmiş ve bu tepkiler Ortadoğu'daki bazı Müslüman ülkelere de sıçrayarak devam etmiş, Danimarka ürünlerinin boykot edilmesi, bayraklarının yakılması, elçiliklerinin basılması vb. protesto hareketleriyle tırmanmıştır. Benzer protestolar Türkiye'de de yaşanmış ve önemli gündem maddesi haline gelmiştir. Danimarka'ya karşı yapılan protestolar nedeniyle diğer bazı Avrupa ülkelerinin de Danimarka'ya destek vererek, karikatürleri tekrar yayınlamaları olayların büyümesine 2006 yılının ilk aylarında da tüm Müslüman ülkelerde protestoların sürmesine neden olmuştur. Bu süreç, Müslümanlık Hristiyanlık tartışmalarını gündeme getirmek yanında, düşünce özgürlüğünün sınırlarının da geniş bir arenada tartışılmasına aracılık etmiştir.

¹⁴ “Santoro cinayeti” basında Trabzon'da Santa Maria Katolik Kilisesi'nin rahibi Andrea Santoro'nun bir suikast sonucu 5 Şubat 2006 tarihinde öldürülmesi olayına verilen addır. Cinayeti işleyen 16 yaşındaki Oğuzhan Akdin, “bilerek ve tasarlayarak” adam öldürmek suçundan müebbet hapse çarptırılmış, ancak cinayeti işlediği dönemde yaşının “18'den küçük olması” ve “iyi hal” gibi gerekçelerle 16 yıl sekiz ay hüküm giymiştir. Rahip Santoro'nun öldürülmesi Türkiye'de yaşayan Hristiyan din adamları ve vakıfların misyonerlik faaliyetleri iddialarının gündeme taşınmasını da beraberinde getirmiştir.

301. Madde tartışmaları¹⁵ gündeme gelmiş ve bu isimler çeşitli haber ve köşe yazılarında Türklerin düşmanları olarak işaretlenmiştir; yaz ayları özellikle Posta ve Hürriyet gazetelerinde turist kadınların, suça karıştığı ve fuhuş yaptığı iddia edilen yabancı kadınların ayrımcı söylemlerle başlıklara taşındığı dönemler olmuştur. 2006'nın son aylarında ise Papa'nın İslam diniyle ilgili açıklamaları¹⁶ (Eylül) ve takip eden Türkiye ziyareti (Kasım) nedeniyle Hristiyanlar; Fransız parlamentosunda Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılmasına yönelik yasa tasarısının oylanması nedeniyle Ermeniler, Fransızlar ve Avrupalılar (Ekim); çeşitli suçlamalarla başlıklara taşınmıştır. Ermeni soykırımı ile ilgili yasa tasarısının Fransız Parlamentosu'nda oylandığı dönemde Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü almasıyla birlikte Türkiye'deki aydınların Ermenilerle işbirliği içinde olduğu iddiaları öne çıkmıştır. Aynı aylarda, İsmailağa cemaatinin önde gelen isimlerinden Bayram Ali Öztürk'ün öldürülmesi ve katilin camide linç edilmesi (Eylül) ve Cüppeli Ahmet Hoca'nın

¹⁵ Adı geçen yazarlar aracılığıyla sınırlı bir çevrenin gündeminden çıkarak kamuoyunun gündeminde de tartışılan 301. Madde ilk olarak yazar Orhan Pamuk'un 2005 Şubat'ında İsviçre'de yayımlanan dergiye verdiği röportajda "Bu topraklarda 1 milyon Ermeni 30 bin de Kürt öldürüldü" sözleri gerekçe gösterilerek yargılanmasıyla gündemde geniş bir yer bulmuştur. Ancak dava, Adalet Bakanlığı'nın sorgulama iznine ilişkin bir yazıyı göndermemesi üzerine 22 Ocak 2006'da düşmüştür. Yine bu yasaya dayanılarak, Eylül 2006'da "Agos" gazetesinin 21 Temmuz 2006 tarihli sayısında yer alan "301'e Karşı 1 İmza" başlıklı haber ve "Ermeni Soykırımı"na inandığını söylemesi nedeniyle gazeteci Hrant Dink için de "Türklüğü aşağılamak" iddiasıyla dava açılmıştır. Dava sonucunda gazeteci Hrant Dink 6 ay ceza almıştır. Bu dava ile birlikte 301. madde kamuoyunun gündeminde tartışılmaya devam etmiştir. 301. Maddenin gündemde kalmasında etkili olan bir başka dava da Eylül 2006'da benzer gerekçeyle 'Baba ve Piç' isimli romanında "Türklüğü aşağıladığı" öne sürülen yazar Elif Şafak hakkında açılmıştır. Müslüman-Türk Kazancı ailesi ile Ermeni asıllı Amerikalı Çakmakçıyan'ların yer aldığı kitabın davaya gerekçe gösterilen pasajı şöyledir: "... bütün akrabalarını 1915'te kasap Türklerin ellerinde kaybetmiş bir sülalenin torunuyum, köklerime ihanet etmeyi öğrendim, soykırımı inkâr etmek üzere yetiştirildim...", "...Sen kalk gel Orta Asya'dan, dal dosdoğru Anadolu'nun bağrına, sonra bir bakmışsın her yerdeler. Orada yerleşik milyonlarca Ermeni'ye ne oldu peki? Asimile edildiler, eridiler, yetim bırakıldılar, sürüldüler, mal mülklerinden oldular" (29 Temmuz 2006 Radikal). Bu ifadeler yazarın 'Türklüğü aşağılama'sına kanıt olarak gösterilmiştir. Ancak Elif Şafak da 21 Eylül 2006'da görülen duruşmada "suç unsuru oluşmadığı gerekçesiyle" beraat etmiştir. Bu davalar nedeniyle 301. Maddenin düşünce özgürlüğü ile bağdaşmadığına dikkat çeken bazı AB parlamenterlerinin açıklamaları hem basında hem de hükümet kanadında kendine bir karşılık bulsa da, dönemin adalet bakanı AB'nin bu sürece müdahalesini "hukuki değil, siyasi" olarak tanımlamış, AB'nin Türkiye'nin üyeliğini engellemek için bu süreci bahane olarak kullanmasıyla ilişkilendirilmiştir. 301. Maddenin belki de en çok tartışılmasını sağlayan olay, gazeteci Hrant Dink'in öldürülmesidir. Bu cinayet, 301. maddenin tüm yönleriyle tartışılmasına aracılık etse de 301. Madde hala yürürlükte olup, soruşturma ve dava açılmasına dair izin yetkisi Adalet bakanlığına bağlı olarak uygulanmaya devam etmektedir.

¹⁶ 12 Eylül 2006 tarihinde Almanya'da katıldığı bir konferansta Papa XVI. Benedictus'un İslam Dini ve Peygamberi için söylediği sözlerin hakaret olduğu iddiası üzerine Müslüman ülkelerde "Karikatür Krizi sürecinde yaşananlara benzer tepkiler verilmiştir. İslam dinine hakaret eden bir figür olarak Papa'nın Türkiye gündeminde de uzun bir süre yer bularak tartışılmasının nedeni ise, hakaret olarak kabul edilen sözleri söylemesinden kısa bir zaman sonra Türkiye'ye geleceğinin açıklanması ve 28 Kasım 2006'da da gelmesiyle ilişkilidir.

tatil fotoğraflarının çekilmesi (Ekim) ile tarikatlar ve cemaatler “sapkınlar” olarak başlıklara taşınmışlardır. 2007’nin Ocak ayı ise Hrant Dink’in öldürülmesi ile Türkiye’nin düşmanları söyleminin haber ve yazıların başlığında yeniden canlandığı bir dönem olmuştur. Bu ayın ortasında düzenlenen “Türkiye Barışını Arıyor Konferansı”¹⁷ Kürt sorununun özellikle köşe yazıları ve yorumlarda yeniden gündeme gelmesine yol açmıştır.

Ekim 2006-Şubat 2007 tarihleri arasında ırkçı-ayırıcı içeriklerin kodlandığı 1513 haber ve yazı üzerinde yapılan inceleme, haber ve yazıların %63’ünde (952 haber ve yazı) bu türden içeriklerin başlıklara taşındığını göstermektedir. Köşe yazıları ve yorumlarda ırkçı-ayırıcı içeriklerin başlıklara taşınma oranı haberlere göre düşüktür. 252 yorum ve köşe yazısının 83’ünde (%33) ayrımcılık belirten ifadelerin başlıklarda yer bulmasına karşılık, 1231 haberin başlık ve alt başlıklarının 857’sinde (%70) bu türden ifadelerle karşılaşmaktadır (Bkz. Tablo 8). Bu durum, ırkçı-ayırıcı tutum ve yargıların, gazete sayfalarında, yazarının ve başlığı atanın kimliğinin çoğunlukla anonimleştiği haber formatı altında daha kolay yer bulabildiğini göstermektedir. Yazarın imzasının öne çıktığı yorum ve köşe yazılarında ise bu türden yargıların yokluğundan söz edilemese bile, bunların çoğunlukla metnin içine, satır aralarına yerleştiği iddia edilebilir.

¹⁷ “Türkiye Barışını Arıyor” İnisiyatifi tarafından düzenlenen bu konferans 13-14 Ocak 2007 tarihinde Ankara’da yapılmıştır. İHD, MAZLUMDER, GÜNSİAD, DİSK, KESK gibi birçok sivil toplum örgütü, yazarlar, akademisyenler, politikacılar ve gazetecilerin katılımıyla gerçekleşen konferansta gündem konuları genel olarak, “Kürt sorunu ve çözümü, Kürtlerin etkin özneler olarak siyasete katılmaları, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki yoksulluğun diğer bölgelerle denge gözetilerek giderilmesi, kamusal alanlarda Kürtçenin özgürce kullanılması, koruculuk sisteminin kaldırılması” gibi başlıklardan oluşmuştur. Konferansın amacı ise “Kürt Sorununun barışçıl ve demokratik bir çözüme kavuşması için; her türlü şiddeti ve ayrımcılığı reddeden, çözümü Türkiye’nin iç dinamiklerinde arayan, yaşananların, herkesin ortak acısı olduğu gerçeğinden hareket eden, sosyal barışı, sosyal adaletten ayrı düşünmeyen, bir toplumsal mutabakat sağlamaya yönelik çabaları güçlendirmek ve barışı programlamak” olarak belirtilmiştir (8.01.2007 Sabah).

Yazı türü	Başlıklar ve metinde	Sadece metinde	Sadece başlığında	Sadece alt başlıklarda	Toplam
Haber	849	374	7	1	1231
Köşe yazısı ve yorum	79	169	1	3	252
Diğer	16	14	0	0	30
Toplam	944	557	8	4	1513

Tablo 8 Irkçı-ayırıcı içeriklerin haber veya yazı metnindeki yeri

Sözcükler

Başlıklarda yer alan sözcüklerin kullanılma sıklıklarına göre dağılımına bakıldığında ortaya çıkan tablo (bkz. Tablo 9), Türkiye’de haber editörlerini etnik-dinsel gruplar ve toplumdaki ayrıcalıksız kesimlerle ilişkilendirdikleri haberleri okura sunarken çerçevelemeyi Türklüğü ve Türk kimliğini öne çıkaran sözcük yeğlemeleri içinden yaptıklarını göstermektedir. İçerik analizine dâhil edilen 1616 başlık içinde Türk, Türkler, Türkiye ve Türkçe sözcükleri toplam 218 kez yinelenmiştir. Ayrıca ülke ve vatan sözcüklerinin anıldığı 22 ve “biz” sözcüğünün yer bulduğu 24 haber başlığı saptanmıştır. İncelenen dönemde Hrant Dink, Orhan Pamuk, Elif Şafak davalarıyla gündeme gelen ve “Türklüğe hakaret iddialarının” dayanağını oluşturan 301. Madde de 28 haber ve yazının başlığında anılmış, böylece ülkenin, vatanın, Türkiye’nin, Türklüğün karşısında tehdit oluşturan “azınlıklar”, “yabancılar”, “dış mihraklar” söylemi başlıklarda Kürtlere, Ermenilere, Avrupa’ya, ABD’ye ve Rumlara yapılan göndermeler aracılığıyla kurulmuştur. Bu yönüyle, başlıklara yansıyan sözcüklerin dağılımı, Türklük ve onun karşısındaki tehditleri, tehlikeleri işaretler gibidir.

Haber başlıklarında Türklüğe yapılan vurguya karşılık Türkiye’de etnik-kültürel kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan birinci grup olarak öne çıkan Kürtler’in (Kürt, Kürtler ve Kürtçe sözcükleri) ancak 46 haberde başlığa taşınabilmeleri dikkat çekicidir. DTP’yi de Kürtlerin hak taleplerini dile getiren bir politik aktör olarak değerlendirdiğimizde

bu sayı ancak 64'e ulaşabilmektedir. Buna karşılık, PKK sözcüğünün yer bulduğu 82, terör sözcüğünün yer bulduğu 23 ve terörist sözcüğünün yer bulduğu 10 haber başlığı dikkate alınırsa, haber editörlerinin özellikle Kürtlerin ağırlıklı olarak yaşadıkları Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki PKK varlığı ve terör-şiddet olaylarını başlıklara taşıma konusunda Kürtlerin hak talepleri karşısındaki ilgisizliklerini sürdürdükleri söylenemez.

Başlıkların Türkiye'deki dinsel azınlıklara yönelik tercihleri de benzer bir tablo çizmektedir. İslam ve Müslüman sözcüklerinin kodlandığı toplam 47 habere karşılık, Aleviler ancak 17 haberde başlığa taşınabilmişlerdir. Rumların yer bulduğu 30 başlığın tamamı dış haberlerle ilişkilidir; Süryaniler ise ancak bir haber başlığında yer bulabildikleri için gazete sayfalarında olduğu gibi aşağıdaki tabloda da görünmez durumdadırlar. Türkiye'de yaşayan diğer Hristiyanların başlıklardaki durumu da benzerdir. Ancak, 69 haber ve yazının başlığında anılan Papa'nın ziyareti dolayısıyla, yukarıdaki tabloya giremeyecek kadar sınırlı sayıda (1) haberin başlığında adları geçmektedir. Başlıklarda adları anılmayan Hristiyanlar, Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerinden söz edilen 3 haber başlığının gizli aktörü konumundadırlar.

İncelemeye konu olan dönemde –ekim ayı içinde- gündemde önemli bir yer tutan Fransız parlamentosunda Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılmasıyla ilgili yasa tasarısının oylanması, Ermenilere ama aynı zamanda Fransızlara, Avrupalılara ve ABD'ye yönelik nefret, saldırganlık ve aşağılama sözcüklerinin başlıklara taşınmasına vesile olmuştur. Başlıklarda Fransa, Fransız ve Chirac sözcükleri toplam 224 kez, Avrupa ve AB 86 kez, ABD ve Amerika ise 31 kez yinelenmiştir. Ermeni sözcüğünün geçtiği 87 başlıktan ancak 18'i Türkiye'deki Ermenilerle ilgiliyken aşağıda örnekleriyle görüleceği gibi, haber editörleri Ermeni diasporasını başlıklarda Türkiye'nin düşmanı olarak işaretlemekten çekinmemişlerdir. 72 haber başlığında “sözde soykırım”dan ya da “soykırım iddiaları”ndan; “soykırım yoktur”

açıklamalarından; “soykırımın inkârını suç ilan etmenin aptallığından” söz edilmektedir. 2007 yılının Ocak ayında cinayete kurban gitmesi nedeniyle Hrant Dink’in adının anıldığı 64 başlık içinde ise Ermeni sözcüğünün Dink ile birlikte anıldığı yalnızca bir başlığın yer bulması, haber editörlerinin maktulün etnik kimliğini göz önüne sermeme “hassasiyetini” göstermektedir.

Sözcük sayısı	Sözcük	Sözcük sayısı	Sözcük	Sözcük sayısı	Sözcük	Sözcük sayısı	Sözcük
151	Fransa	21	Siyaset-Siyasi	12	Cüppe	9	Genç
109	Türk-Türkler	20	Pamuk (Orhan)	12	Kadın	9	Gül
98	Türkiye	19	Dava	12	Liste	9	Hükümet
87	Ermeni-Ermeniler	19	Tasarı	12	Mesaj	9	Kerkük
86	Avrupa-AB	18	Ankara	12	Vurmak	9	Kurşun
82	PKK	18	DTP	11	Ana-Anne	9	Özgürlük
72	Soykırım	18	Karşı	11	Başkan	9	Plan
69	Papa	18	Uyarı	11	Çıkış	9	Silah
64	Dink (Hrant)	17	Alevi	11	Kabul	9	Skandal
61	Fransız	17	Irak	11	Türkçe	9	Tecavüz
32	Kürt-Kürtler	17	İslam	11	Yol	9	Töre
31	ABD-Amerika	16	Büyük	10	Baykal	8	Anıt
30	Bu	16	Dünya	10	Cezayir	8	Değiştirme
30	Müslüman	16	Öğrenci	10	Dağ	8	Demokrasi
30	Rum	16	Sorun	10	Erdoğan (Recep Tayyip)	8	Hoca
28	301. Madde	16	Yunan	10	İnkâr	8	İlişki
25	Boykot	15	Kürtçe	10	Kıbrıs-KKTC	8	İrtica
25	Yasa	14	Irkçı	10	Milliyetçi	8	Kan
24	Biz	14	Karar	10	Okul	8	Kardeş
24	Tarih	14	Nobel	10	Örgüt	8	Parti
23	Terör	14	Terörist	10	Rapor	8	Sezer
22	Cinayet	13	Ağar	10	Satmak	7	Af
22	Uyarmak	13	Onlar	10	Suç	7	Ateşkes
22	Ülke-Vatan	12	Bayrak	10	Tartışma	7	Barış
22	Yabancı	12	Chirac (Jacques)	9	Dedi	7	Devlet

Tablo 9 Haber başlıklarında geçen sözcüklerin kullanılış sıklığına göre dağılımı (Ekim 2006-Şubat 2007 arasındaki başlıklar- ilk 100)

Başlıklarda Terör ve Kürt Sorununun Birlikteliği

İçerik analizinin konu edindiği dört aylık dönemde, Kürtlerle ilgili başlıklarda haber ve yazıların konusal analizinin Kürtlerin 178 haberde terörle ilişkilendirildiğini göstermesine rağmen (bkz. Tablo 13 ve 15) Kürt ya da DTP ile PKK ya da terör sözcüklerinin bir arada yalnızca 6 başlıkta yer bulması, 2006 yılının Mehmet Ağar'ın terör örgütü üyelerini “düz ovada siyaset”e davet ettiği, PKK'nın geçici ateşkes ilan ettiği ve Kürt sorununa çözüm arayışlarının yılın özellikle ilk yarısına göre daha fazla gündemi işgal ettiği bu son çeyreğinde gazetelerin haber editörlerinin haber ve yazıların metinlerinde Kürtler ve şiddet/terör arasında kurulan ilişkiyi başlıklara taşımayarak gizleme yönündeki tercihlerini göstermektedir.

Kürtler Çözüm İstiyorsa Şiddete Tavır Almalı (Zaman, 18.11.06)

DTP Tabanına Göre PKK Terörist Değil (Hürriyet, 19.10.06)

DTP'lilerden APO'ya Sayın Teröriste Gerilla Hitabı (Zaman, 28.11.06)

MHP: Kürt Konferansı PKK'nın Görüşleriyle Örtüştü (Yeni Balıkesir, 19.01.07)

PKK ile Mücadelede Kürt Kartı İddiası (Zaman, 20.10.06)

Kürt Sorunu Yok Terör Sorunu Var (Zaman, 05.01.07)

Buna karşılık “DTP tabanı” nitelemesiyle işaretlenen “Kürtleri şiddete tavır al”maya çağıran bu başlıkların yıl içinde rastladığımız diğer örnekleri de dikkate alındığında, haber editörlerinin ve köşe yazarlarının DTP'nin PKK destekçisi, hatta PKK'nın siyasal kanadı olduğu ve DTP'li belediye başkanlarının PKK'yı açıkça destekledikleri ifadelerini, hatta bizzat PKK'lı oldukları imalarını başlıklara taşımakta tereddüt etmedikleri saptanabilir.

Başlıklarda kullanılan sözcüklerin seçimi ve sözdizimleri, editörler kanalıyla yayın organlarının olaylara ilişkin sosyal ve politik tavırlarını yansıtmakta, ideolojik konumlanmaları ortaya koymaktadır. Yıl içinde rastlanan ve aşağıda örneklediğimiz başlıkları

bu açıdan okuduğumuzda, sırasıyla, DTP'nin PKK ile ilişkisinin sorgulanamaz, yadsınamaz, ayrılmaz bir ilişki biçimi olan “kardeşlik”le özdeş görüldüğü (1); bu kardeşlik ilişkisinin bir metafor olmakla kalmayıp siyasal alanda görünürlük kazanan Kürtlerin (örneğin eski HADEP il başkanının) öz kardeşlerinin bizzat terörist olmasıyla şüphe götürmez bir hal aldığı (2); hatta *Posta*'nın büyük harflerle manşete taşıdığı DTP'nin Ankara'daki kongresiyle ilgili başlıkta görüldüğü gibi, bu ilişkinin kardeşlikten öte, bir özdeşlik – aynılık boyutu içerdiği (3) vurgulanmakta; bir siyasal parti olarak mecliste temsilcileri bulunan DTP'nin Ankara'daki varlığının PKK'nın başkentteki varlığı anlamına geldiği ima edilmektedir.

1) *PKK-DTP kardeşliği (Posta, 22. 04. 06)*

2) *Canlı bomba eski HADEP'li il başkanının kardeşiymiş (Hürriyet, 14 03 06)*

3) *PKK ANKARA'DA (manşet, Posta, 26 06 06)*

Bir özdeşlik ilişkisi yerine PKK ile “ortaklığın” (4), bir kopamama halinin (5) vurgulandığı başlıklarda ise bu durum “fesat”lık (4) ve “inat” (6) gibi irrasyonel nedenlere bağlanarak varsayılan ilişkinin nedenlerine ilişkin akılcı bir açıklamanın önü kesilmektedir. Ayrıca kitleleri “önce kışkırtan sonra ise yatıştıran” (7) DTP'nin gerçek yüzünü göstermediği –takiyye yaptığı- (8) belirtilerek DTP ve DTP'li siyasetçiler başlıklarda barışçıl bir politikayı savunmak yerine terörist zihniyeti sürdüren (9) terörü ısrarla destekleyen (6,-10), aktörler olarak işaretlenmektedirler. Tayyip Erdoğan'ın ağzından DTP'ye yöneltilen “takiyye yapma” suçlamasını başlığa taşıırken tırnak işareti kullanmaya gerek duymayan haber editörü, böylece bu iddiayı genelgeçer bir yargı olarak sunmaktadır. Burada, takiyye sözcüğünün Türkiye'nin siyasal literatüründeki yerine de dikkat çekmek gerekir. Önce bir zamanlar üyesi olduğu

Refah Partisi, daha sonra ise kuruculuğunu ve genel başkanlığını yaptığı AK Parti'ye yönelen ve gerçek niyetlerinin şeriat düzenini getirmek olduğu suçlamalarını ifade eden bu sözcüklerin Tayyip Erdoğan'ın ağzından DTP'yi hedef alarak söylenmesi ve bunun *Zaman* tarafından başlığa taşınması, DTP'yi rejimin karşısındaki “gerçek” tehdit olarak işaretleme girişiminin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

4) *Mersin'de PKK-DTP ortak fesadı (Hürriyet, 05 04 06)*

5) *Etnik siyaset PKK'dan kopamıyor: DTP'nin 'Türkiye partisi' hayali bitiyor” (Zaman 06. 04. 2006)*

6) *DTP'nin terör inadı (Posta, 10 04 06)*

7) *DTP'liler önce kışkırttı sonra yatıştırdı (Zaman, 30 03 06)*

8) *DTP takiiye yapıyor (Zaman, 0 9 04 06)*

9) *Hala aynı terörist kafa (Posta, 03. 04. 06, DTP eşbaşkanı Ahmet Türk için)*

10) *Parti fonundan teröre kontör (Posta, 09 10 06)*

DTP'nin terör örgütü ile yakın ilişkiler içinde olduğu savları, başlıklarda DTP'li belediye başkanlarının çeşitli eylem ve açıklamaları ile desteklenmektedir. Buna göre, belediyenin olanaklarını “teröristlerin” kullanımına sunduğu büyük harflerle vurgulanan (11, 12), esnafa kepenk kapattıran (13) DTP'li başkan(lar) teröristlerin ardından gözyaşı dökmekle gerçek niyetlerini açığa vurmakta (14-15), PKK yanlısı yayın yapmakla suçlanan ROJ Tv'ye destek verdikleri için hukuki incelemeye konu olmaktadır(16). Dahası, PKK için af isteyerek (17) ve Öcalan'ı ‘lider’leri olarak tanımlayarak (18) haklarında açılan soruşturmaları ne kadar da hak ettiklerini kanıtlamaktadırlar. Özellikle bu son başlıkta, lider sözcüğünün tırnak içinde veriliyor olması, yukarıda Erdoğan'ın “DTP takiiye yapıyor” sözlerini başlığa taşıırken alıntı olduğunu belirlemeyerek genelleştiren haber editörünün Öcalan'ı lider olarak görenin DTP'li başkan olduğunu vurgulama özenini açığa çıkarmaktadır.

- 11) *Belediyenin cipi ile TERÖRİSTLERE servis (Posta, 11 11 06)*
- 12) *Belediyenin kiralık cipinde PKK malzemesi (11 11 06; Hürriyet)*
- 13) *DTP'li başkan Siirt'te kepenkleri açtırmadı (Hürriyet, 30. 03. 06)*
- 14) *Başkan'ın terörist acısı (Posta, 30 03 06)*
- 15) *Baydemir: Acımız 14'tü bugün 16 oldu (Hürriyet, 30. 03 06)*
- 16) *56 başkana ROJ takibi (Posta, 03. 01. 06)*
- 17) *Baydemir, PKK için af istedi (Yeni Balıkesir, 13 02 06)*
- 18) *DTP'li belediye başkanının 'lideri' terörist Öcalan, (Zaman, 25 03 06)*

Siyasal arenada boy gösteren Kürtleri, DTP üzerinden terör ve PKK ile ilişkilendiren editörler ve yazarların, 2006 yılı içinde çalışma kapsamında ele aldığımız ulusal ve yerel basın organlarından hiçbirinde DTP'yi Kürtlerin hak taleplerini dile getiren bir siyasal oluşum olarak sunan bir haber ve/veya yazı başlığına yer vermemiş olması dikkat çekicidir. Bu tutum, yalnızca DTP'ye ilişkin değildir. İncelenen dönemde, Kürtlerin hak taleplerine ilişkin hiçbir haber veya yazı başlığına da rastlanamamıştır. Dahası, bu dönem zarfında, sorunun çözümüne ilişkin cılız da olsa kimi seslerin duyulmaya başlamasına rağmen, Kürt sorununu inkâr eden sözler başlıklarda öne çıkmıştır.

- 19) *Kürt Hakkı Diye Bir Sorunumuz Yok (Hürriyet, 19.12.06)*
- 20) *Kürtler'in Hak Sorunu Yok ki (Posta, 19.12.06)*
- 21) *Kürt Sorunu Yok, Terör Sorunu Var (Zaman, 05 01 07)*
- 22) *DYP'nin Anketine Göre Kürtlerin En Büyük Sorunu İşsizlik (Zaman, 11.10.06)*

Her üç ulusal gazete de, Erdoğan'ın "Kürtlerin hak sorunu olmadığı"(19, 20) asıl sorunun terör olduğu (21) yönündeki açıklamalarını, alıntı olduğunu belirtmeden başlığa taşıyarak Kürtlerin siyasal bir oluşumu gerekli kılacak sorunlarla karşı karşıya olmadığı; yani Türkiye'de siyasal yollardan çözülebilecek bir Kürt sorununun bulunmadığı, sorunun olsa olsa ekonomik yollarla (22) ya da teröre karşı mücadeleyle (21) nihayetlenebileceği yargısını genelleştirmek için kullanmışlardır. Bu yargı ile tutarlı biçimde, başlıklarda Kürtçe konuşmak

ve resmi yazışmaları Kürtçe yapmak gibi taleplerin gayr-ı meşruluğu işaretlenmekte, “Türkçe varken Kürtçe konuş”manın tuhaflığı ya da kabul edilemezliği “Türkçeyi bıraktı da” sözleriyle vurgulanırken (23) davalar, açılan soruşturmalar ya da yasal uyarılar (24-28) yerel yönetimlerin Kürtçe yazışma ısrarının bir tehdit olarak algılanışının kanıtı olarak sunulmaktadır.

- 23) *Türkçeyi Bıraktı da Kürtçe Konuştu* (Posta, 11.11.06)
- 24) *Kürtçe Davetiye Davasına Kürtçe Savunma* (Hürriyet, 16.12.06)
- 25) *Kürtçe Sözleşme Uyarısı* (Güneyde İmece, 13. 11. 06)
- 26) *Toplu Sözleşmeye Kürtçe Soruşturması* (Posta, 21.10.06)
- 27) *Yargıtay’dan Kürtçe Dilekçeye Red* (Güneyde İmece, 04.12.06)
- 28) *Kürtçe yeni yıl kartına soruşturma açıldı* (Yeni Balıkesir 28 01 06)

Özellikle Kürtlerin taleplerinin ya da genel olarak Kürt sorununun tartışmaya açılmasının rejime ve ülkenin bütünlüğüne yönelik tehdit oluşturduğu yönündeki algı, yine çeşitli isimlerin açıklamalarında geçen ifadelerin anonimleştirilmesi yoluyla yaygınlaştırılmaktadır. Türkiye Barışını Arıyor toplantısındaki “Gerillanın adını terörist koyduk, kendi halkıyla savaşan ülke olduk” açıklaması nedeniyle eleştirilere maruz kalan Yaşar Kemal için “Bölücünün adını aydın koyduk’ deseydi” diyen Hukukun Egemenliği Derneği başkanı Erdem Akyüz’ün bu sözlerinin *Hürriyet* gazetesinde Yaşar Kemal’in fotoğrafının üzerine yerleştirilen “Gerilla sözüne tepki yağdı” açıklaması eşliğinde başlığa taşınması, bu ifadeleri kullanan yazara yönelik bölücülük suçlamasını genelleştirme girişiminin örneklerinden biridir (29). *Hürriyet*’in Halacoğlu’nun bir zihniyet değişikliği olmazsa Türkiye’nin toprak bütünlüğünün bozulacağı (30) ve MİT müsteşarı Emre Taner’in ulus devletin tehdit altında olduğu (31) uyarılarına başlıklarda anonimleştirerek itibar etme biçimi de benzer bir tehdit algısını yaygınlaştırma girişimi olarak değerlendirilebilir. Yerel basın ise tehdidin adını –Kürtler- açıkça koymaktan çekinmemektedir (32).

- 29) 'Bölücünün adını aydın koyduk' deseydi (Hürriyet, 15 01 06)
30) Bu kafayla bu toprakları elde tutamayız (Hürriyet, 05 10 06)
31) Ulus devlet tehdit altında (Hürriyet 06 01 07)
32) Kürtler Türkiye'yi işgal ederse teorisi (Yeni Balıkesir, 29 01 07)

Bu başlıkları gazetelerin sayfalarına taşımaktan çekinmeyen medya elitleri, Kürtlerin hak taleplerini görmezden gelmekle kalmamakta, aşağıdaki “*Töre cinayeti, Kürt kültürünün parçası*” (33) başlığında olduğu gibi, açıkça ırkçı bir cümleyle Kürtlerin kültürel kimliklerini olumsuz olarak işaretlemekten çekinmemektedir. Bu başlıklar aynı zamanda yukarıdaki “Kürt sorunu yoktur” iddialarını da destekler biçimde asıl Kürt sorununun feodal yapı, gelenekler ya da kültürel özellikler olduğunu işaretlemektedir. Böylece, gerçek Kürt sorununun Kürtlerin sorunu töre cinayeti olduğu ortaya çıkmaktadır (34). Töre cinayeti ve Kürt sözcüklerine bir arada yer verilmeyen başlıklarda ise, Kürtlerin ağırlıklı olarak yaşadığı Diyarbakır’ın adı anılmaktadır (35).

- 33) *Töre cinayeti, Kürt kültürünün parçası* (Hürriyet 19. 08. 06.)
34) *Töre cinayeti Kürt sorunu* (Hürriyet, 14. 06. 06)
35) *Diyarbakır’daki araştırmadan töre cinayeti ve intihar çıktı* (Zaman, 07 12 2006)

Sonuçta, Kürtleri ve Kürtlerin haklarını savunmaya yönelik her türlü siyasal oluşumu, terör ve şiddetle ilişkilendiren, gayr-ı meşru gören, rejimin karşısında bir tehdit olarak algılayan bu söylemin kendisi de bir tehdide dönüşebilmektedir. *Posta*, Sakarya’da Diyarbakırlı fındık işçilerinin PKK’lı oldukları söylentisi üzerine galeyana gelen halk tarafından nasıl linç edilmek istendiğini büyük harflerle manşete taşıırken “korkutan öfke” sözcüklerini yeğlemiştir (36). Bu başlık, halkın öfkesinden korkması gerekenin tüm Türkiye

mi yoksa yalnızca Kürtler mi olduğu noktasında iki yönlü bir okumaya açık görünmektedir. Aynı gazete, Dolapdere sakinlerinin DTP'nin İstanbul'da düzenlediği eylemlere ellerinde bıçaklar, sopalar ve Türk bayrakları ile müdahalesini ise "PKK'ya Roman dayağı" başlığı ile duyururken eyleme katılanları bir kez daha PKK'lı olarak damgalamaktan kaçınmamakta, incelemeye konu olan dönemde gazete sayfalarında tamamen görmezden gelinen, Türkiye'deki varlıklarına ve sorunlarına ilişkin hiçbir habere yer verilmeyen Romanları ise bu sefer "iyi vatandaşlar" olarak işaretlemektedir (37). Ancak Romanlara yüklenen bu "iyi vatandaşlık" konumu bile, onların ancak şiddet ve suçla ilgili eylemleriyle gazete sayfalarına taşınabildiği gerçeğini değiştirmemektedir. Başlıktan anlaşıldığı gibi, Romanlar bu sefer de "dayak attıkları" için, yani yine şiddete başvuran aktörler olarak haberleştirilmişlerdir.

Yeni Balıkesir ise *Bugün* gazetesinden alarak sayfalarına taşıdığı, vatandaşın bölücü teröre duyduğu tepki ile "PKK'lı avına çıktığını" ileri süren Emin Pazarcı'nın yazısının başlığında, "köpeksiz köyde değneksiz geziyorlar" deyimini kullanarak Kürtleri hedef göstermektedir.

36) KORKUTAN ÖFKE (Posta, 09.09.06)

37) PKK'ya Roman dayağı (Posta, 03. 04. 06)

38) Köpeksiz Köyde değneksiz geziyorlar (Yeni Balıkesir, 04. 04. 06)

Soykırım Tartışmalarının Gerisinde Ermeniler ve "Türkiye'nin Düşmanları" Söylemi

2006 yılının Ekim ayında Fransız Parlamentosu'nda Ermeni soykırımını inkâr edenleri cezalandırmaya yönelik yasa tasarısının oylanması, haber editörlerinin ve köşe yazarlarının hem Ermenileri, hem de soykırım savlarında Ermenileri destekleyenleri ırkçı-ayırıcı söylemlerin hedefi haline getiren başlıklar atmalarına vesile olmuştur. İçerik analizi sonuçları

bu konunun incelenen haber ve yazılar içinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir (bkz. Tablo 10). Diğer yandan, haberlerin yıl içindeki dağılımına bakıldığında, özellikle söz konusu yasa tasarısının parlamentoya sunulduğu bahar aylarında Fransa ve Fransızların Ermenilerle birlikte gazetelerin başlıklarına taşındığı görülmektedir. Türkiye’deki önemli etnik azınlıklardan birini oluşturan Ermenilerin gazetelerin haber gündemlerine ancak “Ermeni sorunu” bağlamında girebilmeleri dikkat çekicidir. Ermenilerin “Ermeni soykırımı tartışmaları” dışında gazetelerin başlıklarında ancak Hrant Dink’in trajik bir cinayete kurban gitmesi ile anılmaları, basının Türkiye’deki azınlık gruplarını haberleştirme tercihlerini de açık biçimde göstermektedir. Tıpkı Kürtler gibi Ermeniler de bir şiddet ve tehdit unsuru olarak algılanmadıkları zaman basın tarafından “görünmez” kabul edilmekte, bunun istisnasını Şemdinli olayları ve Hrant Dink cinayetinde görüldüğü gibi, yine bir tehdit algısına yol açacak “şiddet” eylemlerine kurban gitmeleri oluşturmaktadır.

Başlıklarda “bu Ermeniler”, “Ermeniler”, “Ermeni” sözcükleri, Ermenilere yönelen “adam olmamak” (1-3), “bütün dünyayı aldatmak” (2), “Türk düşmanlığı” (8) “şantajcılık” (3) gibi suçlamaları genelleştirmek üzere kullanılmıştır. “Bu Ermeniler adam olmaz” başlığı, Ermenileri geçmişte olduğu gibi gelecekte de düzelmeyecekleri –aldatıcı, şantajcı, düşman olmaya devam edecekleri- yargısı ile damgalarken Türkiye’deki ve diasporadaki Ermenileri hedef alan ırkçı önyargıları yeniden üretmektedir. *Posta*’nın soykırım iddiasındaki Ermenilerin 70 milyonluk Türkiye karşısında sayıca küçüklüklerini ima etmek için kullandığı “Bir avuç Ermeni” (2) başlığı, Türkiye’nin çıkarları yerine Ermenileri savunan “tüm dünya”, “AB” ve “Fransa”nın bu tutumlarının herhangi bir haklılık zemini taşımadığını işaret etmektedir. Tüm dünya “bu Ermeniler” tarafından “kandırıl”makta, “şantaj”a kurban gitmekte (3), “Ermeni gruplarının tutsağı” haline gelmekte (4), bir başka deyişle Türkiye gibi onlar da Ermenilerin mağduru olmaktadır. Böylece, Türkiye’nin uluslararası arenada aidiyet bağı kurduğu Avrupa ve Batı’nın, ancak kendi değerleriyle çelişmesi, bir yanılsama, görmeme,

kandırılma, Fransa'nınki gibi "aptallaşma" (5-6) durumunda Ermeni iddialarını destekleyip Türkiye'yi kaybetmeyi göze alabileceği (7) vurgulanmakta; Türkiye ile birlikte Ermeni tezlerinin doğruluğuna inanan "batı" da kurbanlaştırılmaktadır.

- 1) *Bu Ermeniler Adam Olmaz (Hürriyet, 31.01.06)*
- 2) *Bütün Dünyayı Bir Avuç Ermeni mi aldatıyor? (Posta, 03.10.06)*
- 3) *Ermeni şantajının bir başka yüzü (Hürriyet, 03 06 2006)*
- 4) *'Fransa Meclisi Ermeni grupların tutsağı oldu' (Zaman, 12 Mayıs 2006)*
- 5) *Liberté, égalité, stupidité (Hürriyet, 12.10. 06)*
- 6) *Paris'inki gülünç ve aptallık (Hürriyet, 25.10.06)*
- 7) *AB'nin Türkiye'yi kaybetmesi aptallık olur (Zaman, 12.10.06)*

Bir yandan AB'nin ve özellikle de Fransa'nın Ermenilerce kandırıldığı/kullanıldığı iddialarını başlıklara taşıyan medya elitleri, diğer yandan olup bitenleri "tüm dünyanın Türkiye'ye ve Türklere karşı olduğu" argümanı ile desteklenen popülist milliyetçi söylem ile açıklama çabası içindedir. Ulusal ve yerel basın, asıl kullanılanın Ermeniler olduğu (8-9), Fransa'nın Türkiye'ye karşı "hain bir plan" (10) içinde bulunduğu, soykırımı bahane ederek Türkiye'nin AB'ye girişini engellemeye çalıştığı (11-12), bunun "Türk milleti"ne yapılmış bir haksızlık olduğu (13-14) başlıklarını, yukarıdaki başlıklarla neredeyse arka arkaya vermekte bir sakınca görmemiştir. Gazetelerin daha çok okura hitap edebilmek için benimsedikleri popülist dil, haber ve yazıların analizinde de görüleceği gibi, milliyetçi duyguların harekete geçirilmesi söz konusu olduğunda aynı aktörlere hem fail hem mağdur konumlarını yükleyebilmekte, böylece Avrupa hem Türkiye aleyhine hareket eden Ermenilerin kurbanı hem de Türkiye aleyhine Ermenileri kullanan olabilmektedir. Bu türden başlıklarda, "Türk milleti"nin "haksızlığa maruz kalan" (13), "suçlu gösterilmek istenen" (14) olarak kişiselleştirilmesi, popülist milliyetçiliğin duygusal dozu artırmak üzere talep ettiği

mağduriyet konumu ile kalabalıkların özdeşleşmesini sağlamak üzere kullandığı söylemsel stratejilerinden birisi olarak değerlendirilebilir.

- 8) *AB Türk düşmanı Ermeni yetiştiriyor (Güneyde İmece, 17.11.06)*
- 9) *Fransız yer salkımı, Ermeni 'ye kalır talkı (Zaman, 11. 10. 06)*
- 10) *Fransa 'nın hain planı geri tepti (Posta, 9 11 2006)*
- 11) *Soykırım bahane, Fransa 'nın amacı Türkiye 'nin AB 'ye girişini engellemek (zaman, 12 10 2006)*
- 12) *Ermeni sorununu Avrupa 'daki Türkiye karşıtları kullanıyor (Zaman, 23 Nisan 2006)*
- 13) *Türk milleti bunu hak etmedi (Güneyde İmece, 16 Ekim 06)*
- 14) *'Türk Hukuk enstitüsü Mersin Şubesi: Türk milletini suçlu göstermek istiyorlar' (İMECE, 14 Ekim 2006)*

Fransız parlamentosundaki oylama, ulusal ve yerel basında, yalnızca Ermeni soykırımı iddialarının gerçek dışı olduğu yönündeki haber ve yazıların yeniden gündeme gelmesine yol açmakla kalmamıştır. Başlıklarda, Ermeni “zulmü”, “mezalimi”, “terörü” tamlamalarıyla (15-17) yapılan genellemeler tüm Ermenileri suçlu konumuna taşıırken asıl mağdurun “Türk soykırımı” tamlamasına (17) konu olan, “katledilen” (18), “kesilen” (19) Türkler olduğu belirtilerek yukarıda altını çizdiğimiz duygusal ton vurgulanmaktadır. Diğer yandan, bu duygusal tonun gerçekçiliğini sağlamayı profesyonel habercilik kodlarının olmazsa olmazı olarak gören haber editörleri ve yazarlar, Ermenilerin Türklere zulüm ve işkence yaptığı iddialarının (15, 20) bilimsel ya da kanıtlanabilir gerçeklikler olduğunu, attıkları başlıklarda “sergi” (17), “konferans” (15), “belge” (16) gibi sözcüklere yer vererek göstermişlerdir.

- 14) *“Ermeni Zulmü” konferansı verildi (Sonsöz, 27 05 2006)*
- 15) *Ermeni mezalimi, belgeleriyle askeri müzede (Zaman, 9 Kasım 2006)*
- 16) *Türk soykırımı ve Ermeni terörü sergisi açıldı (Sonsöz, 20 Kasım 2006)*
- 17) *Tehcir öncesi Kars 'ta 30 bin Türk katledildi (zaman, 25 04 2006)*

18) *Türkleri Taşnaklar kesti (Hürriyet, 09 11 2006)*

19) *Ermeni çetelerinden Türklere 20 çeşit işkence (Zaman, 13 mart 2006)*

Haber ve yazıların başlıklarında Türkiye'ye yüklenen mağduriyet konumu “biz değil asıl onlar soykırım yaptılar” iddiası arkasına saklanan bir aklama ve hedef saptırma girişimi ile pekiştirilmektedir. *Posta*, “asıl soykırımcı onlar” spotunun üzerine “Eli kanlı Fransa” başlığını (21) atarak, *Zaman* Avrupa'yı “yeteri kadar günahı olmak”la suçlayarak (22) ve Fransa'nın Cezayir'de soykırım yaptığını iddia ederek (23) Türkiye'yi soykırımla suçlayanların kendi geçmişlerinden dolayı buna haklarının olmadığını ima etmektedir. *Güneyde İmece*'nin Fransızlar'ın Ermenileri öldürdüğü iddiasını “tarihi bir anı” nitelemesiyle aktardığı başlığında ise “biz değil onlar yaptı” argümanının bir hedef saptırma girişimin ötesine taşındığı görülmektedir. Bu başlıkta dile getirilen iddiayı aktaranın kimliği, “Ermeni yurttaş” olarak işaretlenerek iddianın geçerliliğinin altı çizilirken, Türkiye'de yaşayan Ermeniler'in Ermeni soykırımı meselesinde Türk tezlerine yakınlığı, bu vesileyle de vurgulanmaktadır.

21) *Eli kanlı Fransa –(asıl soykırımcı onlar- spotuyla birlikte, (Posta, 13. 12. 06)*

22) *Yeteri kadar günahı olan Avrupa Ermeni meselesinde akıl vermemeli (Zaman, 18 11 06)*

23) *Fransa, Cezayir'deki soykırımını unutuyor mu? (Zaman, 15 Ekim 2006)*

24) *Ermeni yurttaştan tarihi bir anı 'Fransızlar Ermenileri de öldürmüştü' (Güneydeİmece, 17 10 06)*

İncelemeye konu olan dönemde, Türkiye'de yaşayan Ermeniler, gazetelerin gündemlerine herhangi bir hak talebi ya da yurttaşlık sorunu bağlamında değil, Fransa'daki oylama sırasında Türkiye'nin tezlerini destekleyip desteklememeleri ölçüsünde girebilmekte

ve “Türk dostu” olma ya da olmama konumlarına indirgenmektedirler (25-26). 2005 yılında Türklüğe hakaret ettiği iddiasıyla yargılanan ve çeşitli basın organlarınca hedef gösterilen Hrant Dink de, bu sefer Fransa’nın haksızlığına tanık gösterilmiş, fotoğrafının altına atılan başlığa “ufak bir düzeltmeyle” taşınan sözleri Türk tezlerinin haklılığının kanıtı olarak sunulmuştur (27). Dink’in haber metninde alıntılanan “gerekirse Fransa’ya gider, o yasaya karşı çıkar, o suçu işlerim” sözlerinin başlığa taşınırken “o yasanın suçu” olarak değiştirilmesi tesadüfî değildir: “O suç” yerine “o yasanın suçu” sözlerinin kullanılması, aslında ortada bir suç olmadığı imasını taşımaktadır.

Türkiye’nin tezlerini desteklemeleri dışında ise Ermeniler, başlıklarda ancak potansiyel tehdit unsurları olarak yer bulabilmekte, adını değiştiren (28), Müslüman olarak Kürtleşen (29) ve böylece gizli gündemleriyle asıl kimliklerini saklayan Ermenilerin tıpkı Kürtler gibi Türkiye -ya da Türkler- aleyhine hareket edebilecekleri kabul edilmektedir. *Hürriyet*’in Türkiye aleyhtarı olduklarını iddia ettiği iki ABD’li politikacının bu konumlarını doğrulamak üzere “Ermeni yanlısı” ve “PKK sempatzanı” nitelemelerini kullandığı başlık (30), Ermenileri ve Kürtleri olası düşmanlar olarak yan yana getirmesi açısından da dikkat çekicidir.

25) *Tasarı Türk dostu Ermenileri rahatsız etti (Zaman, 16. 10. 2006)*

26) *Türkiye Ermenilerinden Fransa ’ya büyük tepki (Güneyde İmece, 14 10 06)*

27) *Gerekirse Fransa ’ya gider, o yasanın suçunu işlerim (Zaman, 11 10 06)*

28) *Türkiye ’de Adını Değiştiren 500 bin Ermeni Var (Zaman, 07.01.07)*

29) *Şeyh Sait’in Torunu: Dedemlerin Zamanında Binlerce Ermeni Müslüman Olup Kürtleşti (Zaman, 26.10.06)*

30) *Biri Ermeni Yanlısı Diğeri PKK Sempatizanı (Hürriyet, 18.11.06)*

Türk vatandaşı olan ya da Türkiye’de bulunan Ermeniler, Fransız parlamentosundaki oylamanın ardından ileri sürülen misilleme çağrılarının da başlıca hedeflerinden olmuştur.

Zaman, Türkiye Kamu Çalışanları Vakfı'nın Paris'teki soykırım anıtına misilleme olarak İzmir'e "soyu kırıklar anıtı" yapılması önerisini kaynağını belirtme ihtiyacı duymadan başlığa taşırken (31), *Posta*, Türkiye'deki kaçak Ermeni işçileri "kovmayı" önerirken (32) ve *Güneyde İmece*, Türkiye'deki Ermenilerin sınır dışı edilmesini makul bir "istek" olarak değerlendirip başlığa taşırken (33), apaçık ırkçı söylemleri, misilleme yapma arzusunun haklılığı iddialarının arkasına saklamıştır.

31) *İzmir'e 'soyu kırıklar anıtı' yapalım* ' (*Zaman*, 18 10 06)

32) *Türkiye'deki Ermenilerin Sınır Dışı Edilmelerini İsteyenler Var* (*Güneyde İmece*, 10.10.06)

33) *Kaçak 70 bin Ermeni İşçi Var Hepsini Kovalım* (*Posta*, 10.10.06)

Türkiye'ye ve Türklere Karşı İşlenmiş Suç: Hrant Dink Cinayeti

Ayrımcılığa karşı farkındalık yaratma yoluyla yurttaşlar arasında ifade özgürlüğünün sınırlarının genişletilmesi için kamu hizmetinde bulunma anlayışının hayli ötesine yerleşen tutumuyla ulusal basının, inkârcı ve görmezden gelici tutumu, demokratik hak ve özgürlüklerin korunmasına karşı bir taraf oluşunu da işaret etmektedir. Bu taraf oluş hali etnik ve dini azınlık gruplarından söz edemeyişi içerdiği gibi söz ettiğinde ise düşman metaforundan yardım almaktadır. "Kovulması gereken, sınırların ötesine sürülmesi gereken, savaşılmaması gereken" düşman, kâh Kurtuluş savaşına gönderme yapılarak tarihle ilişkilendirilmekte, kâh Avrupa Birliği'ne karşı duruşun sergilenmesi gibi güncel bir politik sorunla birleştirilmektedir. Düşman, bir devlet, bir halk, işbirlikçi aydınlar, yabancı işçiler, şiddet yanlısı örgütler kılığına sokulmakta, bu kılık arasında mutlak ortaklıklar kurulmak suretiyle bedenselleştirilip başlığa taşınmaktadır. Politik olanı Schmidtçi bir anlayışla dost-düşman ayrımı içinde tanımlayışını rahatça örnekleyebilecek başlıklarıyla ulusal basın, yurttaş

topluluğu arasında nefretin ve tiksintinin olağanlaşmasını daha da imkânlı hale getirmektedir. Türk Ceza Yasasının 216. Maddesinde “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama” başlığıyla açıkça düzenlenmiş bir hükmün varlığına rağmen yurttaş topluluğunun bir kısmını “hain, döneke, terörist” ve benzeri sıfatlarla sistematik biçimde anmayı kural haline getirme pratiğinin aşılması için iletişim özgürlüğünün sınırlarının genişletilmesi gerekmektedir.

Yukarıda söz edilen ulusal basının yurttaşlar topluluğunun bir kesimini düşmanlaştırması olgusunun vahameti, Hrant Dink’in öldürülmesini takiben atılan başlıklarda bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Gazetecilere yönelik suikastların basın özgürlüğüne karşı yüz yıllık bir tehdit oluşturduğunun deneyimini arkada bırakmış olması beklenen ulusal basının, ölümün yasını tutmak yerine ulusal çıkarları savunmayı yeğlediği görülmektedir

Fransız parlamentosundaki yasa tasarısının oylanması sırasında ve sonrasında Ermenileri hedef alan ayrımcı-ırkçı söylemler içinde Türkiye’ye ve Türklere atfedilen mağduriyet konumu ve hedef saptırma girişimleri, Hrant Dink’in öldürülmesinin ardından yazılı basının cinayete yüklediği anlamlar aracılığıyla yeniden görünürlük kazanmıştır. Cinayetin hemen ardından *Hürriyet*’in attığı “güvercini vurdular” (334) başlığı ve Dink’in eşinin, cenaze törenindeki sözlerini alıntılaman (35-37) başlıklar, olayı melodramlaştırarak duygusal dozu abartırken cinayetin kim tarafından, neden işlendiği sorularını ve mağdurun etnik kimliğinin cinayete ilgisini arka plana itmiştir. Bunun yerine, Rakel Dink’in büyük harflerle alıntılanan sözleri yinelenerek Dink’in ülkesine ne kadar bağlı olduğunun altı çizilmiş; ülke, popülist milliyetçi söyleme uygun biçimde uğruna can verilecek topraklar olarak mitleştirilirken (bkz. Bora, 1994) “can verenin” “ülkesinde”, etnik kimliğinden dolayı öldürülmüş olduğu gerçeği gizlenmiştir. Benzer bir gizleme eğilimi, cinayetin düşünce ve ifade özgürlüğüne karşı işlenen bir eylem olduğunu dile getiren başlıklarda (38-40) karşımıza çıkmaktadır. Bu başlıklarda, cinayetin Dink’in 301. Madde kapsamında, Türklüğe hakaretten

yargılanarak hedef gösterilmesi sonucunda işlendiği ima edilmekte, ancak olayın Türkiye’de birçok kez yaşanan gazeteci cinayetlerinden farkına, mağdurun etnik kimliği-nedeniyle maruz kaldığı ırkçı-milliyetçi tepkilerle ilişkisine değinilmemektedir.

- 34) *Güvercini vurdular (Hürriyet, 20 01 07)*
- 35) *ÜLKENDEN AYRILMADIN SEVGİLİM (Hürriyet, 24. 01. 07)*
- 36) *EŞİ RAKEL DİNK’İN AĞLATAN VEDASI (Hürriyet, 24. 01. 07)?*
- 37) *Sevdiklerinden ayrıldın ülkenden ayrılmadın (Posta, 24 01 07)*
- 38) *İfade özgürlüğüne çok ağır bir darbe (Hürriyet, 20 01 07)*
- 39) *Düşünce yasta... (Güneyde İmece, 22 01 07)*
- 40) *Gazeteci Dink’e hain suikast (Zaman, 20 01 07)*

Bunun yerine, medya elitleri, cinayetin Türkiye aleyhine düzenlenen komplonun bir parçası olduğunda hemfikir görünmektedirler. Tercüman gazetesinin attığı “Katil Ermeni” manşetine çok satan gazeteler itibar etmemiş görünseler de, çeşitli aktörlerin cinayetin bir “sabotaj”(41), “komplo”(42), “karanlık ellerin işi” (43), “Türkiye’ye yönelik operasyon” (44), “istikrara karşı” (45)ve “tahrik” (46) amaçlı bir eylem olduğu sözleri başlığa taşınarak bu konuda bir konsensus yaratılmaya çalışıldığı düşünülebilir.

- 41) *Türkiye’yi sabote eden cinayet! (Zaman, 21 01 07)*
- 42) *Dink Komplosu (Hürriyet, 23.01.07)*
- 43) *Karanlık eller yine bizi seçti (Hürriyet, 20 01 07)*
- 44) *Türkiye’ye yönelik bir operasyonun işaret fişeği(Zaman, 20 01 07)*
- 45) *Ülkenin istikrarına kurşun sıkıldı, (Zaman, 20 01 07)*
- 46) *Hrant Dink’i Tahrik ve İstikrar İçin Kurşunladılar (Sonsöz, 21.02.07)*

Böylece, Türkiye'nin -ya da Türklerin- cinayetdeki sorumluluğu gizlenmekte, aksine Türkiye "kurşunların gerçek hedefi", cinayetin asıl mağduru (47-50) olarak işaretlenerek bu mağduriyet konumu yukarıda örneklediğimiz "herkes bize karşı" söylemine eklenmektedir. *Hürriyet*'in "Dink'i vurdular" yerine "Türkiye'yi vurdular" (47) başlığı ile başvurduğu metaforik anlatım, basının mağdurun etnik kimliğini görmemekle kalmayıp birey olarak varlığını da yok saydığını çok iyi örneklemektedir. Bu yok sayma öyle ileri gidebilmektedir ki, başlıklarda cinayetin "Türkiye'nin imajına zarar verdiği"nden (51) ya da "Türkiye'nin zorda kal"acağından (52) söz edilebilmektedir.

- 47) Türkiye 'yi vurdular (*Hürriyet*,. 20 01 07)
48) Bu kurşun Türkiye 'ye sıkıldı (*Zaman*, 20 01 07)
49) O kurşun Türkiye 'ye sıkıldı (*Hürriyet*, 20 01 07)
50) "Kurşun Türkiye 'nin huzuruna sıkılmıştır" (*Sonsöz*, 21 01 07)
51) Hrant Dink Cinayeti Türkiye 'nin İmajına Zarar Verdi (*Zaman*, 21.01.07)
52) Türkiye zorda kalacak (*Zaman*, 20 01 07)(yorum)

Cinayetin "Türkiye'nin imajına zarar verdiği" ve "Türkiye'ye karşı komplo olduğu" yönünde atılan başlıkların, kayıp edilen yaşamın savunduğu değerlerin ortaklığı aracılığıyla "bizi" ve ortaklığı yeniden tarif edebilme imkânı yerine etnik bizi yüceltme girişiminde bulunması sadece reaksiyoner milliyetçiliğin sözünün taçlanması değil, aynı zamanda Dink'in demokratik toplumda politik sözünü üreten yayıncılık anlayışının inkârıdır.

Hrant Dink cinayetinin ardından demokrat/aydın kesimin tepkilerini dile getirmek için benimsedikleri "hepimiz Ermeniyiz" sloganının taşındığı yalnızca iki başlık ("*Bugün Ben Ermeniyim*" ve "*Neden Hepimiz Ermeniyiz –Hürriyet*, 21. 01. 07-) bulunmasına karşılık slogana yönelen tepkiler Türklüğü, Müslümanlığı, hatta Osmanlılığı (53-57) Ermeniliğe karşı konumlandırıran ve yücelten başlıklarda ifade bulmuş; bir başka deyişle Türkiye'de Ermeni

olmanın “kabul edilemezliği” ilan edilirken Türklük, yüceltilen üst kimlik olarak kendini dayatmaya devam etmiştir.

53) *Hepimiz Ermeniyiz İzaha Muhtaç Garabet, (Hürriyet, Ocak, 2007)*

54) *Hepimiz Osmanlıyız, (Zaman, 28 01 07)*

55) *‘Hrant’a Türktü’ Demek Doğru Olurdu (Hürriyet, 29. 01. 07)*

56) *Elhamdülillah Müslümanım (Hürriyet, 26. 01. 07)*

57) *Ben Türküm (Yenibalıkesir, 24 01 07)*

Bu tepkiler öylesine ileri gidebilmektedir ki Yenibalıkesir gazetesi, Bandırma Belediye Başkanı’nın sözleri aracılığıyla cinayetin Türk diplomatları öldürmüş olan ASALA örgütünün geçmişteki eylemlerinin bir bedeli olduğu imasını başlığa taşımaktan çekinmemiştir (58). Yenibalıkesir, adeta, ulusal basının Hrant Dink cinayetine gösterdiği ilgiye tepki duyan “milliyetçi” çevrelerin sözcülüğünü yapmaktadır (59).

58) *Öztaylan sert çıktı: 30 Türk diplomat ölürken NEREDEYDİNİZ? (Bandırma belediye başkanı- Yenibalıkesir, 25 01 2006)*

59) *Tunçsiper¹⁸: Ulusal basın cinayeti oldukça abarttı (Yenibalıkesir, 24 01 07)*

Hrant Dink’in adının geçtiği başlıklardan bir kısmı ise “Şehit Hrant Dink’e Ağıt” (Hürriyet, 21. 01. 07), “Şeker İmamdan Hrant Dink Hutbesi” (Sonsöz, 27. 01. 07) örneklerinde olduğu gibi kurbanın Hristiyan kimliğini inkâr eden bir söylem içinde, Müslümanlık ritüellerini öne çıkarmaktadır.

¹⁸ Tunçsiper: Anavatan Partisi MKYK üyesi

Buna karşılık, Türkiye’de yaşayan Ermeniler’in varlıkları ve cinayete ilişkin tepkileri başlıklarda görmezden gelinmiştir. Türkiye’deki Ermenilerin varlığı, Güneydoğu Anadolu bölgesine hitap eden *Güneyde İmece*’nin attığı üst başlıkta “Türkiye sınırlarındaki tek Ermeni köyü” olarak nitelediği Hatay sınırındaki Vakıflı Köyü ile sınırlandırılırken (60), *Hürriyet* gazetesi de Ermenilerin bu merkezden uzak, otantikleştirilmiş temsilini *Türk-Ermeni oturma eylemi* (22. 01. 07) başlığı altında verdiği haberinde ulusal basın adına onaylamakta, eylemin gerçekleştiği yer olan Vakıflı köyünü haberin ilk cümlesine taşımaktadır. Bunun dışında Ermeni aydınlar, eğitimciler, din adamları, Ermeni cemaatinin önde gelen isimlerinin ve yaptıkları açıklamaların başlıklarda yer bulamaması basının azınlık gruplara yönelik olağan durumlardaki görmezden gelme tutumunun basit bir ilgi yoksunluğu ile açıklanamayacağını; bu görmezden gelme halinin, daha çok cinayet gibi olağanüstü şartlarda da varlığını sürdüren bir “görünmez kılma” girişimi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bunun istisnası, *Zaman* gazetesinin Türkiye Ermenileri Patriği’nin “Türkler ve Ermeniler kardeş” açıklamasını başlığa taşımasıdır (61). Mutaftyan’ın sözlerinin bu başlığa taşınmasını olası kılan “kardeşlik” vurgusu, Türklerin ve Ermenilerin yıllarca bir arada ve barış içinde yaşadığı yönündeki egemen söylemi yeniden üretme işlevi görmektedir, “kardeşlik” ilişkisinin arkasına gizlenen eşitsizlikleri önemsiz kılmaya ve arka plana itmeye devam etmektedir. Posta’nın Dink’in cenaze töreni ile ilgili haberinde “Türkçe dua ve Ermenice ezgi”nin yan yanallığına yaptığı vurgu da (62) cinayetin faili ve mağdurunun kimlikleri arasındaki çatışmayı benzeri bir kardeşlik söyleminin gölgesine saklamaktadır.

60) *Vakıflı Köyü’nde yas var* (Güneyde İmece, 22. 01. 07).

61) *Patrik: Türkler ve Ermeniler kardeş, cinayet üzerinden siyaset yapmayın* (Zaman, 24 01 07).

62) *Türkçe dua ve Ermenice Ezgiyle uğurlandı* (Posta, 24. 01. 07)

Türklerin Farklılığı ve Türk Olmayan Karşısındaki Üstünlüğü

İrkçı-ayrımcı söylemin oluşmasında, biz ve onlar karşıtlığı önemli bir yer tutmaktadır. Başlıkların niceliksel analizi bu karşıtlığın öte tarafının ağırlıklı olarak “Kürtler” ve “Ermeniler” olduğunu göstermiştir. Niteliksel bir değerlendirmede ise, Türklüğün övgüsü ve yüceltilmesinin, neredeyse her zaman, Kürtler ve Ermenilerle ilgili başlıkların arka-plan bilgisini oluşturduğu gözlemlenebilir. Başlıklara taşınan diğer “azınlık aktörleri” için de basmakalıp yargılarla beslenen benzer bir karşıtlık ilişkisi araçsaldır. “Biz” ya da “Türkler”, acımasız ve korkak Yunanlılar karşısında “merhametli” ve “yürekli” olarak nitelenmekte (1-4), kimi zaman ise herhangi bir karakter özelliğine başvurmaya gerek duymadan “Türkiye’nin büyüklüğü” (5) ilan edilmekte, Türklerin fetih geçmişini anıştıran başlıklarla (6-8) dünyaya meydan okunmaktadır.

- 1) Yunan denize attı biz kurtardık (Posta, 27 09 06)
- 2) Yunanlıdan farkımız yüreğimiz (Hürriyet, 25 08 2006)
- 3) İşte Farkımız (Posta, 27. 01. 06)
- 4) İşte Türk’ün merhameti (Posta, 13. 04. 06)
- 5) Büyüksün Türkiye (Posta, 13 01 06)
- 6) Fırtınalar dursun yana, yol ver Türk’ün bayrağına (Hürriyet, 02 01 07)
- 7) Sınırları aşan Türkler (Posta, 05 03 06)
- 8) “21. Yüzyıl Türk yılı olacak” (Sonsöz, 3. 06. 06)

Bu söyleme, her zaman Türk olmayandan duyulan “kuşku” eşlik etmekte, öyle ki Türkiye’ye gelen turistler (yaz aylarında bikinili fotoğrafları ve Türk erkeğine duydukları hayranlık imalarıyla cinsiyetçi saldırılara maruz kalmadıkları zaman bile (9, 10)) de ancak suçla ilişkilendirilebildiklerinde gazete sayfalarına taşınabilmekte; “gaspçı” (11) ya da “profesyonel fahişe” (12) olarak yerlerini almaktadırlar. *Posta*’nın tecavüzle suçlanan

gençlerin “turist kız bize tecavüz etti” sözlerini başlığa taşıyarak (13) makulleştirdiği on gencin tecavüzüne uğrayan turist kadınla ilgili haberindeki yabancı düşmanlığının yukarıda örneklerini verdiğimiz “asıl mağdur biziz” söylemi ile örtüşmesi, traji-komik bir rastlantı olmaktan öte, Türk olmayanla ilişkinin kurulduğu anlamsal çerçevenin taraflara yüklediği konumun sürekliliğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

- 9) *Antalya’da ‘aşk tatili’ (Hürriyet, 16 05 06)*
- 10) *Ukrayna’dan Olympos’a (Hürriyet, 19 05 06)*
- 11) *Gaspçı turist (Posta, 02 10 06)*
- 12) *‘Turist kız bize tecavüz etti’ (Posta, 09 01 07)*
- 13) *Fuhuş kölesi değil ‘profesyonel’ çıktı (Hürriyet, 08 10 06)*

Ekonomik ilişkiler söz konusu olduğunda ise, güvenilmezlik, “yabancı” olanla ilişkiyi tanımlayan başlıca nitelik olmakta, özellikle “yoksul” ülkelerden Türkiye’ye çalışmak üzere gelenler “dolandırıcı” (14) ya da “güvenilmez” (15-16) olarak işaretlenmektedir. Öteki tarafın yoksulluğu, yabancı düşmanı söylemin besi-alanlarından biri olarak öne çıksa da, düşmanlık söylemine aracılık eden kuşku duyma hali yoksul “üçüncü dünya” kadar, “zengin batı”yı da hedef alabilmektedir. Haber editörleri ve köşe yazarları, Türkiye’ye yatırım yapmak için gelen ya da Türkiye’den iş alan yabancı şirketleri hedef alan başlıklarda (17-18) bu kuşku duyma hali ile beslenen “Türkiye üzerinde gizli emelleri olanlar” söylemini popülerleştirmektedirler.

- 14) *Laleli esnafının Afrikalı dolandırıcılarla başı dertte (Zaman, 06 10 06)*
- 15) *Ucuz diye yabancı bakıcıya çocuğunuzu teslim etmeyin (Zaman, 28 08 06)*
- 16) *‘Yabancı öğretmenlerin çoğu Türkiye’ye macera için geliyor’ (Zaman, 01. 07)*
- 17) *“Elin yabancısı gelip arama yapıyor” (Sönsöz, 17 05 06)*
- 18) *‘Bankacılıktaki yabancı payında gizli sınır olmalı’ (Zaman, 09. 11. 06)*

Müslümanlar, Hristiyanlar ve Geleneksel İslam'ın Kabul Edilebilir Sınırları Dışında Kalanlar

Türklük kadar Müslümanlığın laik yorumu da ırkçı-ayırıcı söylemin beslendiği, çoğunluk aktörlerini ayıran ortak özellik olarak öne çıkabilmektedir. Hristiyanlar ve Kemalist milliyetçiliğin söylemsel çerçevesi içinde kabul gören (bkz. Bora 1994) geleneksel İslam çizgisinin dışında kalanlar, bu söylemin öteki tarafları olarak işaretlenmektedirler. Özellikle Karikatür krizinin ve Papa'nın İslam dini hakkındaki açıklamalarının ardından ve Türkiye ziyareti öncesinde, Papa'nın kişiliğinde Hristiyanları hedef alan, hakaret olarak yorumlanabilecek ifadeleri başlığa taşıyarak (1-4) kamuoyunun nabzını tutmak iddiasındaki medya elitleri, bu başlıkları atarken yüzde 97'si Müslüman olan Türkiye'de yaşamaya çalışan ve bu başlıklar nedeniyle incinebilecek Hristiyan'ların varlığını görmezden gelinecek bir "küsürat" olarak değerlendirebilmektedirler.

- 1) *AKP: Papa cahil ve zavallı biri...* (Posta, 19 09 06)
- 2) *Papa'ya 'hoş geldin' kitabı: "Papa Bir Puttur"* (Yeni Balıkesir; 15 10 06)
- 3) *PAPAğan Siyaset* (Yeni Balıkesir, 28 11. 06)
- 4) *Papaturka* (Hürriyet, 01. 12. 06)

Bu görmezden gelme halini, incelenen 13 aylık dönem zarfında Türkiye'de yaşayan Hristiyanların sorunlarına veya taleplerine yönelik hiçbir habere yer verilmemesi de pekiştirmektedir. 2006 yılı başında Trabzon'da Rahip Santoro'nun öldürülmesinin ardından bile, Türkiye'de yaşayan Hristiyanların sorunlarına eğilen bir başlık gazete sayfalarına taşınmamıştır. Aksine, cinayetin ardından atılan başlıklar, yaklaşık bir yıl sonra, Hrant Dink cinayetinin ardından atılacak başlıkların provası gibidir. Santoro cinayeti, başlıklarda, bir çocuğun işi ve Türkiye aleyhine bir komplonun parçası olarak tanımlanmıştır (5-7).

- 5) *Türkiye'yi yakan katil* (Posta, 07. 02. 06)
- 6) *Zanlı çocuk yaşta* (Hürriyet, 06. 02. 06)
- 7) *YİNE O BİLİKEN PROVOKATÖR* (Hürriyet, 06. 02. 06)

Dahası, cinayetin hemen ardından basının Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerine yönelen ilgisi, papazın misyonerlik yaptığı için öldürüldüğü imalarının eşliğinde, misyonerliği cezalandırılması gereken bir suç (8-9), misyonerleri “aramızdaki hainler” (9-12) olarak tanımlayan bir söylemsel çerçeve oluştururken, Türkiye'deki Hristiyanların tümünü hedef göstermektedir.

- 8) *MİT'in misyonerlikle suçladığı vakfın okullarını Atatürk kapatmış*, (Zaman, 03. 02. 06)
- 9) *Jandarmadan Taksim'de misyoner baskını*, (Hürriyet, 16. 10. 06)
- 10) *Türkiye'de “Misyonerlik” faaliyetleri* (Sonsöz, 30. 03. 06)
- 11) *“Türkiye'de 3.5 yılda 40 bin kilise açıldı”*, (Sonsöz, 05 07 06)
- 12) *“Misyonerlik hat safhada”* (Yenibalkesir, 03. 05. 06)

Müslüman olmayana yönelen ayrımcı söylem, yalnızca Türkiye'deki Hristiyanları hedef almamaktadır. Dış kaynaklı haberler içinde, Hristiyan din adamlarının ya da “dinci” olarak nitelenen liderlerin “sübyancı”, “tacizci”, “eşcinsel”, “tecavüzcü” ilan edildikleri başlıklar öne çıkmaktadır (13-19). Eşcinsellikle ahlaksızlığı açıkça özdeşleştirmekte bir sakınca görmeyen başlıklar, bu çalışmanın kavramsal çerçevesinde ırkçılığın-ayrımcılığın geniş tanımlanması yönündeki kabulü haklılaştırır biçimde, çoğunluğun cinsel kimliğiyle uyuşmadığı için olağan görülmeiyeni sapkınlıkla suçlayan homofobik söylemin nefret çerçevesinin ayrımcılığın hedefindeki diğer gruplarla nasıl ilişkilenebileceğini de göstermesi açısından ilgi çekicidir. Bu söylemsel eklemleme/geçişlilik içinde homofobik söylemin “heteroseksüel biz”den olmayana yüklediği özelliklerden birisi olarak “ahlaksızlık”, İslam-

dışı olduğu için doğru yoldan sapmış olana, yani gayr-ı Müslime yüklenmektedir. Aşağıda, ırkçı-ayırıcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazıların temalarına göre dağılımını konu edinen Tablo 12’de de görülebileceği gibi, kodlamaya dahil edilen dört aylık süre içinde Hristiyanların ve yabancıların sapkın, şehvet düşkün ve eşcinsel olarak kodlandığı 50 haber ve yazının saptanması bu iddialarımızı desteklemektedir.

- 13) *Gay vekili taciz eden papaz da konuştu* (Hürriyet, 21. 10. 06)
- 14) *Dinci lider gay çıktı* (Hürriyet, 04. 11. 06)
- 15) *Aşırı dinci, okulu taciz için bastı* (Posta, 04. 10. 06)
- 16) *GAY PAPAZ İTİRAF ETTİ, CEMAATİ PERİŞAN Ahlaksızın tekiyim* (Hürriyet, 07. 11. 06)
- 17) *Papa sübyancıları kollamış* (Hürriyet, 02. 10. 06)
- 18) *EKSELANSLARI TECAVÜZCÜ* (Hürriyet, 17. 10. 06)
- 19) *Azgın teke sendromu kiliseyi feci kızdırdı* (Hürriyet, 17. 01. 07)

Başlıklarda, Hristiyanları klişeleşmiş yargılarla ve ayırmamış bir bütün olarak değerlendiren söylem, Müslümanlığın da tek bir olası yorumunu meşru görmektedir. Bu çerçevede içinde, “tüm Türkler Müslümandır” yargısı sürekli olarak yeniden üretilirken Aleviler ancak Müslümanlığın bütünleştirici çeperi içinde yer aldıklarında kabul görebilmekte, Aleviliğin İslam’dan ayrı bir din olmadığı, Alevilerin Türkiye topraklarında yaşayan bir azınlık olmadıkları (20,21), aksinin “bölücülük” olarak yorumlanacağı (22), başlıklarda homojenleştirilmiş bir kitle olarak Alevilere yapılan atıflarla ilan edilmektedir. Bu söylemsel çerçevenin dışına taşan her türlü deneyim ise ya Alevilerin zorunlu din dersinin kaldırılması yönünde AİHM’ye yaptıkları başvurunun gerekçelerine haber ve yazılarda yer verilmemesinde olduğu gibi görmezden gelinmekte, ya da bir tehdit unsuru olarak değerlendirilebilmektedir. *Zaman*’ın attığı başlıkta, gözaltı gerektiren bir suç olarak işaretlediği misyonerlik faaliyetinin bir Alevi din adamının (dedenin) torunu tarafından

gerçekleştirildiğinin altının çizilmesi bu anlamda dikkat çekicidir (23). Burada Aleviliği İslamın olağan-zararsız bir yorumu olarak niteleyen söylemsel çerçeve aralanmakta, Aleviler, İslam-dışı, “sapkın”, ve potansiyel tehdit unsurları olarak algılanmaktadırlar.

20) *Aleviler, AİHM ve azınlıklılara karşı ayakta* (Zaman, 19 11 06)

21) *Aleviler uyarıyor: AİHM’deki azınlık arayışı tarihi hata olur* (Zaman, 18. 11. 06)

22) *Aleviler bölücü mü oldu?* (Zaman, 01 12 06)

23) *Alevi dedenin misyoner torununa gözaltı* (Zaman, 17 10 06)

Yenilikçi-İslamcı siyasete dayanan görüşlere aracılık eden *Zaman*’ın Alevileri Suni çoğunluğun yaşadığı İslamın olağan sınırları içine kapatma yönündeki bu girişimi karşısında, *Hürriyet* ve *Posta* gazetelerinde, hangi İslam yorumunun olağan kabul edilebileceği, Kemalist ideolojinin çizdiği sınırlarla belirlenmektedir. “Ahlak”, bu sefer de “laik-Müslüman biz”i “dinsel sapkınlar”dan, yani aşırı dincilerden ayırmak için başvurulmuş özellik olmaktadır. Tarikatlar, şariatçılar, cemaatler, sapkın, garip, hırsız, sahtekâr ve tehlikeli olarak nitelenmektedirler. Yasak aşk ilişkilerinin ifşa edilmesi ile magazinleştirilen tarikat ve cemaat haberleri, bu türden aidiyetleri sapkınlık olarak nitelerken, liderlerin “ahlaksızlığının” (24-26) ve sahtekârlığının (27) altını çizerek bunların peşinden gidenlerin nasıl da kandırıldığı ve suça bulaştırıldığını (28, 29) vurgulamakla, resmi ideolojinin laiklik ilkesinin “kabul edilemez” olarak işaretlediği kimliklerin dışlanması gerekçesini oluşturmaktadır.

24) *Müritle sevişme* (Posta, 17 12 06)

25) *TARİKATTA AŞK ŞİŞ VE CİNAYET* (Hürriyet, 12 12 06- manşet)

26) *Şeyh, karısına âşık olduğu müridini öldürttü iddiası* (Hürriyet, 12. 12. 06)

27) *Vay sahtekâr vay* (Posta, 15. 12. 06)

28) *Camide kan ve linç* (Hürriyet, 04 09 06)

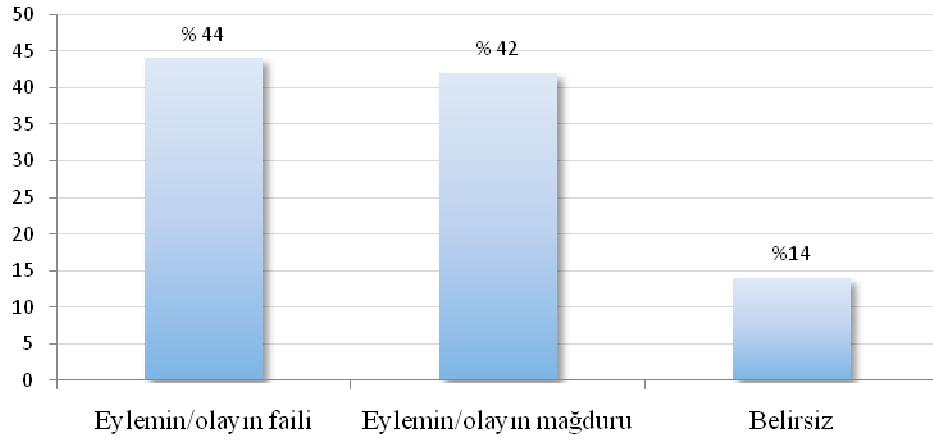
29) *Cüppeliler din için en tehlikelisi* (Hürriyet, 24. 10. 06)

Başlıkların Yapısal Özellikleri

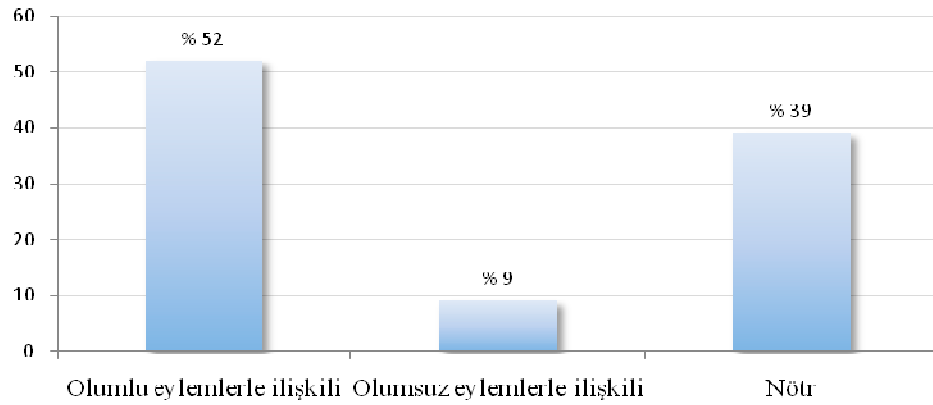
Başlıklarla ilgili analizin bir diğer aşamasını başlık yapılarının incelenmesi oluşturmaktadır. Başlıkta yer alan sözcükler arasındaki ilişki, haber aktörleri arasındaki ilişkileri ve bunların rollerini belirlemektedir. Başka bir deyişle, eylemin aktörlerinin ya da mağdurlarının kim olarak tanımlandığı, eylemi ve aktörleri nasıl anlamlandıracağımızı da belirleyecektir. Bu çerçevede, aktörlere yüklenen rollerin olumlu, nötr ya da olumsuz eylemlerle ilişkilendirilmesi de önem taşımaktadır. Örneğin “gösterici polis panzeri ile duvar arasında sıkışarak öldü” cümlesi göstericiyi olumsuz bir durumla ilişkilendirirken kendi ölümünden sorumlu aktif bir özne olarak kurmakta; polisin ise bu ölümdaki rolünü gizlemektedir (bkz. Köker ve Doğanay, 2004). Bu aşamada, ırkçı-ayırıcı içeriklerle ilgili olduğu kodlanan haberlerin başlıkları, haber aktörlerinin kimler olarak tanımlandığı ve başlıca haber aktörlerine belli roller, eylemler ve ilişki biçimlerinin hangi sıklıkta ve nasıl yüklendiğini saptamak üzere incelenmiştir.

Ekim 2006-Şubat 2007 tarihleri arasında ulusal ve yerel gazetelerde ırkçı-ayırıcı içerikte olduğu saptanan 1513 haber ve yazı başlığının toplam 635’inde genel olarak Türkler (361 haber ve yazının başlığında), kamu kurum ve kişileri (240), kamuoyunda tanınan kişiler (sporcular, gazeteciler, sanatçılar, bilim adamları) (67) ya da Müslümanlar’dan (46) oluşan çoğunluk aktörlerine ilişkin¹⁹ bir tanımlama yer almaktadır. Bu başlıkların 268’inde (%42) çoğunluk aktörleri olayın ya da eylemin mağdurları, 286’sında (%44) ise failleri olarak tanımlanmaktadırlar. Çoğunluk aktörleri 337 başlıkta (%50) olumlu eylemlerle ilişkili, 59 başlıkta ise olumsuz eylemlerle ilişkili olarak kodlanmıştır (Bkz. Şekil 12 ve 13).

¹⁹ Bu kategoride çoklu kodlama yapılmıştır.

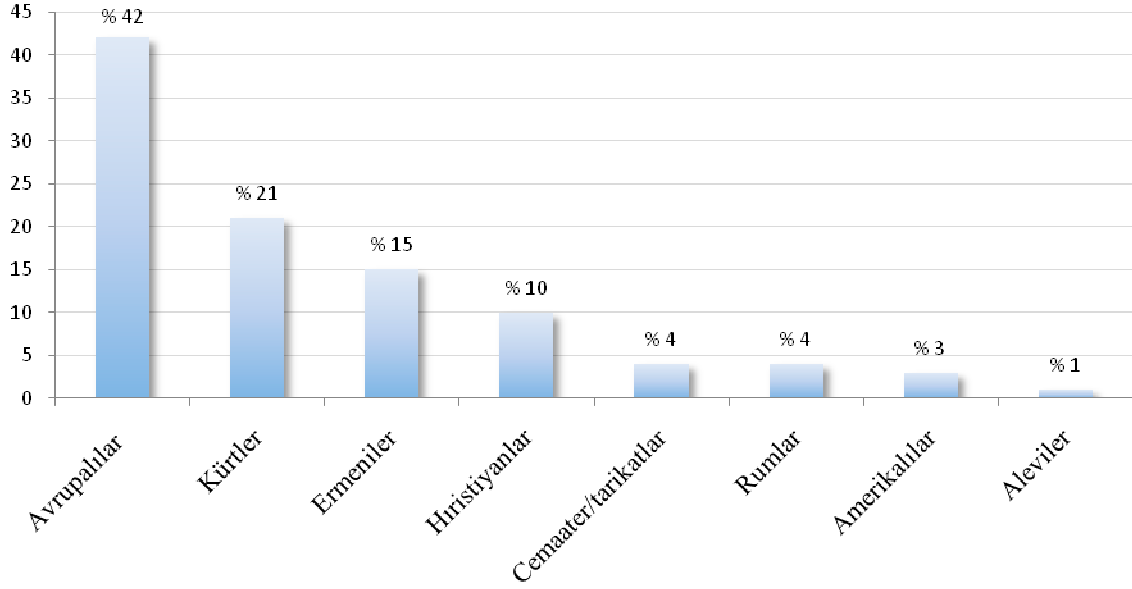
Şekil 12 Başlıklarda çoğunluk aktörlerinin tanımlanma biçimlerinin oranları

Şekil 13 Başlıklarda çoğunluk aktörlerinin ilişkilendirildiği eylemlerin oranı

Azınlık aktörlerinin başlığa taşındığı haber ve yazı sayısı ise 1059'dur. Bu aktörlerin içinde Avrupalıların (Fransızlar, Yunanlılar, İsveçliler vs.) başlıklarında aktör olarak yer buldukları haber ve yazıların sayısı 420'dir. Kürtler 207, Ermeniler 151, Hristiyanlar 100

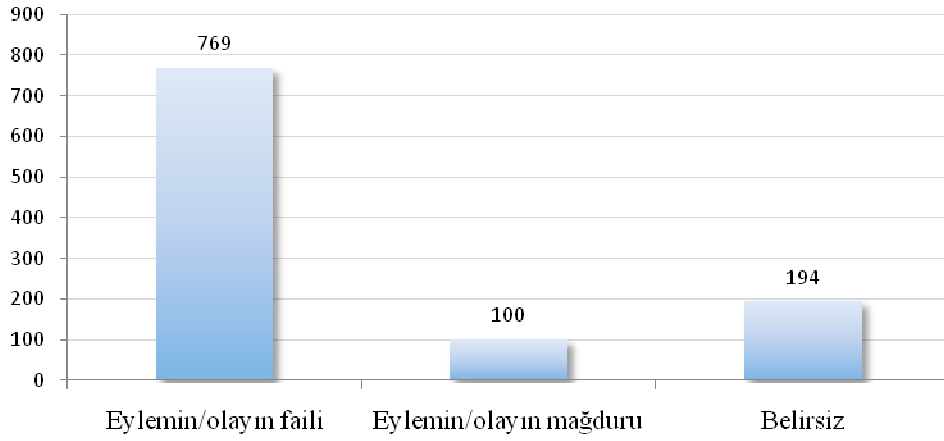
başlıkta aktör olarak kodlanmışlardır²⁰. (Başlıklarda öne çıkan azınlık aktörlerinin dağılımı Şekil 14’da görünmektedir).

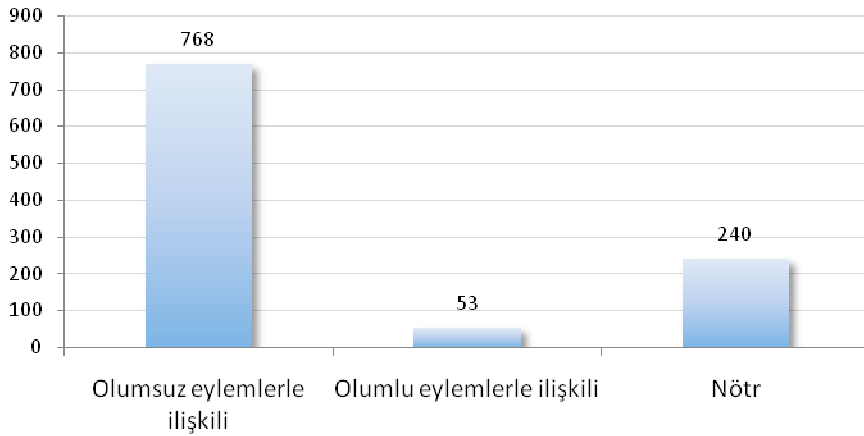
Şekil 14 Başlıklarda öne çıkan azınlık aktörlerinin dağılımı

1059 başlık içinde azınlık aktörlerinin eylemin ya da olayın mağduru olarak tanımlandığı haber ve yazı oranı %10’u bulmamaktadır (100 başlıkta). Başlıkların %72’sinde ise (769 başlıkta) eylemin ya da olayın failleri olarak tanımlanırken bu başlıklar içinde azınlık aktörlerinin olumlu temsil bulduğu haber ve yazı sayısı 53’te kalmaktadır. 768 başlıkta ise azınlık aktörlerinin olumsuz eylemlerle ilişkilendirildiği görülmüştür. (Bkz. Şekil 15 ve 16).

²⁰ Bu kategoride çoklu kodlama yapılmıştır. Özellikle dış ırkçılığı tespit edebilmek için, Amerikalılar, Rumlar, Avrupalılar gibi aktörler, - kodlama sırasında –istisnalar dışında- her zaman Türklerin çoğunluk aktörü olduğu kabul edildiği için azınlık aktörleri arasında kodlanmıştır.

Şekil 15 Başlıklarda azınlık aktörlerinin tanımlanma biçimi

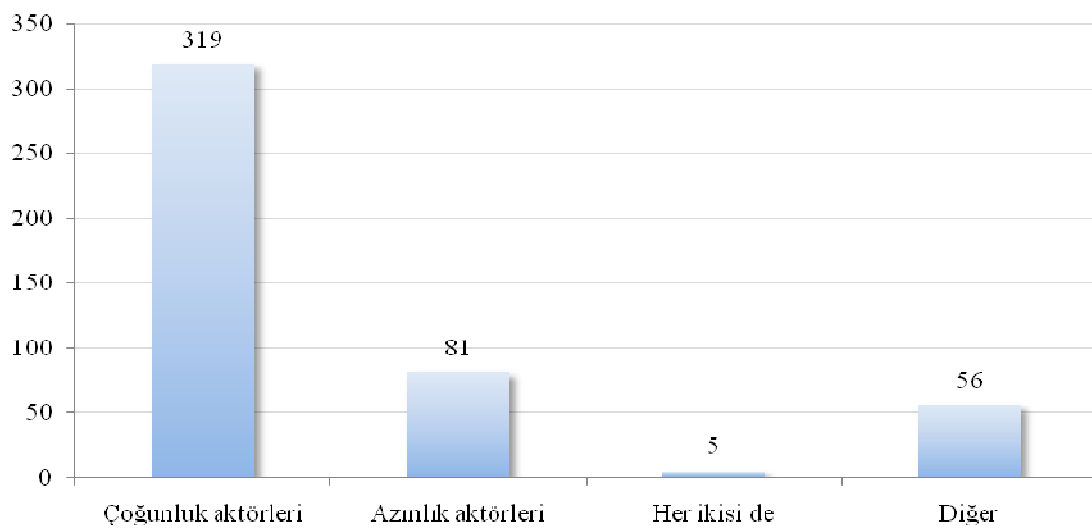

Şekil 16 Başlıklarda azınlık aktörlerinin ilişkilendirildiği eylemlerin niteliği

Başlıklarda çoğunluk ve azınlık aktörlerine yüklenen anlamlar ve görevler, yukarıda Türklerin mağduriyet konumuna yapılan vurgunun arkasına gizlendiğini örneklediğimiz ayrımcı söylemin nasıl işlediğini de göstermektedir. Mağdur olarak kodlandıklarında da, fail olarak kodlandıklarında da, çoğunluk aktörleri (genel olarak Türkler ya da bazen Müslümanlar), Şekil 12 ve 13'ün de gösterdiği gibi, haklılıklarını teslim eden olumlu bir anlamlandırma çerçevesinin içine yerleştirilmektedirler. Azınlık aktörleri olarak Avrupalılar,

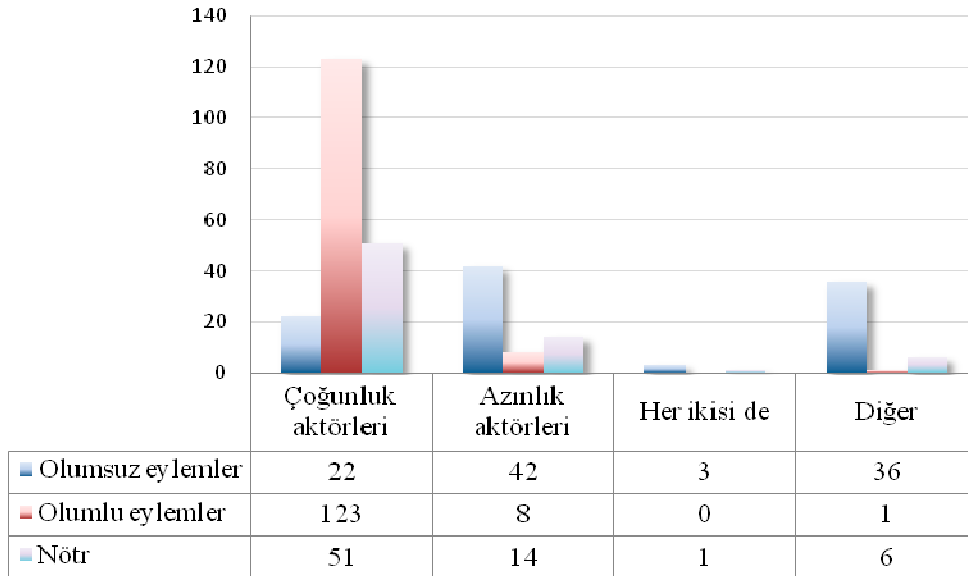
Kürtler, Ermeniler, Hristiyanlar vd. ise, kendilerini “azınlık konumuna” taşıyan söylemsel kurgu içinde, neredeyse daima fail olarak ve olumsuz eylemlerle ilişkilendirilerek yer bulmaktadırlar. Gazetelerin yayın politikalarının en kolay takip edilebildiği manşet, başlık ve spotlarda azınlık konumuna taşınanların mağduriyetlerinin inkârını dayanan bu söylem, sayfa editörlerinin batıdaki meslektaşlarının aksine, ırkçı-ayırıcı yargı ve tutumları başlıklara taşımama yönünde bir hassasiyet göstermediklerini de ortaya koymaktadır.

Çoğunlukla gazeteciler, haberlerini hazırlamada başkalarının tanıklıkları, basın konferansları ve açıklamalarına, raporlar, mülakatlar, telefon görüşmeleri, resmi belgeler, kitaplar vs. gibi diğer kaynak metinlere başvururlar; bunlar gazetecilerin haberlerini yazarken kullandıkları söylemsel materyallerdir ve bu metinlerin içinden ilgili bilginin seçilmesi ve özetlenmesi gerekir. Yapılacak alıntılar, birçok işlevin yanında öznel yorumların, açıklamaların, kanıların aktarılmasına da olanak tanır. Bu noktada, “Kim konuşuyor? Sözlerine başvuru alan haber aktörlerinin ne sıklıkta, ne ölçüde, hangi konuda görüşlerini açıklamasına izin veriliyor?” soruları, azınlıkların basına erişimi ve haberlerde alıntılanma şartları hakkında bilgi vermeleri nedeniyle önem taşımaktadır (bkz. Van Dijk, 1991: 50-52).

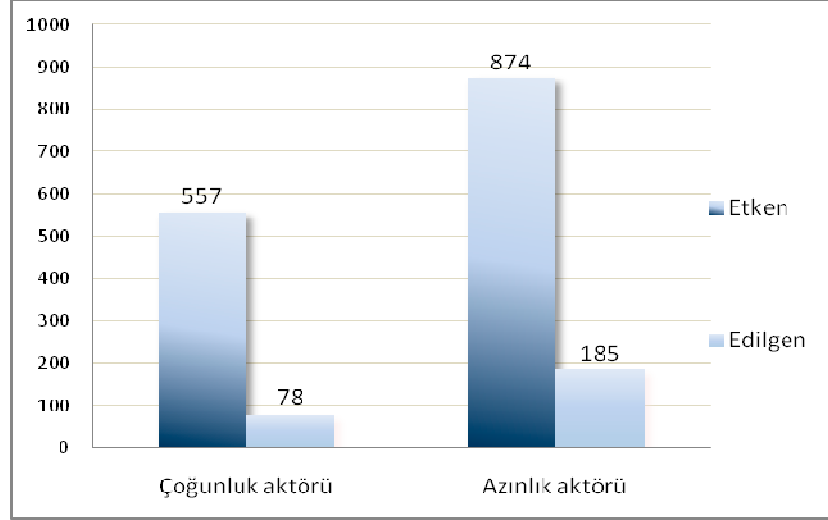
Şekil 17 Başlıkta sözleri alıntılanan aktörler

Hangi aktörlerin sözlerinin başlığa taşındığına bakıldığında ortaya çıkan tablo, sayfa ve haber editörlerinin duruşlarını egemen güç odaklarıyla eklemlenme yoluyla kurma yönündeki tercihlerini daha da açığa çıkarmaktadır. İncelenen 1513 haber ve yazının %30'unda (463 başlık) aktörlerin sözleri alıntı yoluyla aktarılmıştır. Bunlar arasında yorum ve köşe yazılarının sayısı 11'le sınırlıdır. Sözleri başlığa taşınan aktörlerin kimliğine bakıldığında, azınlık aktörlerinin sözlerinin alıntılандığı başlık sayısının 81 (%18) olduğu görülmektedir (Bkz. Şekil 17). Bu başlıkların ise yalnızca 8'inde azınlık aktörleri olumlu eylemlerle ilişkilendirilmiştir. Buna karşılık politikacılar, hukukçular, gazeteciler, aydınlar, sanatçılar, iktidar bloğuyla ili ilişkiler içinde bulunan çeşitli örgütlerin liderleri-sözcülerinden oluşan çoğunluk aktörleri, 463 başlığın yaklaşık %70'inde kendi sözleriyle yer bulabilmişlerdir; bu nitelikteki 319 haber ve yazının tam yarısında, başlığa aktarılan sözleri onların olumlu temsiline aracılık etmiştir (Bkz Şekil 18).

Şekil 18 Başlıkta sözleri alıntılanan aktörlere yüklenen roller

Başlıkların cümle yapılarına bakıldığında, çoğunluk aktörleriyle ilgili başlıkların %12'si edilgenken azınlık aktörleriyle ilgili başlıklarda bu oranın %17 olduğu görülmüştür. Böylece sözleri başlığa daha az taşınan azınlık aktörlerinin başlıklarda daha çok edilgen cümle yapıları içinde, aktör kimlikleri ikincil plana yerleştirilerek temsil edildikleri belirtilebilir. (Bkz. Şekil19)

Şekil 19 Başlıkta cümle yapısının azınlık ve çoğunluk aktörlerine göre durumu

Azınlık aktörlerinin sözlerini başlığa taşımayan, taşıdığına ise neredeyse her zaman olumsuz eylemlerle ilişkilendiren medya profesyonelleri, kaynak kişi gösterme yoluyla görüşlerini aktarmaya değer bulduklarını ilan ettikleri çoğunluk aktörlerinin başlığa taşıdıkları yargılarındaki ırkçı-ayırıcı içerikleri bu yolla meşrulaştırmada da sakınca görmemektedirler. Tırnak içinde verilen “başkasının sözü” başlığa taşınma yoluyla değerli kılınırken, basının yansızlığı iddialarınca beslenen bir profesyonellik anlayışı içinde bu sözün içeriğinin onu aktaranı bağlamadığı iddia edilebilir. Buna karşılık, yukarıda başlıklardaki ayırıcı söylemin kuruluşuyla ilgili incelememizde yer verdiğimiz pek çok örnek, kimin hangi sözüne haber değeri atfedildiğinin ve başlıkta alıntılanmak yoluyla kimin sözünün öne çıkarıldığının yansızlık iddialarını aşan bir tercih meselesi olduğunu ortaya koymaktadır: Hrant Dink

cinayetiyle bağlantısı olduğu iddia edilen bir kişiyle aynı fotoğrafta yer alan BBP Genel Başkanı Yazıcıoğlu'nun "Ne olmuş yani?" (1) açıklamasını, *Şu Çılgın Türkler* kitabının yazarı Turgut Özakman'ın "'Hrant'a Türktü' Demek Doğru Olurdu" (2) sözlerini, ya da MHP Balıkesir İl Başkanı'nın cinayetin ardından ortaya çıkan tepkileri eleştirmek için söylediği "Bizi katılmışız gibi bir psikoza soktular" (3) sözlerini başlığa taşıyan haber editörleri - ortalama gazete okurunun çoğu zaman yalnızca haberlerin başlıklarına göz atmakla yetindiği de dikkate alınırsa- bu örneklerde değerli atfettikleri sözlerin aktardığı ırkçı-ayırıcı tutum ve yargıların sorgulanmadan benimsenmesine ya da yaygınlaştırılmasına aracılık etmiş olmaktadır. Dahası, Eğitim-Bir-Sen Balıkesir şube başkanlığının yaptığı açıklamada geçen *Fransa kuyruğuyla oynuyor* (4), Atatürkçü Düşünce Derneği Malatya Şubesi başkanının *Dink'in öldürülmesi Türkiye'ye yönelik bir operasyonun parçasıdır* (5) ya da Çevre ve Orman Bakanı Osman Pepe'nin *Yunanlıdan farkımız yüreğimiz* (6) sözlerinin başlıklaştırıldığı haberlerde olduğu gibi, başlıklara taşınan bu yargıların tırnak işareti kullanılmayarak ya da kimin dile getirdiği açıkça belirtilmeyerek kamuya mal edildiği durumlar, ırkçı-ayırıcı tutumların anonimleştirilmesine ve/veya gazetecinin kendi sözü haline getirilmesine de örnek teşkil etmektedir.

- 1) "Ne olmuş yani?" (Güneyde İmece, 26 01 07)
- 2) 'Hrant'a Türktü' Demek Doğru Olurdu (Hürriyet, 29. 01. 07)
- 3) "Bizi katılmışız gibi bir psikoza soktular" (Yeni Balıkesir, 27. 01. 07)
- 4) *Fransa kuyruğuyla oynuyor* (Yeni Balıkesir, 17. 10. 06)
- 5) *Dink'in öldürülmesi Türkiye'ye yönelik bir operasyonun parçasıdır* (Sonsöz, 21. 01. 07)
- 6) *Yunanlıdan farkımız yüreğimiz* (Hürriyet, 25. 08. 06)

Azınlık aktörlerinin sözlerinin başlığa taşındığı az sayıda haberde ise, bu sözlerin çoğunluk aktörlerinin görüşlerini pekiştirmek ve çoğunlukla ırkçı-ayırıcı görüş ve tutumlara

aracılık eden iddiaları yaygınlaştırmak üzere kullanılması dikkat çekicidir. Bu durumda, sözlerin sahibinin etnik kimliği de Ermeni yazar (7), Ermeni patriği (8), Şeyh Sait'in torunu (9) gibi nitelemelerle başlıkta özellikle belirtilmektedir. Hürriyet'in Türkiye Musevileri Hahambaşı İsak Haleva'nın Hrant Dink cinayetini "Türkiye'ye yapılmış bir haksızlık" olarak nitelediği sözlerini başlığa taşıdığı haberi (10), basının bu konuda azınlıkların sözüne ancak cinayeti "Türkiye aleyhine bir komplo" olarak niteleyen söylemini desteklediği zaman değer verdiğini göstermesi açısından çarpıcı bir örnektir.

7) *Ermeni yazar Dabağyan'dan AB'ye tepki: 'AB Türk düşmanı Ermeni yetiştiriyor'* (Güneyde İmece, 17 11 06)

8) *Almanya Ermeni Patriği'nden ilginç açıklama: 'Türkiye'de, adını değiştiren 500 bin Ermeni var'* (Zaman, 07 01 07)

9) *Şeyh Sait'in torunu: 'Dedelerim zamanında binlerce Ermeni Müslüman olup Kürtleşti'* (Zaman, 26 10 06)

10) *Türkiye'nin hak etmediği bir yara* (Hürriyet, 23 01 07)

Sonuç olarak, haber başlıklarının ayrıntılı irdelenmesi demokratik toplumda politik sözü üreten bir yayıncılık anlayışına basının uzak duruşunu ortaya koymaktadır. Sözleri başlığa neredeyse taşınmayan, taşındığında edilgen cümle yapıları içine hapsedilen, olumsuz eylemlerle ilişkilendiren azınlık gruplarına dair sözlerin, çoğunluğun bunaltıcı, yani etnik üstünlüğünü böbürlenici bir edayla yineleyen sözleriyle boğulması, liberal demokratik tahayyüle bağlılığını "tarafsız ve nesnel yayıncılık" şiarına sığdırdığını iddia eden basının alternatif sözü yapısal olarak dışladığını gösterdiği gibi her türlü ayrımcılığın sürdürülmesini ancak bu yolla olanaklı kıldığına da işaret etmektedir. Bu yargı, haber ve yazılar konu ve temalara göre ayrıştırıldığında doğrulanmaktadır.

Konu ve Temalar

Konuların seçimi ve metinsel oluşumu haber üretim rutinlerinin bir ürünüdür ve haber üreticilerinin olayla ilgili en önemli bilgi olarak neyi öne çıkardığını ortaya koyar. Bu yönleriyle temalar profesyonel, toplumsal ve kültürel ideolojilerin karmaşık ağını, egemen grupların azınlıklar hakkındaki etnik konsensusunun gündemini ve önceliklerini yansıtır. Van Dijk, haberlerin anlamsal makro-yapılarını enformasyonun olaya-eyleme yüklenen önem sırasına göre aktarıldığı bir piramide benzeterek açıklar. Piramidin en altında, aktarılan olay-eylemle ilgili en karmaşık ve ayrıntılı enformasyon yer alır. Temalar ise, piramidin daha yukarıdaki aşamalarını temsil ederler. Temalar, olayı özetleyen makro-önergelerdir²¹. Bu özetleyici önergeler başlıklarda ve altbaşlıklarda yer bulurken, piramidin en üstündeki başlıklar, aşağıdaki enformasyonun ancak bir kısmını yansıtabilir. Metnin bütünündeki anlam, piramit yapıya uygun biçimde, bir temalar hiyerarşisinden oluşur; her tema serisi, aslında bir üst düzeyde özetlenebilir. Başka bir deyişle, temalar, metnin anlamsal üstyapısının oluşturulmasına aracılık ederler. Van Dijk bu duruma “istasyona gittim”, “bir bilet aldım”, “platforma yürüdüm”, “treni bekledim” önergeler dizisini örnek verir. Gazetede, başlık ve altbaşlıklarda, bu dizi tek bir makro önerme tarafından özetlenecektir: “Trene bindim”. (1991: 71-72).

Van Dijk, haber yapısı açısından temaların taşıdığı önemin altını çizebilmek için, haber metninde temaların kronolojik bir biçimde aktarılmadığını belirtir. Klasik hikâye anlatısından farklı olarak, profesyonel haber yazımı sürecini belirleyen haber-değeri atıfları, olayla ilgili enformasyonun ona yüklenen öneme göre sıralanmasını gerektirir. İlk verilen, en önemli görülen enformasyondur. Yani, piramidin başında, en üstte yer alandır. Böylece, sonlara

²¹ Bu çalışmada da, Van Dijk’ın (1991) önerdiği şekilde, bir metinde ortaya çıkan makro önergelere “tema”, ve metnin anlamsal makro-yapısına da “tematik yapı” adı verilecektir.

doğru, ayrıntılar ve daha az önem verilen enformasyon yer bulur. Bu nedenle, başlıkların ve altbaşlıkların haberin objektif bir özetini sunduğu iddia edilemez. Tam tersine, belli inanç, tutum ve ideolojilerle ilişkilidirler. Haber metninin makro yapısı içinde, bazı temalar diğerlerine göre daha yüksek bir hiyerarşik konumdadır ve bazen de bu konum haberciler tarafından manipüle edilerek daha alt düzeydeki bir tema başlığa taşınma yoluyla öne çıkarılabilir. Bu durum, okurların metni yorumlama biçimini de etkileyecektir. Alternatif bilgi kaynakları olmadığı sürece, okurların dünyayı algılama biçimi; dolayısıyla da belli etnik olaylar ve durumlarla ilgili temsillerinin oluşmasında haber ve yazılarda aktarılan olay ve eylemlerin nasıl temalaştırıldığı önemli rol oynayacaktır (73-74). Bu çerçevede haberlerin tematik analizinin, gazeteciler için etnik konularla ilgili en önemli enformasyonun ne olduğu ve bu önem sıralamasının ardında yatan genel bilgi, tutum ve ideolojilerin neler olduğunu ortaya koyması beklenmektedir.

Haberin tematik yapısı: Makro-önergelerin ideolojik manipülasyonu

Haberin tematik yapısını oluşturan önerme dizgesinin yukarıda sözü edilen piramit yapı içindeki sıralanış biçiminin medya profesyonellerinin ya da yayın kuruluşunun ideolojik tercihlerini ortaya koyacak biçimde manipülasyona uğrayışını örneklemek üzere, ilki *Güneyde İmece* ve ikincisi de *Sonsöz* gazetelerinde yayınlanan iki haber üzerinde durulacaktır. Bunlardan birincisinde, “Kuvvayı Milliye Derneği Mersin Temsilciliği çalışmalarını köylerde yoğunlaştıracak” üst başlığının altında, dernek yöneticisinin yaptığı açıklamadan alınan “ayrımcılık yapmıyoruz ama...” sözleri başlığa taşınmıştır. Bu başlık, Van Dijk’ın günümüzde “ırkçı değilim ama...” ifadelerinin ardına gizlenen ayrımcı-ırkçı söylemlerin meşrulaşma-yaygınlaşma biçimini örneklemesi açısından da çarpıcıdır. Ancak buna ilişkin değerlendirme, ileride temalar ve dilsel özelliklerin analizini konu edinen başlıklar altında yapılacaktır. Bu yüzden, burada sadece habercinin haberin metnine ve diline sinmiş karşı

duruşuna rağmen, başlığa taşınan sözcüklerin haber aktörünün açıkça ırkçı-ayırıcı görüş ve tutumlarını haklılaştırma işlevi gördüğünü, anlamsal dizge açısından “ama” sözcüğünün, arkasından gelen argümanları “masumlaştırdığı”nı belirtmekle yetineceğiz ve öncelikle haberin anlamsal makro-yapısının bu “masumlaştırma”ya yaptığı katkının üzerinde duracağız.

Yukarıda belirtildiği gibi, başlıklar, haberlerin anlatı yapıları içindeki başlıca temayı ya da başka deyişle aktarılan enformasyon içinde birincil önem atfedilen unsuru ortaya koyarlar. Bu ise, genellikle haber metninin başında yer verilen temadır. Bazı durumlarda ise, haber anlatısını oluşturan piramit yapı içinde altta yer alan bir unsur, ayrıntı niteliğindeki bir öge, başlığa taşınarak önemli kılınır. *Güneyde İmece*’nin haberi bu türden bir manipülasyonu örneklemektedir. Haberde dikkati ilk çeken ve çoğu okurun haber metninin tamamını okumak yerine göz gezdirmekle yetindiği başlıklar ve alt başlıklar (spotlar), pratikte metni özetleyen makro önermeler oldukları için, haberin tematik yapısını da ortaya koymaktadır. Spotlarda özetlenen önermelerin de ortaya koyduğu bu tematik yapı bize şu enformasyon sıralamasını göstermektedir: Üst başlık ve başlık, okura, çalışmalarını köylerde yoğunlaştıracak olan Kuvvayı Milliye Derneği Mersin temsilciliğinin “ayırıcılık yapmadığını” söylemektedir. Bu bakımdan silik ve küçük punto iye yazılmış üst başlığa taşınan enformasyonla haberin ilk ve son paragraflarında yinelenen enformasyon (1 ve 4) aynıdır. Alt başlıklar ise derneğin elinde bir “hainler listesi” bulunduğunu, bunların dinci, devşirme ya da dönmelerden oluştuğunu, derneğin amacının hainleri (bu sefer PKK) “inlerinde boğmak” olduğunu söylemektedir (2.2; 2.3 ve 2.4) . Bu ilk grupta yer alan altbaşlıklar, aynı zamanda haber metninde dernek başkanı Kemal Canay’ın derneğin kuruluş bildirgesinde yer alan ifadelerle ilgili açıklamaları olduğu belirtilen ikinci sıradaki makro-önermeler (temalar) dizgesini oluşturmaktadır. Haberin anlamsal yapısı içinde üçüncü sıradaki önermeler dizgesi ise Canay’ın Mersin’e ilişkin değerlendirmelerini oluşturmaktadır. Bu grupta iki temel önerme bulunmaktadır: Mersin’in “Kürtçü feodal yapı”nın işgali altında

olduğu (3.1.) ve derneğin “ayrımcılık yapma”dığı (3.2). İşte başlığa “ayrımcılık yapmıyoruz ama” ifadeleri ile taşınan “ayrımcılık Kuvvayı Milliye ruhuna ters düşer” sözleri, haberin makro yapısı içinde üçüncü sırada olan bu önermeler dizgesinin sonuncu ögesinden oluşmaktadır. Böylece, silik ve küçük punto ile yazılmış üst başlığa karşın koyu ve büyük puntolarla dizilen “ayrımcılık yapmıyoruz ama...” sözlerini aktaran başlık, piramit yapının ancak en altında yer bulan (3.2.) bir içeriği yukarıya taşıyarak önemli kılmış, dahası, -haberi yazanın gerçek niyeti bu olmasa bile- altbaşlıklarda açıkça görünür hale gelen ırkçı tutumun gerçekte bir ayrımcılık olmadığının altını çizmiştir. Haberin son paragrafı ise, ilk sırada verilen ve üst başlığa taşınan enformasyonu yinelemekte ve buna derneğin büyük bir miting düzenlemeyi hedeflediği yönündeki ikincil bir bilgiyi (4) eklemektedir.

Kuvva’yı Milliye Derneği Mersin Temsilciliği çalışmalarını köylerde yoğunlaştıracak

‘Ayrımcılık yapmıyoruz ama...’

1. Kuvayı Milliye Derneği çalışmalarını özellikle köylerde yoğunlaştırmayı hedefliyor.

2. Vatansever Kuvvetler Güçbirliği Hareketi Derneği Şube başkanlığından istifa edilerek Kuvvayı Milliye Derneği’nin yeni açılan Mersin teşkilatının başkanı Kemal Canay ile derneğin kuruluş bildirgesinde yer alan ifadeler hakkında görüşüldü.

2.1 Dernek Atatürkçü’dür.

2.2 Derneğin elinde vatan hainlerinin listesi var.

2.3. Türkiye dinci, devşirme ya da dönmeler tarafından yönetiliyor.

2.4. PKK Kuvayı milliye iktidar olduğunda ininde boğulacak.

3. Kemal Canay’la Mersin’e ilişkin değerlendirmeleri hakkında görüşüldü.

3.1. Mersin’de Türkler değil Kürtçü feodal yapı, PKK ve Siyonistler suç ve şiddet eylemlerinden sorumlu.

3.2. Mersin’in Kürtçü feodal yapı tarafından işgal edildiğini ve suç işleyenlerin yüzde 90’ının doğulu olduğunu söyleyen Canay bunun ayrımcılık yapmak olmadığını söyledi.

4. Dernek köylerde yürüteceği çalışmaların ardından büyük bir miting düzenleyecek.

Kuvvayı Milliye Derneği Mersin Temsilciliği çalışmalarını köylerde yoğunlaştıracak

'Ayrımcılık yapmıyoruz ama...!'

ABDİN YAĞMUR/İMECE

Emekli Albay M. Fikri Karadağ'ın kurduğu Kuvvayı Milliye Derneği'nin Mersin temsilciliği 1 ay önce açıldı. Derneğin Mersin temsilciliğine Vatansever Kuvvetler Güçbirliği Hareketi Derneği Şube Başkanlığı'ndan istifa eden Kemal Canay getirildi. Çalışmalarını özellikle köylerde yoğunlaştırmayı hedefleyen dernek, 1 aylık süre içinde Merkez ilçe, Erdemli, Gülnar, Mut ve Tarsus ilçe teşkilatlarını, Akdeniz, Toroslar ve Yenicehir belde teşkilatlarını kurdu. "Sırada köy ve mahalle teşkilatlarının kurulması var" diyen Canbay ile Kuvvayı Milliye Derneği'ni, derneğin kuruluş bildirgesinde yer alan ifadeleri ve Mersin'i konuştuk.

'Hainlerin listesi var'

Kuvvayı Milliye Derneği'nin 11 Kasım 2005 tarihinde, Emekli Albay M. Fikri Karadağ tarafından kurulduğunu belirten II Temsilcisi Kemal Canay, "Genel merkezimiz, Atatürk'ün Kuvvayı Milliye hareketini başlattığı binada. Onursal Genel Başkanımız olarak da Atatürk'ü seçtik" diyor.

Derneği kurulduğu gün yayınlanan 'Büyük Türk Milletine Duyun!' başlıklı bildiri de yer alan "11 Kasım 1938'den günümüze kadar ihanet eden her şahıs, kurum ve kuruluş hesap verecektir" şeklindeki cümle ile kimlerin kast edildiğini soruyoruz Canay, ilginç bir yanıt veriyor:

"Kim ihanet etmişse onlardan, a hainlerden hesap soracağız. Genel merkezimizin belirlediği 13 bin 500 kişi ve kurum var. Bunlar yurt dışına para çıkaran kişiler. Genel

Başkanımız M. Fikri Karadağ, bu hainlerin listesini, onların en çok güvendiği kaynaklardan elde etti. Vatana İhanet Kanunu kaldırıldı. Biz bu kanunun yeniden yürürlüğe girmesini istiyoruz. Adam ihanet ediyor, elini kolunu sallaya sallaya geziyor."

'Dinci, devsiirme ya da dönme...'

Derneğin II Temsilcisi Canay'ın, kuruluş bildirgesinde yer alan "Devletimiz D. Takımı tarafından yönetilmekte" şeklindeki cümlede D. Takımı denilerek kimin kast edildiği sorusuna da ilginç bir yanıt veriyor:

"Bizim D. Takımı dediğimiz, bugün ülkeyi yöneten kişiler, kendilerini nasıl değerlendiriyorlarsa D. Takımından onu anlasınlar. Yöneticiler, dinci mi, devsiirme mi, dönme mi kendilerini nasıl görüyorlarsa onu anlasınlar."

'İninde boğmak temennimiz'

Kuvvayı Milliye Derneği Mersin Temsilcisi Kemal Canay'a, dün Mersin sokaklarında dağıttıkları bildiri de yer alan "Gayemiz Türk askeri ve Türk polisini şehit eden hainleri ininde boğmaktır" cümlesini de hatırlatıp, bunu kimin yapacağını soruyoruz.

Canay, "İnlerinde boğma bir temenni. PKK'nın ini nerededir bunu devlet biliyor. PKK, Kuvvayı Milliye iktidar olduğunda ininde boğulacak. Bugün Kandil Dağı bombalanamıyor. Çünkü ABD'den icazet alamıyorlar. Kuvvayı Milliye iktidara geldiğinde icazet almayacak. Kast ettiğimiz bu. Dernek olarak biz yapacağız demiyoruz" şeklinde yanıt veriyor.

'Kürtçü feodal yapı işgali var'

Mersin'in Kürtler tarafından işgal edildiği propagandası yapan Vatansever Kuvvetler Güçbirliği

Hareketi Derneği'nden niçin ayrıldıklarını anlatmak istemeyen Kemal Canay'ın, Mersin'e ilişkin değerlendirmeleri, VKGBD'nin 'yorumlarından' pek farklılık göstermiyor.

Canay, "Derneğiniz açısından Mersin'in özel önemi mi var" sorumuza şöyle karşılık veriyor:

"Ülkemiz sosyal, ekonomik ve kültürel olarak işgal altında. Mersin'de bu ülkenin bir parçası ve işgal altında olduğunu düşünüyoruz. Mersin Kürtçü feodal yapı, PKK ve Siyonistlerce işgal edildi. Türk çocuklarının elinden ekmekleri alınıyor. Türk çocukları faize, kumara, fuhuşa düşürülüyor. Mersin'de terör, gasp, fuhuş, kapkaç almış başını yürümüş. AB'ye verilen ödünler nedeniyle polis görev yapamaz hale geldi. Bunu isteyen de Kürtçü feodal yapıdır. Mersin'de suç işleyenlerin yüzde 90'ı Doğulu ve Güneydoğulu'dur. Türk çocuğu suç işlemez."

'Ayrımcılık yapmıyoruz'

Mersin'in 'Kürtçü feodal yapı' tarafından işgal edildiğini, suç işleyenlerin yüzde 90'ının Doğulu olduğunu ileri süren Kuvvayı Milliye Derneği Temsilcisi Kemal Canay, tüm bu iddialarının ardından şu cümleyi de eklemekten geçmiyor: "Biz hiçbir siyasi partiye yakın değiliz. Sağcı solcu, doğulu, batılı ayrımı yapmıyoruz. Ayrımcılık Kuvvayı Milliye ruhunu ters döşer."

Mersin'de bine yakın üyeleri olduğu bildirilen Kuvvayı Milliye Derneği, özellikle köylerde yürüteceği çalışmaların ardından Mersin'de büyük bir miting düzenlemeyi hedefliyor.

Malatya’da yayınlanan *Sonsöz* gazetesinin “Kenede Siyonist Parmağı” başlıklı haberinde başlığa taşınan temanın metin içindeki yeri de haber yazımında yukarıda değinilen piramit yapının kimi durumlarda bozulmaya uğratılabildiğini, gazetecilerin başlık ve altbaşlıklara ilişkin tercihinin haberin geri kalanının da nasıl okunacağına dair bir müdahaleyi ortaya koyduğunu göstermektedir. Bu haberde Muhtarlar Derneği yöneticilerinin Saadet Partisi’ne yaptığı ziyaret ana olay dizgesini oluşturmaktadır (1.1, 1.2, 1.3. ve 1.4). Bununla birlikte, ne haber başlığında ne alt başlıkta ne de haber metninin içinde yer alan ara başlıkta bu ziyarete ilişkin herhangi bir enformasyona yer verilmemiştir. Ziyaretin ardından Parti Genel Başkanı’nın gazetecilerin sorularına verdiği yanıtlar ise, Kutan’ın farklı konulardaki görüş ve açıklamalarına dayanan ikinci önermeler (temalar) dizgesini oluşturmaktadır (2.1, 2.2, 2.3 ve 2.4). Bu yanıtların haber metninin ilk yarısında yer alan ziyaretle ve ziyarette dile getirilen görüşlerle ilgisi yoktur. Buna karşılık, hem genel olarak Yahudileri hedef alan ırkçı-ayrımcı söylemi yaygınlaştıran haber başlığı, hem de kadın olmalarının altını çizerek Türkiye’de yayılan ölümcül hastalıktan İsrail’li ajanları sorumlu tutan ırkçı ve cinsiyetçi altbaşlık Kutan’ın bu konuda kendisine yöneltilen sorulara verdiği yanıtların içinden çıkarılmıştır. Böylece, haberin tematik yapısı içinde alt sıralarda olması nedeniyle metin içine gizlenmiş konumda bulunan ırkçı-ayrımcı iddialara, başlığa taşınma yoluyla önem atfedilmiş; okurun dikkati bu iddiaların “ciddiliğine” çekilmiştir.

Kenede Siyonist parmağı

Saadet partisi (SP) Genel Başkanı Recai Kutan, “Türkiye’de ölümlere neden olan kenelerin İsrailik adın MOSSAD ajanları tarafından getirildiği” iddialarının ciddi olduğunu belirterek, hükümetin bu konuya en kısa zamanda açıklık getirmesini istedi.

1. Saadet Partisi Genel Başkanı Recai Kutan, Türkiye Muhtarlar Derneği yöneticileri ile görüştü.
- 1.1. Ziyarete, muhtarlara gereken önemin verilmediğini söyleyerek hükümeti eleştirdi.
- 1.2. Muhtarlar Derneği Genel Başkanı, ilk ziyaretlerini Meclis’te temsil edilmemesine rağmen halk arasında büyük tabana sahip olan Saadet Partisi’ne yaptıklarını söyledi.
- 1.3. Saadet Partisi Genel Başkan Yardımcısı Şevket Kazan da AK Parti’yi eleştirdi.
- 1.4. Muhtarlar Derneği Başkanı, SP yöneticilerine teşekkür plaketi sundu.
2. Kutan ziyaretin ardından gazetecilerin sorularını cevapladı.
- 2.1. Kutan’a Saadet Partisi Bolu İl Başkanı’nın “ölümlere neden olan kenelerin İsrail gizli servisinin kadın ajanları tarafından Türkiye’ye getirildiği” yönündeki iddiaları soruldu.
- 2.2. Kutan, İsraili kadın ajanların gittikleri bölgelerde ölümcül kenelerin ortaya çıkması nedeniyle hükümetin kamuoyuna bu konuyu açıklamasını istediklerini söyledi.
- 2.3. İsrail’in Lübnan saldırısı konusunda, hükümetin girişimlerinin İsrail’i etkilemediği, İsrail’i D-8 ülkelerinin fiili müdahalesinin durdurabileceğini söyledi.
- 2.4. Başbakan’ın danışmanı Cüneyt Zapsu’nun büyükelçilerle görüşerek Türkiye’nin dış politikasına yön vermeye kalkışmasını eleştirdi.

Kenede Siyonist parmağı

Saadet Partisi (SP) Genel Başkanı Recai Kutan, "Türkiye'de ölümlere neden olan kene-lerin İsrailli kadın MOSSAD ajanları tarafından getirildiği" iddialarının ciddi olduğunu belirterek, hükümetin bu konuya en kısa zamanda açıklık getirmesini istedi.

SÖZ HABER MERKEZİ

SP Genel Başkanı Recai Kutan, Türkiye Muhtarlar Genel Başkanı Ra-

muhtarlar hak ettikleri Öznal, muhtarların sorun- larını diğer siyasi partilere de aktaracaklarını söyledi. Hü- kümetin AB Uyum Yasala- rı adı altında Meclis'ten- günde 2-3 yasayı çıkartır- ken, muhtarlarla ilgili bir- bir yasal düzenleme yap- mamasını eleştiren Kutan, toplumdaki huzurun tekrar sağlanması için muhtarlara gereken önemin verilmesi gerektiğini ifade etti.

Türkiye Muhtarlar Der- neği Genel Başkanı Öznal ise 16 Temmuz tarihinde Genel Kurul yaptıklarını ve yeni yönetimin ilk ziya- retini Meclis'te temsil edi- lmesi de halk arasında bu- yük tabana sahip olan Sa-adet Partisi'ne yaptıklarını söyledi. Muhtarların de- mokrasiyi temel taşı ol- malarını rağmen teknolojik imkanlardan yeterince ya- ralanmadıklarını belirten

vapladı. Saadet Partisi Bo- lu İl Başkanı'nun "Türki- ye'de ölümlere neden olan kadın ajanları tarafından getirildiği" iddialarının ciddi olduğunu belirterek, hükümetin bu konuya en kısa zamanda açıklık getirmesini istedi.

CÜNEYT ZAPSU'NUN BÜYÜKELÇİLERLE GÖ- RÜŞMESİ

"Bu konuyla ilgili eli- mizde somut belge ve bilgi yok. Ancak kamuoyunda alınan alta ciddi iddialar var. Geçtiğimiz aylarda sa- ra gelmesi gerektiğini söy- ledi.

Muhtarlar Derneği Baş-kanı Öznal, SP Genel Başkanı Kutan ve Genel Başkan Yardımcısı Ka- zan'ı teşekkül plaketi sun- du. SP Genel Başkanı Ku- tan, ziyaretin ardından ga- zetecilerin sorularını ce-

nişsiz sahili ve Kastamonu, yaptığı ve İsparta Başba- kanı ile misafere bildiri- yayımladığını ancak bunla- rın İsrail'in yaptıklarını hiçbir şekilde ekilemedi- ğini söyledi. İsrail'in bak- sız şekilde Filistin toprak- larını işgal ettiğini, BM ka- rarlarına rağmen ABD des- teğiyle burada devlet kur- duğunu hatırlatan Kutan, İsrail'i ancak fülü mükha- lerin durdurabileceğini ve bunun da ancak ufküle de- ğül, Ertan Hoca'nın kur- duğu D-8 ülkelerinin İsrail- ile karşı söyüş, ekonomik, askeri işbirliğiyle yapılabi- leceğini söyledi. Türkiye'nin ilk önce İsrail'den Büyükelçi'nin çekmesi ge- rektiğini ve Başbakan'ın eş beklentisi yapıldığı Büyük Orta Doğu Projesi'nden ay- rılması gerektiğini ifade eden Kutan, "İsrail söze- rine" açıklamasında bulun- du.

İsrail'in Lübnan saldırı- sıyla ilgili bir soru üzerine Kutan, Başbakan'ın bu sı- ralar yoğun şekilde ABD Başkanı Mr. Bush, BM Genel Sekreteri Kofi An- nan ile telefon diplomasi-

nişsiz sahili ve Kastamonu, yaptığı ve İsparta Başba- kanı ile misafere bildiri- yayımladığını ancak bunla- rın İsrail'in yaptıklarını hiçbir şekilde ekilemedi- ğini söyledi. İsrail'in bak- sız şekilde Filistin toprak- larını işgal ettiğini, BM ka- rarlarına rağmen ABD des- teğiyle burada devlet kur- duğunu hatırlatan Kutan, İsrail'i ancak fülü mükha- lerin durdurabileceğini ve bunun da ancak ufküle de- ğül, Ertan Hoca'nın kur- duğu D-8 ülkelerinin İsrail- ile karşı söyüş, ekonomik, askeri işbirliğiyle yapılabi- leceğini söyledi. Türkiye'nin ilk önce İsrail'den Büyükelçi'nin çekmesi ge- rektiğini ve Başbakan'ın eş beklentisi yapıldığı Büyük Orta Doğu Projesi'nden ay- rılması gerektiğini ifade eden Kutan, "İsrail söze- rine" açıklamasında bulun- du.

Resim 2: Sonsöz, 26 Temmuz 2006 tarihli haber

Konular

Bu aşamada ilk olarak haber ve yazıların konularının ayrıştırılması yoluyla “Basın etnik konularda ne yazıyor ya da yazmıyor?”, “neden” ve “nasıl” sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır. Temadan farklı olarak konular, “göç”, “suç”, “eğitim” gibi tekil kavramlardır. Her haberin kendine özgü temaları vardır ve bunlar tek bir kavramdan değil, karmaşık bir kavramlar yapısından oluşur; temalar belirli olaylara, eylemlere veya kişilere yöneliktir; konular ise geniş bir sosyal veya politik alanla ya da basının sonsuz sayıda haber sunduğu karmaşık bir meseleyle ilgilidir (Dijk, 1991: 78).

Ele alınan dört aylık süre içinde ırkçı-ayırıcı içerikte olduğunu saptadığımız 1513 haber ve yazının tamamını kapsayacak ve her birinin en az bir, en fazla üç kez kodlanmasını²² sağlayacak bir konular listesi oluşturmak üzere yaptığımız ön çalışma, bize ilk elden, Türkiye gündemini meşgul eden temel meseleler olarak terör, şiddet, güvenlik; Kürt sorunu; Ermeni sorunu; irtica tehdidi; başörtüsü sorunu; namus cinayetleri; dinlerarası ilişkiler gibi konuların öne çıkabileceğini gösterdi. Çalışmanın odaklandığı dönemin belirlenmesinde önemli bir rol oynadığı için Hrant Dink cinayeti de, başlıbaşına bir konu kategorisi olma özelliği taşımamasına rağmen ve tek bir olaya yönelik bir adlandırma olma nedeniyle “tematik sınıflama” içinde yer alması yukarıda yapılan tema ve konu ayrımı açısından daha doğru olacağı halde, aşağıda çeşitli önermelerle ifade bulan temalarla ve çalışmanın diğer değişkenleriyle ilişkisinin daha net kurulabilmesi amacıyla başlı başına bir konu olarak belirlendi. Bunlara ek olarak, bu çalışmanın kuramsal çerçevesinde ırkçı-ayırıcı söylemlerle milliyetçilik arasında kurulan bağın bir yansıması olarak ve Türkiye’de milliyetçiliğin son yirmi yıllık yükselişi içinde medyanın “ulusal devletin kültürel politikalarının taşıyıcısı olarak milliyetçilik söylemleriyle” ilişkilenererek kendi misyonunu “ulusal güvenliğin bekçiliğini

²² Bu kategoride çoklu kodlama çok az sayıda haber için gerçekleştirilmiştir. Öyle ki, ırkçı-ayırıcı içerikteki haber ve yazı sayısı 1513 iken, çoklu kodlamanın yapıldığı haber ve yazılarla birlikte ulaşılan toplam sayı yalnızca 1543 olmuştur; başka bir deyişle en fazla 30 haber ve yazı için çoklu kodlama yapılmıştır.

yapma” işleviyle gerekçelendirme yoluyla oynadığı rolü (Köker vd. 2009: 78) de ortaya koyması açısından, “Türklüğün övgüsü” aşağıdaki farklı tema kategorilerinin bir araya gelmesine aracılık eden bir konu başlığı olarak seçildi. Ayrıca, spor, ekonomik ilişkiler, eğitim, cinsiyet kimlikleri, kültürel farklılıklar ve göç de ırkçı-ayırıcı söylemlerin yaygınlaşabileceği konular olarak saptandı.

Ekim 2006-Ocak 2007 ayları arasında ulusal ve yerel basında ırkçı-ayırıcı içeriklerin saptandığı yazı ve haberlerin konularına göre dağılımı, Ermeni sorununun Fransa parlamentosunda Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılmasına yönelik yasa tasarısının oylanmasının da etkisiyle, 441 haber ve yazıyla (%29) birinci sırada yer aldığını göstermektedir. Ocak ayında işlenen Hrant Dink cinayeti ile ilgili haberleri de eklediğimizde ırkçı-ayırıcı içeriklerin Ermeni sorununu ya da Ermenileri konu edinen toplam 589 haber ve yazıda karşımıza çıktığı görülmektedir. Terörü konu edinen 179 haberde -aşağıda ayrıca değinileceği gibi- özellikle de Kürtlere yönelik ayırıcı içerikler kodlanmıştır. Kürtler, Kürt sorununu konu edinen 167 haber ve yazının olduğu gibi suç ve şiddeti konu edinen 75 haber ve yazının da ana aktörlerindendir. Papa’nın Türkiye’ye ziyaretinin gündeme taşıdığı dinlerarası ilişkiler ve misyonerlerin Türkiye’deki faaliyetleri (144 haber ve yazıda; %9) dinlerarası ilişkiler başlığı altında, ırkçı-ayırıcı içeriklerin üretilmesine aracılık eden konular arasında kodlanmıştır. Türkiye’nin dış ilişkilerini konu edinen 120 haber ve yazıda da ırkçı-ayırıcı içerikler öne çıkmaktadır. İrtica tehdidini konu edinen 68 haberde özellikle tarikat ve cemaatleri (35) ve dini Kemalist-laik ideolojinin olağan gördüğü sınırların dışında yaşayan Müslümanları (33) “öteki” olarak işaretleyen kalıpyargılar üretilirken, başörtüsü sorunu ile ilgili 13 haber ve yazıda da başörtüsü takan kadınlar ayırıcı söylemlerin hedefi haline getirilmiştir. Bu tablo, medya elitlerinin, özellikle, ulus-devletin bütünleştirici-homojenleştirici yapısı; ulusal güvenlik söylemine eklemlenen birlik ve bütünlük vurgusunun içeriden ve dışarıdan tehdit altında olduğu iması gibi ulus-devletin ideolojik kurgusu

açısından merkezi olan konulardaki yaygın uzlaşmayı yeniden üretirken ayrımcı-ırkçı söylemlere başvurmada bir sakınca görmediğini; ayrıca bu ulus devlete bağlanmayı sağlayan bütünleştirici kimlik olarak Türklüğün yanında ılımlı, siyasal hayat üzerinde talepkar olmayan bir İslama yaptığı vurgu aracılığıyla da kabul gören yorumun dışındaki dinsel kimlikleri aforoz etmekten çekinmediğini ortaya koymaktadır. Bu saptamalarımızı destekleyecek şekilde ve konu kategorilerinin tasarımı sırasında beklendiği gibi, ırkçı-ayrımcı söylemlere aracılık eden milliyetçilik zeminini besleyen “Türklüğün övgüsü” 60 haber ve yazının başlıca konusu olmuştur (Bkz. Tablo 10).

Haberin konusu	Haber sayısı
Ermeni Sorunu	441
Terör	179
Kürt Sorunu	167
Hrant Dink cinayeti	148
Dinlerarası ilişkiler	144
Dış ilişkiler	120
Suç ve şiddet	75
İrtica tehdidi	68
Türklüğün övgüsü	60
Ekonomik ilişkiler	27
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	23
Kültürel farklılıklar	21
Spor	15
Başörtüsü sorunu	13
Namus cinayetleri	11
Eğitim	7
Göç	5
Diğer	19
Toplam	1543

Tablo 10 Haber ve yazıların konularına göre dağılımı

Diğer yandan, ırkçılık-ayrımcılık sözkonusu olduğunda, haber ve yazılarda hangi konuların öne çıktığı kadar, hangilerinin göz ardı edildiği de önemlidir. Göç ve eğitim gibi toplumsal-ekonomik sorunlar, ırkçı-ayrımcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazılar kadar ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerle ilgili haber ve yazılarda da neredeyse tümüyle görmezden

gelmıştır (Bkz. Tablo 5 ve 10). İşsizlik, sağlık, barınma, yoksulluk gibi sorunları etnik ve ırk ilişkileriyle ilintilendiren içeriklere incelenen dönemde yazılı basında hiç yer verilmemiş olması da bu görmezden gelme halinin ardında ayrımcılığın toplumsal boyutlarını yadsıyan bir politika tercihinin yattığını düşündürmektedir. Benzer şekilde, incelenen örnekler içinde, Türkiye’de yaşayan etnik ve dinsel azınlıkların varlıklarına, sorun ve taleplerine dair bir konulaştırmaya da rastlanamamıştır.

Haberin konusu	Hürriyet	Posta	Zaman	Yeni Balıkesir	Güneyde İmece	Sonsöz	Toplam
Ermeni Sorunu	126	69	151	17	57	13	433
Terör	76	21	60	4	16	0	177
Kürt Sorunu	67	11	50	11	21	0	160
Hrant Dink cinayeti	67	27	27	7	12	8	148
Dinlerarası ilişkiler	43	43	31	16	9	2	133
Dış ilişkiler	68	25	16	1	8	1	119
Suç ve şiddet	41	15	18	0	1	0	75
Türklüğün övgüsü	11	7	32	3	1	2	56
İrtica tehdidi	38	6	17	0	4	0	65
Ekonomik ilişkiler/çalışma hayatı	18	0	6	2	0	1	27
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	15	2	5	0	0	0	22
Kültürel farklılıklar	10	3	4	1	2	0	20
Spor	4	3	7	0	0	0	14
Namus cinayetleri	6	0	5	0	0	0	11
Başörtüsü sorunu	3	0	7	0	0	0	10
Eğitim	4	2	1	0	0	0	7
Göç	3	0	1	0	1	0	5
Diğer	10	0	5	0	4	0	19
Toplam	610	234	443	62	136	27	1512

Tablo 11 Irkçı-ayırıcı içeriğin yer aldığı haber ve yazıların konularına ve gazetelere göre dağılımı

Zaman, Ermeni sorununa ırkçı-ayırıcı içerikle yansıtan en fazla sayıda (151) haber ve yazıya yer veren gazete olmuştur. Bu tutumuna paralel olarak *Zaman*, Hrant Dink cinayetini daha düşük bir oranda (27 haber ve yazıda) sayfalarına taşımıştır. Kürt sorununu ve terörü konu edinen ırkçı-ayırıcı içerikteki haberlerin üçte birine yakınının (sırasıyla 50 ve 60) da bu gazetede yayınlanmış olması gazetenin milliyetçi-muhafazakâr çizgisine dair yukarıdaki

saptamamızı desteklemektedir: Ulusal basının önemli temsilcisi olan *Hürriyet*'te yayınlanan terörle ilgili haber ve yazıların 53'ü, *Zaman*'da yayınlananların ise 51'i Kürtleri konu edinmektedir. Diğer yandan, *Hürriyet* Ermeni sorunu ile ilgili 126 haber ve yazıda olduğu gibi Hrant Dink cinayeti ile ilgili haberlerinde de (67) Ermenilere yönelik ayrımcı yargıları yaygınlaştırma yoluna gitmiştir. *Hürriyet*'te yayınlanan suç ve şiddet konulu 41 haberin 11'inde yabancı kadınların işaret edilmesi ayrımcılığın bu gazete için de etnik ya da dinsel kimliklerle sınırlı olmadığını göstermektedir. Yerel basında ise Ermeni sorunu ile ilgili 57 haber ve yazıda ve Hrant Dink cinayeti ile ilgili 12 haber ve yazıda ırkçı-ayrımcı içeriklere yer veren *Güneyde İmece* öne çıkmaktadır. Kemalist çizgideki bu gazetenin Kürt sorunu (21) ve terör (16) konusunda yayınladığı ırkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazı sayısı da çalışma kapsamında yer alan yerel gazeteler içinde *Güneyde İmece*'yi öne çıkarmaktadır. *Yeni Balıkesir* ise, Ermeni sorunu ve Hrant Dink cinayeti ile ilgili 24 ve özellikle Papa'nın Türkiye ziyareti bağlamında yayınladığı dinlerarası ilişkileri konu edinen 16 haber ve yazıda muhafazakâr-milliyetçi çizgiyi öne çıkaran ırkçı ve ayrımcı içeriklere yer vermiştir. *Sonsöz* gazetesinde bu nitelikteki haber ve yazıların sayısı görece az görünmekle birlikte, aşağıdaki analizde görülebileceği gibi, özellikle Hrant Dink cinayeti ve Ermeni sorunu konusundaki haber ve yazılarında aşırı görüşlere yer verebiliyor olması, bu gazetenin yayın politikası içinde, ırkçı-ayrımcı söylemlerin radikalleşebildiğini göstermektedir. Bu nedenle, haberlerin konularına göre dağılımına ilişkin frekans tabloları değerlendirilirken, bu tabloların ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılmasına ilişkin ortaya koyduklarının buz dağının yalnızca görünür yüzü olduğunu dikkate almak gerekir. ırkçı-ayrımcı söylemler, haber metninin diline ve çoğu zaman konusal kategoriler gibi üst düzey yapılara değil, satır aralarına işlerler. Haber söyleminin anlam, biçem, retorik gibi mikro düzey ve "yerel" unsurlarının analizi, tabloların ortaya koyduğu bilginin tamamlanabilmesi için zorunludur. Ancak bu analize geçmeden önce konu ve temalarla yakından ilişkili olan haber aktörleri üzerinde durulacaktır.

Aktörler

İrkçı-ayırıcı içeriklerin yer bulduğu haber ve yazılarda çoğunluk aktörlerinin kim ya da kimler olduğu, bu içeriklerin hem kimlerin ağzından aktarıldığını hem de meşrulaştırılmasında kimlere atıfta bulunulduğunu –ya da kimlerin sözünün değerli kılındığını- ortaya koyabilmek açısından önemlidir. Bu çerçevede, içerik analizine konu olan dört aylık dönemde çoğunluk aktörlerinin kodlanabildiği 1301 habere bakıldığında, ırkçı-ayırıcı tutum ve yargıların ağırlıklı olarak (632 haber ve yazıda) çoğunluğun Türk halkı ya da kamuoyu gibi anonimleştirilmiş kimliğinin arkasında yaygınlaştırıldığı görülmektedir. Böylece, “gazetede her gün okuyoruz” önermesine eklemlenen “herkes böyle düşünüyor” yargısı ırkçı ayırıcı söylemin olağanlaştırılarak “masumlaştırılmasına” aracılık edebilmektedir. Genel olarak Türkler gibi, Müslümanlar da (78 haber ve yazıda) etnik ve dinsel kimlikleri bakımından azınlık konumunda bulunan kişi ve grupların hedef alındığı ayırıcı-ırkçı söylemlerin “biz” kurgusuna aracılık eden genel aktör kategorileri arasında yer bulabilmiştir. Tablo 12, bir genel kategori olarak Müslümanlar, Türkler ya da kamuoyunun dışında, kamu kurum ve kişilerinin ve politikacıların da (369 haber ve yazıda) ırkçı-ayırıcı içeriklerin kodlandığı haberlerde çoğunluk aktörü olarak öne çıktığını göstermektedir. Başka bir deyişle, medya profesyonelleri, politikacılar ve çeşitli kurumların temsilcisi konumundaki kişilere ait ayrımcılık içeren kanı ve yargılara haber değeri atfetmekte sakınca görmemekle kalmamakta; politik retoriğin seçmenin duygularına hitap etme yollarından birisi olarak başvurduğu kışkırtıcı söylemin politik taraftarlık ilişkilerinin içinde özümsemesine aracılık etmektedir. Sanatçılar, sporcular, gazeteciler, bilim insanları gibi kamuoyunda tanınan kişilerin (103 haber ve yazı) çoğunluk aktörlerine atfedilen ayırıcı-ırkçı kanı ve görüşlerin başvuru kaynağı olarak yer bulduğu haberler de, yukarıdakine benzer bir işlevle, “herkes böyle düşünüyor, onlar bile...” yargısını yaygınlaştırmaktadır. Bu tabloda asıl dikkat çeken,

demokratik bir toplumda insan haklarının savunucusu olması beklenen sivil toplum örgütleri temsilcilerinin ırkçı-ayırıcı içerikteki haber ve yazılarda çoğunluk aktörü olarak kodlanma sıklığıdır. Bu nitelikteki 80 haber ve yazının toplam %65’inde Ermeni sorunu (41 haber ve yazı) ve Hrant Dink cinayeti (11 haber ve yazı) dolayısıyla çeşitli sivil toplum örgütlerinin Ermenileri hedef alan açıklamalarına yer verilmiştir. Çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle bu sivil toplum örgütlerinin hangileri olduğuna dair bir kodlama yapılmamasına rağmen, haber başlıklarına bakarak bunların sadece milliyetçi, Atatürkçü, Kuva-yı milliyeci örgütlerle sınırlı kalmadığını, Fransa’daki soykırım yasa tasarısına gösterilen tepkiler nezdinde tüketici örgütlerinin ya da esnaf, tüccar ve üretici birliklerinin de ayırıcı söylemlerin aktörleri olarak öne çıkabildiğini, başka bir deyişle ırkçı-ayırıcı tutum ve yargıların ekonomik ilişkilerin politikleştirilmesi yoluyla da yaygınlaştırıldığını tespit edebiliriz.

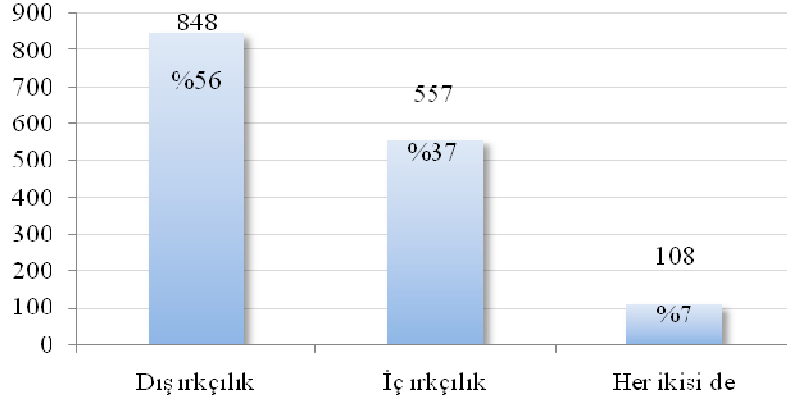
Çoğunluk aktörü	Haber sayısı
Genel olarak Türkler (Türk halkı, kamuoyu)	632
Kamu kurum ve kişileri; politikacılar	369
Kamuoyunda tanınan kişiler (sporcular, sanatçılar, gazeteciler, bilim insanları)	103
Sivil toplum örgütleri	80
Müslümanlar	78
Diğer	39
Toplam	1301

Tablo 12 Haber ve yazılarda çoğunluk aktörlerinin dağılımı

Konuların dağılımı, haber ve yazıların hedef aldığı azınlık aktörlerinin²³ iç ve dış ırkçılık ayırımı üzerinden değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. İnceleme kapsamında ırkçı-ayırıcı içeriklerin saptandığı 1513 haber ve yazının yaklaşık üçte ikisi (956 haber) Türkiye

²³ Çalışma sırasında azınlık aktörü ve çoğunluk aktörü kategorileri ile ilgili kodlama yapılırken haber ve yazılardaki ırkçı-ayırıcı içeriklerin hedef aldığı kişi ve gruplar nüfus yoğunluğu dikkate alınmaksızın “azınlık aktörü” olarak değerlendirilmiş; haber söyleminin üzeri örtülü ya da açık biçimde “biz” olarak niteleyerek azınlık aktörünün karşısında konumlandıkları ise çoğunluk aktörü olarak kodlanmıştır.

sınırları dışında yer alana -başka ulus, etni ve dinden olanlara- yönelen bir söylem oluşturmaktadır. (Bu sayı, sadece dış ırkçılığın kodlandığı haber ve yazıların sayısına -848- iç ve dış ırkçılığın bir arada kodlandığı 108 haber ve yazının eklenmesi ile elde edilmiştir. Bkz. Şekil 20). Çalışmaya konu olan dönemde Türkiye’de basının gündemini oluşturan olaylar içinde Fransız parlamentosunda Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılmasına yönelik yasa tasarısının oylanması önemli bir yer tutmuştur. Bunun da etkisiyle, ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilişkilendirilen haber ve yazıların dikkate değer bir kısmı çalışmada “dış ırkçılık-ayrımcılık” olarak adlandırdığımız, Türkiye’de yaşamayan ve Türk olmayanın düşmanlık, horgörü, husumet söylemi içinde işaretlenmesine yönelmiştir. Türklüğün ve Türk olanın, kimi durumlarda da 1980’lerin ortalarından itibaren Türk-İslam sentezi adlandırması ile değer kazanan ideolojinin Türk kimliğinin doğal bir uzantısı olarak gördüğü Müslümanlığın karşısında “bizden olmayan”, “yabancılar” olarak işaretlenen Avrupalılar, -Kuzey Irak sorunu ile ilişkilendirildiği noktada Amerikalılar- ve mutlaka Hristiyanlar dış ırkçılığın-ayrımcılığın yöneldiği başlıca azınlık aktörlerini oluşturmuşlardır. İronik biçimde, medya, Cumhuriyetin çağdaşlaşma projesinin batıya yüklediği misyonu ve değerleri neredeyse hiç sorgulamadan benimsemiş görünürken, ulusal güvenlik ve çıkarla ilişkilendirdiği konulardaki tavır ve tutumuyla Türkiye’yi ve doğal olarak kendisini özdeşleştirdiği egemen güç bloğunun politika tercihlerini eleştiren batıyı “karşı taraf” olarak işaretlemekten çekinmemekte, hatta Fransa’daki Ermeni soykırımı yasa tasarısında olduğu gibi, bu konudaki aşırı milliyetçi tepkileri provoke edebilmektedir.

Şekil 20 Haber ve yazılarda iç ve dış ırkçılık-ayrımcılıkların dağılımı

Tablo 13'te görüldüğü gibi, Avrupalılar ve özellikle de Fransızlar, yukarıda belirtilen nedenlerle, haber ve yazıların yarısından fazlası (571 haber ve yazı) ile dış ırkçılığın-ayrımcılığın birincil hedefleri arasında yer almaktadır. Avrupalıların Ermeni sorunu ile ilgili olarak kodlandığı haber sayısı ise 361'dir (Bkz. Tablo 14). Bu rakamlar, haber ve yazıların Fransız parlamentosundaki Ermeni soykırımını oylaması gibi Türkiye gündemini etkileyen önemli dış kaynaklı olaylar dışında da Avrupalılara ilişkin ırkçı-ayrımcı tutum ve yargıları yaygınlaştırdıklarını ortaya koymaktadır. Hristiyanlar (103 haber ve yazı) ve Türkiye'nin dış politikasını belirleyen temel sorunlarla ilgili olarak Ermeniler (83 haber ve yazı), Rumlar (48 haber ve yazı) ve Amerikalılar (47 haber ve yazı) dış ırkçılığın-ayrımcılığın diğer önde gelen hedefleridir. Kuzey Irak sorunu nedeniyle Kürtler de 64 haber ve yazıda dış ırkçılığın-ayrımcılığın hedefleri arasında yer almışlardır. Ayrıca dış ilişkileri konu edinen 55 haber ve yazı Avrupalıları, 30 haber ve yazı Rumları, 20 haber ve yazı ise Kuzey Irak dolayısıyla Kürtleri hedef almıştır (bkz Tablo 14). Türkiye'nin dış politikasında önemli düğüm noktalarını işaret Ermeni sorunu, Kıbrıs sorunu ve Kuzey Irak'la ilişkiler gibi konularda bu ilişkilerin karşı taraflarının ırkçı-ayrımcı söylemlerle "azınlık aktörleri" konumuna taşındığı haber ve yazıların bu derece yaygın olması, yazılı basının Türkiye'nin dış politikasına dair

milliyetçi-popülist söylemlerin desteğiyle üretilen ve meşrulaştırılan çözümsüzlük siyasetinde oynadığı rolü göstermesi açısından da dikkat çekicidir.

Azınlık aktörü	Sayı
Avrupalılar	571
Hristiyanlar	103
Ermeniler	83
Kürtler	64
Rumlar	48
Amerikalılar	47
(Yabancı) kadınlar	26
(Genel olarak) Yabancılar	25
Yahudiler	9
Asyalılar	5
Araplar	5
Siyahlar	4
Çingeneler	1
Diğer	8
Toplam	999

Tablo 13 Dış ırkçılığın-ayrımcılığın hedef aldığı azınlık aktörleri²⁴

Diğer yandan, “yabancı kadınların” azınlık aktörü olarak tanımlandığı 26 haberin kodlanmış olması (bkz. Tablo 13), başka bir ulusa, etnisiteye ya da dine ait olana yüklenen olumsuz özelliklerin “kadınlık” kimliği ile ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Nitekim Tablo 14, yabancı kadınların özellikle suç ve şiddet konusundaki haberlerin (19 haber ve yazıda) aktörleri olduğunu göstermektedir.

Haberin konusu	Kürtler	Avrupalılar	Hristiyanlar	Ermeniler	Rumlar	Amerikalılar	Genel olarak yabancılar	(Yabancı) kadınlar	Diğer	Toplam
Ermeni Sorunu	0	361	0	59	1	8	3	0	2	434
Dinlerarası ilişkiler	1	22	91	0	4	4	1	2	4	129
Dış ilişkiler	20	55	0	5	30	10	1	0	3	124
Kürt Sorunu	6	37	1	5	5	2	2	1	2	61
Terör	31	20	0	1	0	7	0	0	1	60
Suç ve şiddet	3	16	3	0	0	4	1	19	3	49
Türklüğün	0	22	2	1	0	1	6	0	4	36

²⁴ Bu kategoride çoklu kodlama yapılmıştır.

övgüsü										
Ekonomik ilişkiler/çalışma hayatı	1	7	0	1	2	1	9	0	2	23
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	0	1	2	0	0	7	1	0	1	12
Hrant Dink cinayeti	0	5	0	11	0	2	0	0	0	18
Kültürel farklılıklar	0	8	0	0	4	0	0	0	0	12
Göç	0	3	0	0	1	0	0	0	0	4
Başörtüsü sorunu	0	1	0	0	0	1	0	2	1	5
Eğitim	1	3	0	0	0	0	0	0	0	4
İrtica tehdidi	0	1	3	0	0	0	0	1	1	6
Spor	0	1	0	0	0	0	0	0	1	2
Namus cinayetleri	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Diğer	1	7	1	0	1	0	1	1	4	16
Toplam	64	571	103	83	48	47	25	26	29	999

Tablo 14 Dış ırkçılığa-ayrımcılığa yer veren haber ve yazılarda aktörlerin konulara göre dağılımı

Türkiye’de yaşayan etnik, dinsel azınlıkları ya da ayrıcalıksız grupları hedef alan haber ve yazılarda ise Kürtlerin 257 haber ve yazıyla (%38) birinci sıradaki azınlık aktörü olarak öne çıktığı; Ermeniler in (228 haber ve yazı), cemaatler ve tarikatların (57 haber ve yazı), Hristiyanların (35 haber ve yazı) ve Aleviler’in (17 haber ve yazı) diğer aktörler olarak sıralandığı görülmektedir (Bkz. Tablo 15). Tablo 16’da görüldüğü gibi, Kürtleri azınlık aktörü olarak betimleyen haber ve yazıların 149’u (%58) terörü konu edinmektedir. Bu rakama Türkiye dışındaki (Kuzey Irak’taki) Kürtleri hedef alan “dış ırkçılık” kategorisinde terörün ve şiddetin konu olarak kodlandığı 31 haber ve yazıyı (bkz. Tablo 14) da eklediğimizde, genel olarak Kürtleri azınlık aktörü olarak konumlandıran 321 haber ve yazının %56’sında Kürtlerin terör ve şiddetle ilişkilendirildiği ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık, Kürt sorunu, dış ırkçılığın kodlandığı haberlerin yalnızca 6’sında Kürtlerle (Kuzey Irak) ilgili bir sorun olarak ele alınmış, bunun yerine özellikle (bu kategorideki 61 haber ve yazının 37’sinde- bkz. Tablo 14) Avrupalıların sorundaki rolüne işaret edilmiştir.

Hedef alınan azınlık aktörü	Sayı
Kürtler	257
Ermeniler	228
Cemaatler/tarikatlar	57
Hristiyanlar	35
Aleviler	17
İnananlar/Müslümanlar	18
Türkiye’de çalışan yabancılar	12
Şiddet mağduru kadınlar	12
Başörtüsü takan kadınlar	11
Araplar, Süryaniler	6
Yahudiler	4
Siyahlar	4
Eşcinseller	4
Çingeneler	3
Türkiye’de çalışan yabancı kadınlar	2
Mülteciler	2
Turistler	1
Diğer	6
Toplam	679

Tablo 12 İç ırkçılığın-ayrımcılığın hedef aldığı azınlık aktörleri

Tablo 15’te sınırlı sayıdaki haber ve yazıda şiddet mağduru kadınların (12); Türkiye’de çalışan yabancıların (12); başörtüsü takan kadınların (11) da ayrımcı-ırkçı söylemlerin hedefleri arasında yer bulduğu görülmektedir. Diğer yandan, eşcinseller, Çingeneler, Türkiye’de çalışan yabancı kadınlar, siyahlar oldukça az sayıda haber ve yazıya konu olmuş gibi görünseler de, bu oranların düşüklüğü aldatıcı olmamalıdır. Yazılı basın, bu grupları ancak görselliği-izlence boyutu ya da magazin içeriğiyle haber değeri yüksek olaylara karıştıklarında konu edinmektedir. Çingeneler ve eşcinseller gibi Türkiye’de çalışan yabancı kadınlar da suç işlediklerinde haberleştirilmekte, turistler –özellikle de turist kadınlar- yaz aylarında, bikinili görüntüleri ile fotoğraflanmaktadırlar. Bu çerçevede, incelemeye konu edilen gazetelerde, yayın politikasının bir uzantısı olarak haber gündemine dair önceliklere

(gündemi işgal eden olay ve konular içinde neyin önemli olduğuna dair profesyonel kodlamalara) göre de ırkçı-ayırıcı söylemlerin yöneldiği grupların değişiklik gösterebileceğini saptamak gerekmektedir.

Haberin konusu	Kürtler	Aleviler	Hristiyanlar	Ermeniler	Türkiye'de çalışan yabancılar	Cemaatler/tarikatlar	Başörtüsü takan kadınlar	Şiddet mağduru kadınlar	İnananlar/Müslümanlar	Diğer	Toplam
Hrant Dink cinayeti	2	1	0	139	0	0	0	0	0	0	142
Terör	149	0	1	0	0	0	0	0	0	2	152
Kürt sorunu	71	12	6	15	1	1	0	0	0	2	108
Ermeni Sorunu	1	0	0	60	0	0	0	0	0	0	61
İrtica tehdidi	0	0	0	0	0	45	5	0	12	1	63
Suç ve şiddet	9	0	4	2	2	6	0	2	1	3	29
Dinler arası ilişkiler	0	0	19	3	0	3	1	0	4	1	31
Türklüğün övgüsü	6	0	3	2	0	0	0	0	0	2	13
Dış ilişkiler	7	1	2	2	0	0	0	0	0	0	12
Spor	0	0	0	0	7	0	0	0	0	4	11
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	1	0	0	0	0	1	0	3	0	3	8
Kültürel farklılıklar	1	3	0	0	1	0	0	0	1	1	7
Namus cinayetleri	5	0	0	0	0	0	0	6	0	0	11
Başörtüsü sorunu	0	0	0	0	0	0	5	1	0	0	6
Ekonomik ilişkiler/çalışma hayatı	2	0	0	1	0	1	0	0	0	0	4
Eğitim	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Göç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Diğer	0	0	0	4	1	0	0	0	0	12	15
Toplam	257	17	35	228	12	57	11	12	18	32	679

Tablo 13 İç ırkçılığa-ayırıcılığa yer veren haber ve yazılarda aktörlerin konulara göre dağılımı

İç ırkçılığın-ayırıcılığın kodlandığı haber ve yazılar içinde, Ermenilerin Ermeni sorunu ve Hrant Dink cinayetini konu edinen haberlerin başlıca aktörü (228 haber ve yazının 199’unda) olarak öne çıkması beklenen bir sonuçtur. Bununla birlikte, Ermenilerin Kürt sorunu ile ilgili olarak kodlandığı 15 haber ve yazının bulunması, Kürtleri ve Ermenileri

“Türklere ve Türkiye’ye karşı” bir komplonun işbirliği içindeki aktörleri olarak düşmanlaştıran ırkçı söyleme medya profesyonellerinin de itibar ettiğini göstermektedir.

İrkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazıların gündemde ağırlıklı bir yer teşkil etmesinin nedeni ulusal çıkarlara endeksli bir yayıncılık anlayışıdır. Fransız parlamentosunda soykırıma ilişkin yasa tasarısı, Papa’nın ziyareti, Hrant Dink suikastı ve terör, ırkçı ve ayrımcı içerikte haberlerin yaygınlaştırılmasına zemin oluşturmuş gözükmemektedir. Ancak bu içerikteki haberler, sadece siyasi gelişmelerin paralelinde anlatım bulmamakta, ayrımcılık sadece birinci sayfada dolanmamakta, gazetenin tüm sayfalarında aynı yoğunlukta olmasa da yer bulabilmektedir. Suç ve şiddet konulu haberlerde Kürtlere ve yabancı kadınlara yönelen güçlü ayrımcılığın varlığı, ırkçı-ayrımcı haber ve yazıların gizli içeriğini de ortaya koymaktadır. Bu haber ve yazıların Kürt sorunu ile şiddeti eşleştirerek sorunun siyasal çözümlerine kapı aralamamak diye kısaca ifade edilebilecek tavrı, sorunun 30 yıllık çözümsüzlüğünde basının iktidar ortaklığının altını çizmektedir. Bu iktidarın gücünün hem Murat Belge’nin nitelemesi ile zenofobik karakteri hem de ataerkil niteliği yabancı kadın bedenini nesneleştirmesinden geçmektedir ki bu işlem -fotoğraflara dair analizin de göstereceği gibi- görsel malzemeye desteklenen bir teşhircilik halini de beraberinde getirmektedir. Yabancı kadını suç ve şiddetle ilişkilendirerek aşağılanması mümkün kılma yoluyla dışlama, haberlerde bir yazım alışkanlığı haline dönüşmüştür. Anılan zenofobik karakter özellikle Batıyı “yabancı”laştırma ve kendi etnik özünü abartılı bir biçimde mutlaklaştırma halinin yaygınlığını da birlikte getirmekte, “Türklük övgüsü” haberin ezber cümlelerini oluşturmaktadır. Ezber cümlelerin altında biriktirilen mağduriyet halinin yeniden inşasının öykülenmesi basının başlıca anlatı izleklerinden birini oluşturmaktadır. Yukarıdaki çözümlemeden ve tablolardan açıkça görülebileceği gibi “haksızlığa uğramış” Türklük kurgusuna dayalı olarak kurulan çoğunluk aktörü, yedi düvelin karşısında boyun eğmeyen Deli Dumrul öykümesi her türlü ayrımcılığın mazur görülmesini kolaylaştırmaktadır.

Fotoğraflar

Haberlerde fotoğraf kullanımının aktörlere göre dağılımına bakıldığında dikkat çeken, yabancı kadınların 25 haberin 23'ünde (%92), cemaat ve tarikatların 35 haberin 27'sinde (%77), Amerikalıların 26 haberin 18'inde (%69) ve Hristiyanların 99 haberin 67'sinde (%68) fotoğraf kullanımı aracılığıyla görsel öğeleri öne çıkaran içeriklerde ırkçı-ayırıcı söylemlerin hedefi haline gelmiş olmalarıdır. Tablo 17, azınlık aktörlerine ilişkin fotoğraf kullanımının genel dağılımını göstermektedir. Bu fotoğraflarda, yukarıda kolaylıkla suçla ilişkilendirildiklerini saptadığımız yabancı kadınlar teşhir edilmekte; Cübbeli Hoca haberlerinde gördüğümüz gibi tarikat liderleri ya da üyeleri “sapkın”, gayrı-modern ya da sıra dışı görünüşleri ile görselleştirilmektedir.

Azınlık aktörü	Aktöre ilişkin fotoğraf kullanım sayısı
Avrupalılar	99
Kürtler	76
(Yabancı) kadınlar	23
Hristiyanlar	67
Ermeniler	60
Cemaatler/tarikatlar	27
Amerikalılar	18
Rumlar	13
Genel olarak yabancılar	15
Şiddet mağduru kadınlar	6
Siyahlar	6
Mülteciler	2
Eşcinseller	2
Müslümanlar	3
Aleviler	5
Asyalılar	3
Yahudiler	2
Diğer	8
Toplam	435

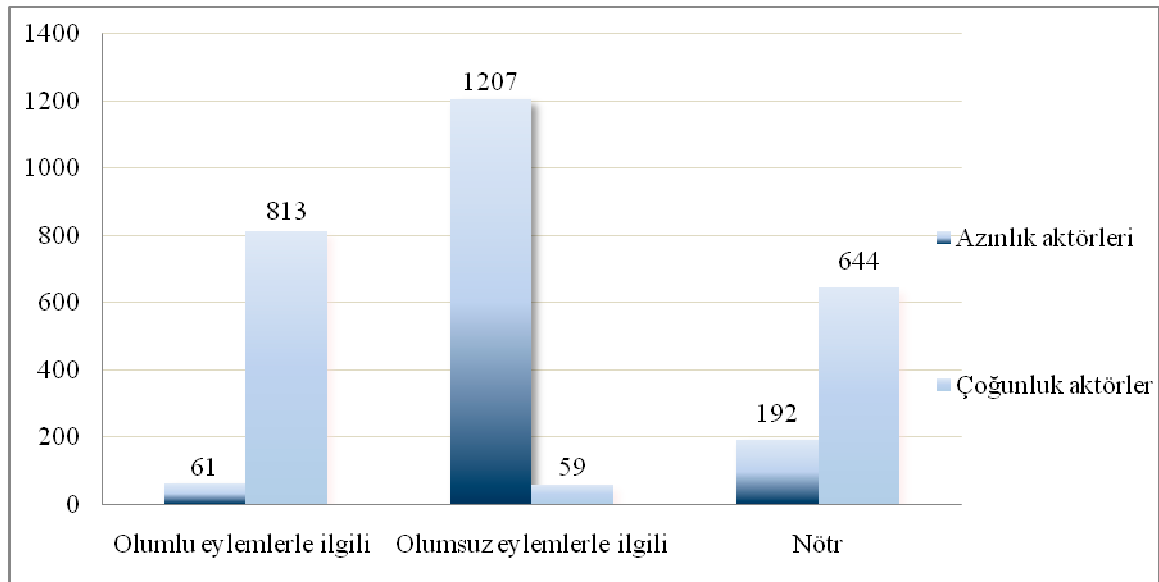
Tablo 14 ırkçı-ayırıcı içeriğin bulunduğu haberlerde fotoğraf kullanımının aktörlere göre dağılımı

Söylem analizine konu olan 13 aylık dönemde yayınlanan haberlerde de azınlık aktörlerine yönelik ırkçı-ayırıcı söylemlerin fotoğraflarda yer alan görsel öğeler aracılığıyla

desteklendiği görülmektedir. Bu noktada, özellikle “yabancı kadınlara” yönelik ayrımcılık, bedenlerinin objeleştirildiği fotoğraflarda netleşmektedir.

Olumlu ve Olumsuz İçerikler

Genel olarak haber ve yazıların içeriğine bakıldığında çoğunluk aktörlerinin olumlu eylemlerle ilişkilendirildiği 813 (%54) haberin kodlanmış olduğu görülmektedir. Çoğunluk aktörleri yalnız 59 (%4) haberde olumsuz eylemlerle ilişkilendirilmiştir. Azınlık aktörleri ise olumlu temsil buldukları 61 (%4) haber ve yazıya karşılık 1207 (%83) haber ve yazıda olumsuz eylemlerle ilişkilendirilmiştir (bkz. Şekil 21).

Şekil 21 Metinlerde azınlık ve çoğunluk aktörlerine yüklenen roller

Haber ve yazıların konularına göre dağılımına bakıldığında, Hrant Dink cinayeti ile ilgili 148 haber ve yazının 66’sında ağırlıklı olarak kamu kurum ve kişileri (29 haber ve yazıda) ve genel olarak Türkler (25 haber ve yazıda) kategorilerinden oluşan çoğunluk aktörleri olumlu temsil bulurken bunların olumsuz eylemlerle ilişkilendirildiği haber ve yazıların sayısı 14’le sınırlı kalmıştır (Bkz Tablo 18). Azınlık aktörleri olarak Ermenilerin ise

Hrant Dink cinayetini konu edinen haber ve yazılarda olumsuz olaylarla ilişkilendirilerek anıldıkları haberlerin sayısı (28), olumlu olaylarla ilişkilendirildiklerinden (17 haber ve yazı) daha fazladır (Bkz. Tablo 19). Yukarıda, haber başlıklarının analizinde de görüldüğü gibi, gazeteler cinayeti Türkiye'ye yönelik bir komplo, hatta Ermenilerin komplosu olarak açıklarken çoğunluk aktörleri Türkleri mağduriyet konumuna taşımayı yeğlemişlerdir.

Haberin konusu	Olumlu eylemlerle ilgili	Olumsuz eylemlerle ilgili	Nötr
Ermeni Sorunu	283	9	141
Terör	98	3	76
Dinlerarası ilişkiler	99	4	41
Kürt Sorunu	79	2	79
Hrant Dink cinayeti	66	14	68
Dış ilişkiler	56	2	61
Türklüğün övgüsü	51	1	4
Suç ve şiddet	17	1	57
İrtica tehdidi	15	9	41
Ekonomik ilişkiler	11	3	13
Spor	6	0	8
Eğitim	5	0	2
Kültürel farklılıklar	5	2	13
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	5	4	13
Namus cinayetleri	4	0	7
Göç	2	0	3
Başörtüsü sorunu	2	4	4
Diğer	7	1	11
Toplam	811	59	642

Tablo 15 Haber ve yazının konusuna göre çoğunluk aktörlerine yüklenen rollerin dağılımı

Terörü konu edinen 179 haber ve yazıda da çoğunluk aktörleri ağırlıklı olarak olumlu eylemlerle (%55) ilişkili ve olayın-eylemin mağduru (112 haber ve yazıda; %63) olarak yer bulmuşlardır. Haber ve yazıların konulara göre dağılımı, ayrıca etnik ve ırk ilişkileri ile ilgili içeriklerin, dinlerarası ilişkilerin, Ermeni sorununun konu edildiği durumlarda, çoğunluk aktörü olarak Türklerin olumsuz ve hatta nötr temsile göre açık farkla (283 haber ve yazıda)

olumlu temsil bulunduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 18). Buna karşılık, azınlık aktörlerinin ağırlıklı olarak olumlu temsil buldukları tek bir konu kategorisi bile saptanamamıştır. Hrant Dink cinayetini konu edinen 138 haber ve yazının 17'sinde azınlık aktörleri olarak Ermeniler olumlu bir içerikle yer bulabilirken bunların 28'inde olumsuz eylemlerle ilişkilendirilmiş olmaları, yukarıda başlıkların ve temaların analizinde de görüldüğü gibi, cinayetin arkasında Ermenilerin rol aldığı ima ve yorumlarının ya da cinayetin Türkiye'nin aleyhine bir senaryoya hizmet ettiği iddialarının medya elitlerince de kısmi kabul gördüğünü ortaya koymaktadır (Bkz. Tablo 19). Buna karşılık 32 haber ve yazıda Ermenilerin cinayetin asıl faili olabileceği imalarına yer verilmiş ve 93'ünde nötr temsil bulabilmişlerdir.

Haberin konusu	Olumlu eylemlerle ilgili	Olumsuz eylemlerle ilgili	Nötr
Hrant Dink cinayeti	17	28	93
Dinlerarası ilişkiler	13	110	16
Kürt sorunu	8	28	17
Eğitim	6	6	1
Türklüğün övgüsü	5	22	12
Spor	5	5	2
Ermeni Sorunu	3	418	8
İrtica tehdidi	2	55	8
Dış ilişkiler	2	109	6
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	1	17	3
Suç ve şiddet	1	67	6
Ekonomik ilişkiler	1	22	4
Kültürel farklılıklar	1	16	2
Terör	1	170	6
Başörtüsü sorunu	0	6	4
Namus cinayetleri	0	10	1
Göç	0	4	1
Diğer	1	14	2
Toplam	67	1107	192

Tablo 19 Haber ve yazıların konusuna göre azınlık aktörlerine yüklenen rollerin dağılımı

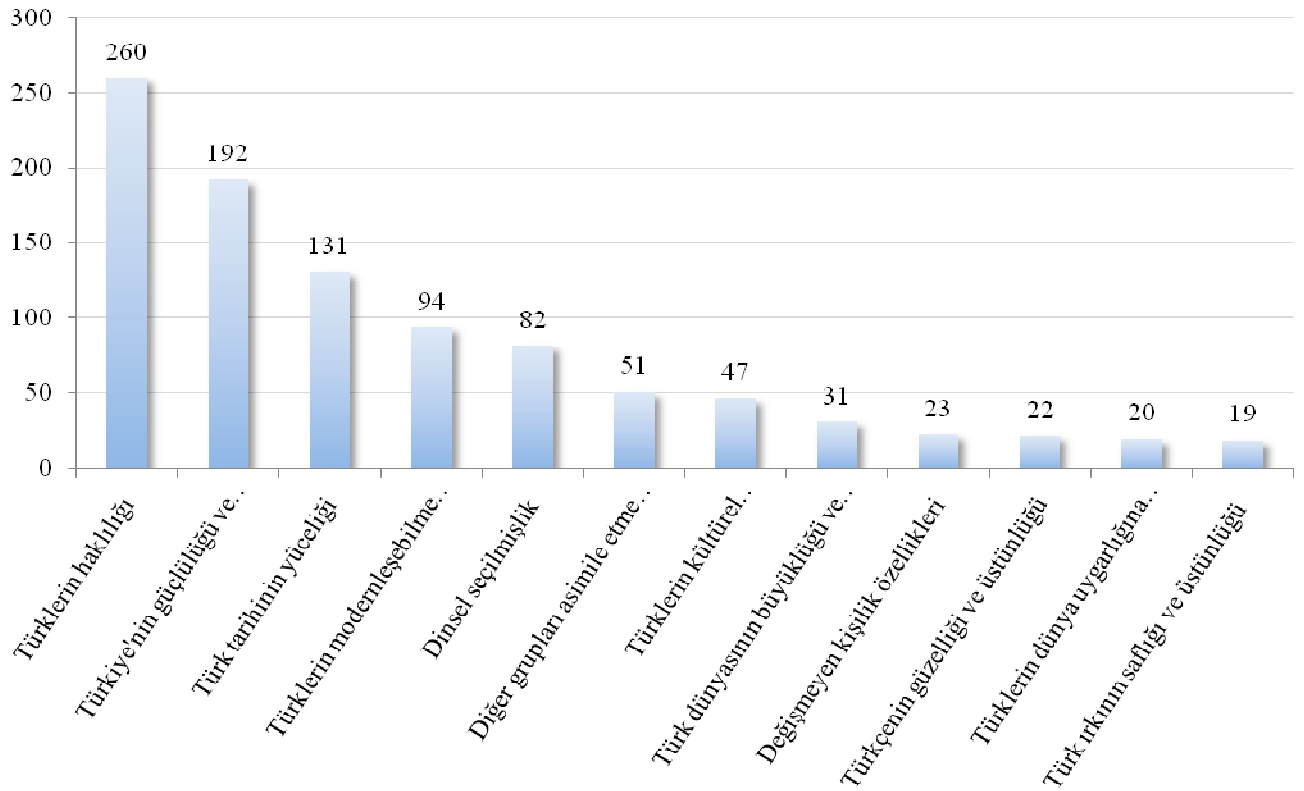
Kalıpyargılar

Haber ve yazılarda, çoğunluk aktörleri olarak Türklerin olumlu temsiline aracılık eden kalıpyargıların hangi ortak özellikler üzerine kurulduğu araştırıldığında, Avrupa'nın ve

dünyanın Türkiye'ye ve Türklere haksızlık yaptığı iddialarıyla paralel olarak Türklerin haklılığı, hak –hukuk arayışının (260 haber ve yazı- %27) öne çıktığı görülmektedir. Ermeni sorununu konu edinen haber ve yazıların 148'inde çoğunluk aktörleri haklılık arayışı içinde temsil edilmektedirler.

Yazılı basın, terörü konu edinen 72, etnik-ırk ilişkilerini konu edinen 23, Ermeni sorununu konu edinen 23, Hrant Dink cinayetini konu edinen 16 ve dış ilişkileri konu edinen 11 olmak üzere, toplam 192 (%20) haber ve yazıda Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliğine yaptığı gönderme aracılığıyla popülist-milliyetçi söylemle eklemlenmiştir.

Öne çıkan ve yinelenen kalıpyargılardan bir diğeri ise “Türklerin modernleşebilme, çağdaşlaşabilme becerileri”ne vurgu yapan 89 haber ve yazıda karşımıza çıkmaktadır. Ağırlıklı olarak dış ilişkileri (23 haber ve yazı) ve etnik-ırk ilişkilerini (9) konu edinen bu türden haber ve yazılar, yukarıda görüldüğü gibi dış ilişkilerin aktörleri olarak “Batı”yı ve Avrupalıları ırkçı-ayırıcı içeriklerle ilişkilendirme yoluyla popülist-milliyetçi tepkisellikle beslenen bir söylemi benimseyen yazılı basının, bu ilişkilerin karşı tarafında gördüğü Türkiye'yi ve Türkleri yine de Batı'nın değerleri ile özdeşleşme konumuna taşıyarak Kemalist modernleşme projesinin ilkelerine bağlılığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ulusal ve yerel gazetelerin yukarıdaki tercihlerine uygun biçimde, ayırıcı içerikleri Türk ırkının saflığı ve üstünlüğü, ya da Türk dünyasının büyüklüğü ve Türklüğün yaygınlaştırılması gibi açıkça ırkçı yargılar üzerinden kurma konusunda ise görece ihtiyatlı davrandıkları görülmektedir (bkz. Şekil 22).

Şekil 22 Çoğunluk aktörleri olarak Türklerin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılar

Türklükle ilişkilendirilen kalıpyargıların gazetelere göre dağılımına bakıldığında, Türkiye'nin bölünmezliği ve bütünlüğü (50 haber ve yazıda), Türklerin çağdaşlaşabilme becerileri (50 haber ve yazıda), Türklerin diğer grupları asimile etme becerileri (19 haber ve yazıda), Türk dünyasının büyüklüğü (15 haber ve yazıda) gibi kalıpyargılar *Hürriyet* gazetesinde; Türkiye'nin haklılığı (100 haber ve yazıda); Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliği (55 haber ve yazıda); Türk tarihinin ve geçmişinin yüceliği (46 haber ve yazıda) Türklerin dinsel seçilmişlikleri (38 haber ve yazıda) ise *Zaman*'da en sık yinelenen kalıpyargılar arasında yer almıştır. *Posta* ise Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliği (19 haber ve yazıda) yanında Türklerin geleneklerine bağlılığını (14 haber ve yazıda) öne çıkarmaktadır. Yerel gazeteler içinde *Güneyde İmece*'nin Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliği (20) yanında Türklerin modernleşebilme-çağdaşlaşabilme (11) ve diğer grupları asimile edebilme

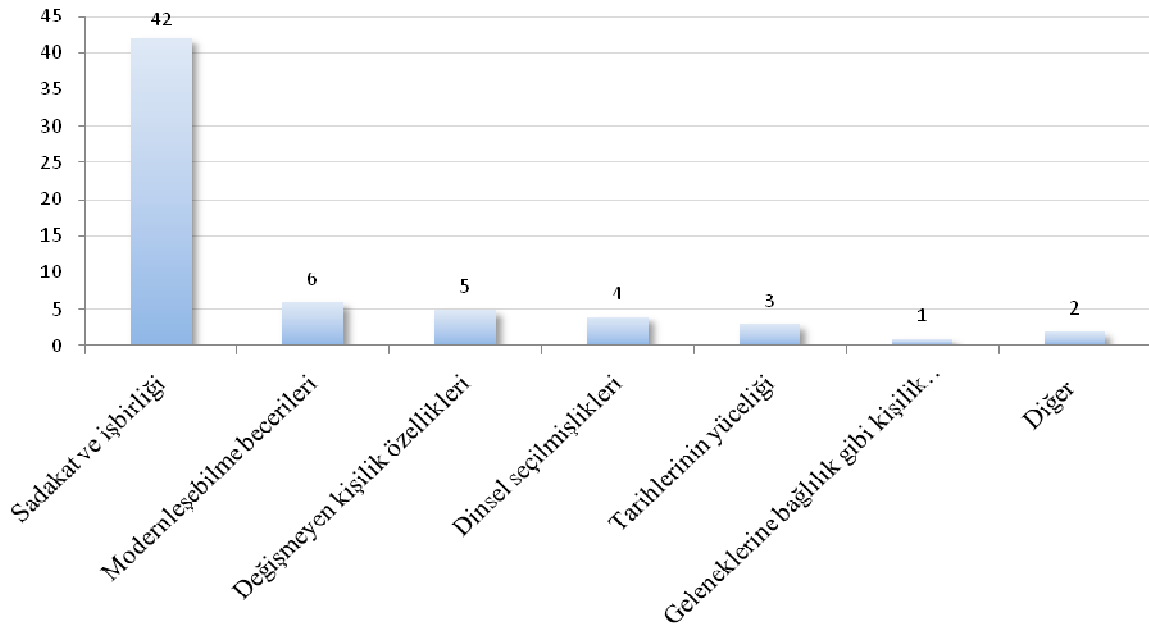
becerilerini (8) öne çıkararak Kemalist-milliyetçi söyleme bağlı bir çizgi benimsediği saptanmıştır. Ayrıca Güneyde *İmece*'nin incelenen yerel gazeteler arasında Türk ırkının saflığı ve üstünlüğü yargısına başvurduğu 7 haber ve yazı ile öne çıkması, Güney Doğu Anadolu bölgesinde yayın yapan gazetenin Kürt sorununa bakışında radikal/ırkçı bir milliyetçilik çizgisine kaydığını düşündürmektedir (bkz. Tablo 20).

Kalıp yargılar	Hürriyet	Posta	Zaman	Yeni Balıkesir	Güneyde İmece	Sonsöz	Toplam
Türklerin haklılığı	41	29	100	11	11	5	197
Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliği	50	19	55	10	20	5	159
Türk tarihinin yüceliği	14	12	46	8	6	8	94
Modernleşebilme becerileri	50	9	18	1	11	0	89
Dinsel seçilmişlik	10	7	38	8	3	2	68
Diğer grupları asimile etme becerisi	19	9	11	0	8	1	48
Türklerin kültürel özelliklerinin üstünlüğü	6	14	15	2	6	0	43
Türk dünyasının büyüklüğü ve türdeşliği	15	7	5	2	2	0	31
Türkçenin güzelliği ve üstünlüğü	7	7	3	1	2	0	20
Değişmeyen kişilik özellikleri	8	5	4	0	3	0	20
Türk ırkının saflığı ve üstünlüğü	7	1	2	1	7	0	18
Türklerin dünya uygarlığına katkıları	4	2	10	1	0	0	17
Diğer	0	1	6	0	3	0	10
Toplam	231	122	313	45	82	21	814

Tablo 20 Türklerin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargıların gazetelere göre dağılımı

Azınlık aktörlerine ilişkin bir tanımlamanın bulunduğu 1456 haber ve yazıda azınlık aktörlerinin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılara yer verilen haber ve yazı sayısı yalnızca 63'tür. Bunların önemli bir kısmı ise (42 haber ve yazı) etnik ve dinsel azınlıklara yüklenen (Ermeniler 18 haber ve yazıda; Hristiyanlar 10 haber ve yazıda; Kürtler 4 haber ve yazıda) sadakat ve işbirliği kimliğine odaklanmaktadır. Böylelikle azınlıklara atfedilen olumlu

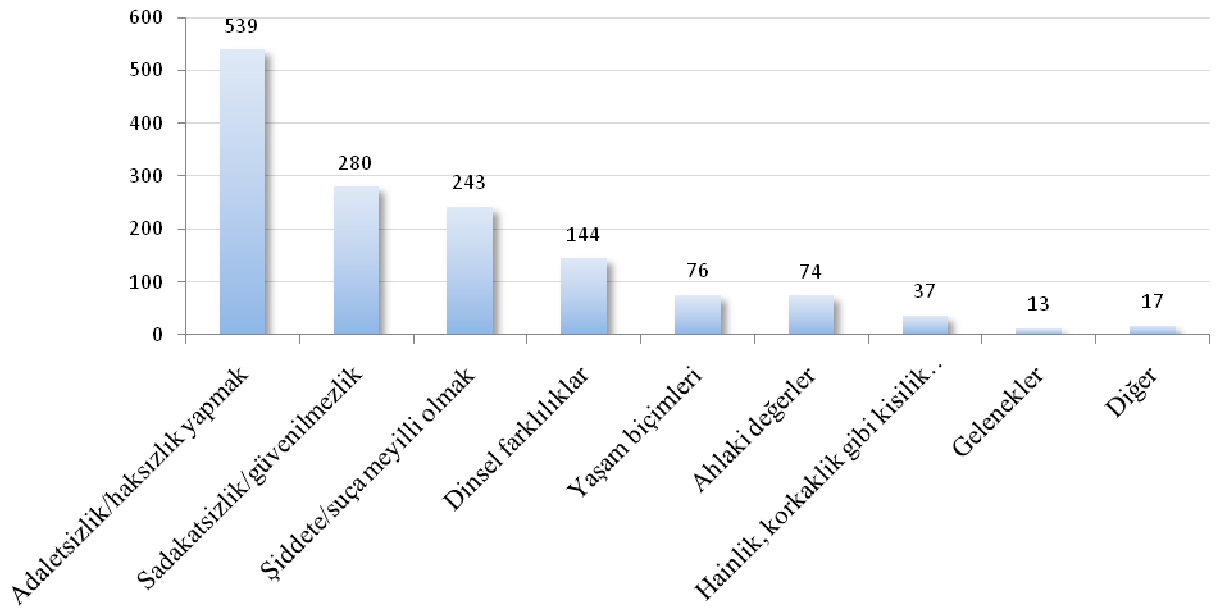
özelliklerin çoğunluk aktörleri ile ilişkilerinin niteliğine göre tanımlandığı görülmektedir. Başka bir deyişle, yazılı basın tarafından etnik ya da dinsel azınlıklara yüklenen başlıca olumlu nitelik onların “ekmeğini yedikleri, suyunu içtikleri”, “yüzyıllar boyunca onlara kucak açmış bu topraklara”, “Türkiye’ye” minnet duymaları ölçüsünde geçerlilik kazanmaktadır (Bkz. Şekil 23).

Şekil 23 Azınlık aktörlerinin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılar

Bu söylemsel kurgu ile uyumlu biçimde, azınlık aktörlerinin küçük görüldüğü, aşağılandığı ya da suçlandığı haber ve yazılarda yinelenen kalıpyargılara bakıldığında, sadakatsizlik ve güvenilmezliğin 280 haberle (%20) dikkat çektiği görülmektedir. Kürtler (99 haber ve yazıda), Ermeniler (71 haber ve yazıda); ve Avrupalılar (90 haber ve yazıda) sadakatsiz ve güvenilmez olarak işaret edilen azınlık aktörlerinin başında gelmektedir (Bkz. Şekil 24).

Azınlıkların olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar arasında üçüncü sırada geleni şiddete ve suça meyilli olmaktır. Bu kategoride kodlanan 243 haber ve yazının (%17) 169'unun Kürtlerle ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Öyle ki diğer hiçbir azınlık kategorisi, şiddete ve suça dair kalıpyargılarla ilişkilendirilmek konusunda, yukarıda ağırlıklı olarak terörle ilgili haberlerde anıldıklarını saptadığımız Kürtlerle yarışmamaktadır. Kürtlerden sonra ikinci sırada 19 haber ve yazıyla Avrupalılar gelmektedir.

Şekil 24 Azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar

Dinsel farklılıklar da toplam 144 haber ve yazıda (%10) azınlıkların olumsuz temsiline yol açan kalıpyargıların üretilmesine aracılık etmiştir. Ayrımcı içerikler, Hristiyanların azınlık aktörü olarak işaretlendiği 56, Avrupalıların azınlık aktörü olduğu 28 ve Alevilerin azınlık aktörü olarak işaretlendiği 10 haber ve yazıda dinsel farklılıkları ortaya koyan kalıpyargılar aracılığıyla kodlanmıştır. Bu türden haber ve yazıların çokluğu, nüfusunun %97'si Müslüman ve büyük çoğunluğu Sünni olan Türkiye'de gazetelerin sayfalarını farklı

dinsel kimliklere dair yaygın hoşgörüsüzlüğü yeniden üreten ve meşrulaştıran söylemlere kolaylıkla açabildiğini de göstermektedir (Bkz. Tablo 21).

Azınlık aktörleri	Sadakatsizlik/ güvenilmezlik	Gelenekler	Ahlaki değerler	Din	Yaşam biçimleri	Hainlik, korkaklık gibi kişilik özellikleri	Şiddete/ suça meyilli olmak	Adaletsizlik/ haksızlık yapmak	Diğer	Toplam
Avrupalılar	90	1	12	28	6	17	19	361	3	537
Kürtler	101	5	3	0	2	4	169	6	2	293
Ermeniler	79	0	0	1	0	9	7	53	2	151
Cemaatler/ tarikatlar	4	0	2	3	37	0	3	0	2	51
Hristiyanlar	17	0	13	56	2	0	1	4	0	93
Aleviler	0	0	0	10	1	0	0	1	0	12
Amerikalılar	11	0	11	6	0	1	3	7	0	39
İnananlar/ Müslümanlar	1	0	0	11	0	0	1	0	0	12
Rumlar	18	0	1	2	0	0	3	21	1	45
Şiddet mağduru kadınlar	0	2	5	0	1	0	0	0	0	8
Türkiye'de çalışan yabancılar	1	0	3	0	0	0	1	0	2	7
Asyalılar	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2
Eşcinseller	0	0	3	0	0	0	0	0	0	3
Araplar, Süryaniler	1	0	0	1	0	0	2	1	0	4
Genel olarak yabancılar	9	0	1	0	1	0	0	2	1	14
Yabancı kadınlar	1	2	12	0	2	0	6	0	0	23
Başörtüsü takan kadınlar	0	0	0	2	2	0	0	0	0	4
Yahudiler	0	0	2	1	0	0	1	2	1	6
Turistler	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Siyahlar	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2
Diğer	1	3	1	2	1	0	1	4	0	13
Toplam	334	13	71	123	55	31	218	462	13	1320

Tablo 21 Irkçı-ayırıcı içerikteki haber ve yazılarda azınlık aktörleri ve aktörlerin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar²⁵

Gazetelerin yukarıda belirtilen haber gündemiyle de ilgili olarak, iç ve dış ırkçılığın kodlandığı haber ve yazıların toplam 462'sinde adaletsizlik/haksızlık yapmak azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık özellikler arasında yer almıştır. Başlıca Ermeni sorunu, Kürt sorunu ve Türkiye'nin AB ile ilişkileriyle ilgili olarak Avrupalılar 361, Ermeniler 53,

²⁵ Bu tablo iç ırkçılığın hedef aldığı azınlık aktörleri ve dış ırkçılığın hedef aldığı aktörleri olduğu gibi, iç ve dış ırkçılığın aktörlerinin bir arada yer aldığı haberleri de kapsadığından genel toplamlar frekans tablolarından farklılaşabilmektedir.

Rumlar 21 yazı ve haberde Türkiye'ye ve Türklere haksızlık yapmakla suçlanmaktadır bulabilmişlerdir (Bkz. Tablo 21).

Temalar

Yukarıda belirtildiği gibi temalar haber anlatısı içinde profesyonel, toplumsal ve kültürel ideolojilerin karmaşık ağını, egemen grupların azınlıklar hakkındaki etnik konsensusunun gündemini ve önceliklerini yansıtan önermelerle ifade bulurlar. Bu nedenle, haber ve yazılarda ırkçı-ayırıcı söylemleri ve bu söylemlerin yaygınlaşma biçimini ortaya koymak açısından haber ve yazıların anlamsal yapılarını oluşturan temaların (bu temaların oluşumuna aracılık eden önermelerin) ayrıntılı analizi önem taşımaktadır. Çalışmanın bu aşamasında, ilk olarak içerik analizine konu olan haber ve yazılarda öne çıkan temalar saptanmaya çalışılmıştır.²⁶ İkinci aşamada ise söylem analizine konu olan 13 aylık dönem içinde seçilen tüm haberler ele alınarak temaların serbest analizine geçilmiştir.

İrkçı-ayırıcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazılarda bu içeriklerin oluşturulmasına aracılık eden temaların dağılımı yukarıda aktörlerin haber metinlerinde temsiline ilişkin saptamalarımızı destekleyecek niteliktedir. Tablo 22'de görüleceği gibi, "Türkler soykırım yapmaz" (189), "Türkiye'de ırkçılık/ayırıcılık yapılmaz" (93) ve "Türkiye'de dinsel azınlıklara karşı ayırıcılık yapılmamaktadır" (3) önermelerinin kodlandığı toplam 285, "Türkiye ve Türkler üstündür" önermelerinin kodlandığı 185 haber ve yazı, Türklere yüklenen olumlu özellikler arasında "Türklerin haklılığı" (260) ve "diğer grupları asimile

²⁶ Bunun için araştırmacılar ve kodlayıcılar birçok kez bir araya gelmiş ve ırkçı-ayırıcı söylemlere aracılık edebilecek olası önermelerin saptandığı ve test edildiği toplantılarda, ırkçı-ayırıcı içerikte olduğu saptanan tüm haber ve yazıların kodlanmasına olanak sağlayacak 34 maddelik bir temalar dizgesi oluşturulmuştur. Bu dizge içinde çoğunluk aktörünün yüceltilmesi; ırkçılığın-ayırıcılığın kabulü ve reddi ve etnik, dinsel ya da kimlik özelliklerine göre tanımlanan azınlık aktörlerini hedef alan ırkçı-ayırıcı yargıların ifade bulmasına aracılık eden olası önermelerin tümünün kapsanmasına özen gösterildi.

etme becerilerinin” (51) de sayıldığı haber ve yazılarla (bkz. Şekil 22) birlikte değerlendirildiğinde, bu haklılık konumunun “inkâr” ya da “görmezden gelme” politikaları üzerine kurulduğu açıklık kazanmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, ırkçı-ayırıcı içerikte olduğu tespit edilen haber ve yazıların içinde yalnızca 14’ü Türkiye’de ayrımcılık yapıldığını teslim etmektedir. Irkçılık-ayırıcılık karşıtı içeriklerin kodlandığı 144 haber ve yazı da dikkate alındığında, “Türkiye’de ayrımcılık vardır” önermesi ancak 76 kez kodlanabilmiştir. Bunların ise ağırlıklı olarak Müslümanlara, inananlara ayrımcılık yapıldığını iddia eden *Zaman* gazetesinde yer bulduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, medya profesyonelleri Türkiye’de etnik-dinsel azınlıklara yönelik ayrımcılık yapılmadığı konusunda hemfikir görünmektedirler.

Temalar	Temaların görülme sıklığı
Biz değil onlar (Avrupa) ırkçıdır	454
Türkler soykırım yapmaz	189
Türkler/Türkiye üstündür	185
Kürtler suça meyillidir, TC'nin düşmanıdır	180
Herkes Türkiye'ye/Türklerle karşı	132
Hrant Dink'in vurulması Türkiye aleyhine bir komplodur	106
Türkiye'de ırkçılık/ayırıcılık yapılmaz	93
Ermenileri destekleyenler Türkiye aleyhine çalışıyor	92
Tüm Türkler Müslüman'dır	69
Kürtlere güvenilmez	65
Ermenilere güvenilmez	62
Tarikatlar sapkın/yıkıcı/sahtekârdır	56
Irak'taki Kürtler ABD'nin kuklasıdır	42
Yabancılar güvenilmez	41
Hristiyanlar/yabancılar sapkın/şehvet düşkünüdür	40
Türkiye'deki Ermeniler Türk dostudur	34
Türkiye'deki aydınlar Ermenilerin işbirlikçisidir	28
Kürtler medeni değildir	23
Yabancı kadınlar ahlaksızdır	22
Türkiye'de ayrımcılık vardır	14

Başörtüsü bir haktır	13
Aleviler Müslüman'dır	13
Başörtüsünü savunanlar irticacıdır	12
Geleneklerine uymayan kadınlar namus cinayetine kurban gider, cezalandırılır	11
Yabancı kadınlar suçla ilişkilidir	9
Siyahlar da ayrımcılığa maruz kalır	8
İslamiyet/ Müslümanlar üstündür	8
Ermeniler Türklerden özür dilemeli	6
Misyonerler Türkiye'nin/Türklerin aleyhine çalışmaktadır	5
Travestiler ve eşcinseller suçla ilişkilidir	5
Mülteciler göç yolunda ölür	3
Türkiye'de dinsel azınlıklara karşı herhangi bir ayrımcılık yapılmamaktadır	3
İsrail Müslümanlara zulmetmektedir	2
Türkiye'deki göçmenler suçla ilişkilidir	1
Diğer	10
Toplam	2036

Tablo 16 Irkçı-ayrımcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazıların temalarına göre dağılımı²⁷

Temaların dağılımı içinde “biz değil onlar ırkçı” önermesinin 454 haber ve yazıyla (%22) ve “aslında herkes –tüm dünya- Türkiye’ye ve Türklere karşı” önermesinin 132 haber ve yazıyla (%6) kapladığı yer, inkâr ve görmezden görme stratejileri aracılığıyla oluşturulan bu söylemsel kurgu içinde “karşı taraf”ın azınlık aktörü konumuna taşınarak asıl suçlu ilan edilmesi olağan bir taktik olarak benimsendiğini ortaya koymaktadır (bkz. Tablo 22). Bu taktiğin bir diğer örneği, “Hrant Dink cinayeti Türkiye aleyhine bir komplodur” temasının işlendiği 106 haber ve yazıda karşımıza çıkmaktadır. Bu temaya, “Ermenilere güvenilmez” ve “asıl Ermeniler Türkler’den özür dilemeli” önermelerinin kodlandığı toplam 68 haber ve yazı eşlik etmektedir.

“Türkiye’de ırkçılık, ayrımcılık yapılmaz” önermesinin temalaştırıldığı haber ve yazıların hedeflerinden birisi Ermeniler ise diğeri de Kürtlerdir. Kürtler, 180 haber ve yazıda

²⁷ Bu kategoride çoklu kodlama yapılmıştır.

“suça meyilli oldukları” önermesi, 65 haber ve yazıda “güvenilmez”, 23 haber ve yazıda ise “gayri medeni ve şiddet eğilimli” oldukları önermesi aracılığı ile temsil bulurken, gazetelerin ısrarla Türkiye’de ayrımcılık-ırkçılık yapılmadığı iddiasını sayfalarına taşımaları ironiktir.

Haber ve yazıların temalarına göre kodlanmasının ortaya koyduğu dikkat çekici sonuçlardan bir diğeri ise Hristiyanların ve yabancıların sapkın, şehvet düşkün ve eşcinsel olarak kodlandığı 50 haber ve yazının bulunmasıdır. Aleviler ise, aktör olarak kodlandıkları haberler ve yazıların tamamına yakınında (13) onların da Müslüman olduğu temalaştırması aracılığıyla yer bulabilmişlerdir.

SONUÇ

Basında ırkçılığın-ayrımcılığın çerçevelenmesine odaklanan bu çalışmanın birinci aşamasını oluşturan haber ve yazıların niteliksel çözümlemesinin ara sonuçlarından ilki, ayrımcı içerik taşıyan haberlerin yaygınlığıdır. İncelenen dönemde rasyonel bir tartışma ortamının oluşturulmasına ve politik sözün çoğaltılmasına imkân tanımayacak yoğunlukta, sıradan duygulanım alanının esnek sözünü kalıplara sokacak çoklukta ayrımcı içeriğe sahip haber ve yazılar okuyuculara sunulmuştur. Buna karşılık ayrımcılık karşıtı metinlere sahip haber ve yazılar gazete sayfalarına deyim yerindeyse sıkıştırılmış, içerikleri tahrif edilmiştir. Yerel ve ulusal düzeyde hak haberciliği anlayışının filizlenmediğine ilişkin çoklu yargıların kurulmasına izin veren bu durum, bu yönelime sahip gazetecilik pratiklerinin özellikle editoryal müdahalelerin zayıflığına da işaret etmektedir. Azınlık gruplarının sözünü başlığa çıkarmakta zorlanan editoryal müdahale, suç ve şiddet ile Kürt sorununu yan yana getirmekte zorlanmamakta, etnik gruplar arasında nefret ve iğrenme duygularını körükleyen ifade ve

kalıpları olağanlaştırmakta, Türklüğü mutlak bir öz halinde metinleştirmek için abartılı övgü ve mağduriyet hallerinden beslenmektedir. Bu anlatıyı kuran retorik figürlerin belirlenmesi ve söylemsel stratejilerinin tayini için araştırmanın ikinci aşamasının gerçekleşmesi beklenmektedir. Ancak, çalışmanın bu aşamasında ortaya çıkan bulgular, iletişim alanında yaygın medyayı izleyen sivil kuruluşların kamu otoritelerince desteklenmesi, izleme sonuçlarının yaygınlaştırılması için fonlar yaratılması, demokratik toplum ideali doğrultusunda politik etkinlikte bulunan kolektif öznelerin basın yoluyla halkı kin ve düşmanlığa tahrik edenlere karşı yasal süreç içinde yer alabilmelerini mümkün kılan düzenlemelerin yapılması gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Atton, C., (2006), “Far-right media on the internet: culture, discourse and power”, *New Media&Society*, 8 (4), 573-587
- Balibar, E. (2007a), “Bir yeni-Irkçılık’ Var mı?”, Babilar ve Wallerstein, *Irk Ulus Sınıf*, İstanbul: Metis
- Balibar, E. (2007b), “Irkçılık ve Milliyetçilik”, Babilar ve Wallerstein, *Irk Ulus Sınıf*, İstanbul: Metis
- Bora, T. (1994) “Türkiye’de Milliyetçilik Söylemleri”, *Birikim*, 67, 9-24.
- Van Buren, C., (2006), “Critical Analysis of Racist Post-9/11 Web Animations”, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, September, 537-554
- Daniel J. Ve Allen, a. (1988) “Newsmagazines, public policy, and the Brack agenda” in G. Smitherman-Donaldson ve T.A. Van Dijk (eds.), *Discourse and Discrimination*, Detroit, MI: Wayne State University Press, 23-45

- Durrheim, K., Quayle, M., Whithead K., Kriel A., “Denying racism: Discursive Strategies used by the South African Media”
- Ergin, M., (2009) “‘Bizden Irkçı Olmaz’ Türk Kimliği ve Irksal Sözlükler” *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, c. IX, İstanbul: İletişim yayınları
- Greenberg, B.S. ve Mazingo, S.L, (1976), “Racial issues in mass media institutions”, in P.A. Katz (ed.), *Towards the elimination of Racism*, New York: Pergamon Press ,309-340.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J. Ve Roberts B. (1978), *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*, London: Methuen.
- Hall, S., Hobson, D., Lowe A., ve Willis, P, (eds) (1980), *Culture, Media, Language*, London: Hutchinson
- Hartmann, P. ve Husband, C. (1974), *Racism and the Mass Media*, London: Davis-Poynter
- Haynes, A., Devereux E., ve Breen M. J., “Fear, framing and foreigners, The othering of immigrants in the Irish print media”, *Critical Psychology*, 100-121
- Indra, D. M. (1979), “Ethnicity, social stratification and opinion formation: An analysis of ethnic portrayal in the Vancouver Press”, 1905-1976, Ph. D. Dissertation, Simon Fraser University, Burnaby, British Columbia.
- Johnson, P. B., Sears, D. O., ve McConahay, J. B., (1971), ““Black invisibility”, the Press and the Los Angeles riot”, *American Journal of Sociology* 76, 698-721.
- Knopf, T. A. (1975), *Rumors, Race and Riots*, New Brunswick, NJ: Transaction Books
- Köker, E., Ü. Doğanay (2004) “Televizyonda Protesto Görüntüleri: Egemen Haber Söylemlerinde Toplumsal Eylemler”, *Kültür ve İletişim*, 7/2
- Köker, E., Doğanay, Ü., Keskin F. ve Özdemir İ., (2009) "2007 Milletvekili Genel Seçimleri'nde Medyada Milliyetçilik Rekabeti", içinde: *Medya, Milliyetçilik, Şiddet*, Hazırlayan: Barış Çoban, İstanbul: Su Yay. 73-101.
- Lyle, J. (ed.), (1968), *The Black American and the Press*, , Los Angeles: Ward Rithchie.

- Marthindale, C. (1986), *The White Presms and Black America*, New York: Greenwood Press.
- Schnapper, D. (2006) *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*; İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Smith, A. D., (2002), *Ulusların Kökeni*, Ankara: Dost
- Ruhrmann, G. Ve Kollmer, J. (1987), *Auslanderberichterstattung in der Kommune (Reporting foreigners in the community)*, Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Troya, B. (1981), *Public Awareness and the Media: A Study of Reporting on Race*, London: Commission for Racial Equality.
- Van Dijk, (1985) *Handbook of Discourse Analysis*, 4 vols, London: Academic Press
- Van Dijk (1987) *Communicating Racism, Ethnic Precudice in Tought and Talk*, Newbury Prak, CA: Sage
- Van Dijk, (1988a) *News as discourse*, Hillsdale, NJ: Erlbaum,
- Van Dijk, (1988b) *News Analysis: Case Studies of internaitonal and national news in the Press*, Hillsdale, NJ. Erbaum
- Van Dijk, (1988c), “How “They” hit the headlines: ethnic minorities in the Press”, in G. Smitherman-Donaldson and T.A. van Dijk (eds.) *Discourse and discrimination*, Detroit, IL: Wayne State University Press, 221-62.
- Van Dijk, (1989a), “Structures of discourse and structures of power” in J. A. Anrderson (ed.), *Communication Yearbook*, 12, Newbury Park, CA: Sage, 18-59.
- Van Dijk (1989b), “Critical news analysis”, *Critical Studies*, 1, 103-26.
- Van Dijk, (1991), *Racism and the Press*, London, Routledge
- Wilson, C.C. Ve Gutierrez, F., (1985), *Minorities and the Media*, Beverly Hills, CA and London, Sage Publications

EK1: YAZILI BASINDA IRKÇILIK: İÇERİK ANALİZİ KODLAMA YÖNERGESİ

- 1) Haber başlığı:
 - 2) Gazetenin adı:
 - 1) Hürriyet
 - 2) Posta
 - 3) Zaman
 - 4) Yeni Balıkesir
 - 5) Güneyde İmece
 - 6) Sonsöz
 - 3) Haberin tarihi:
 - 4) Haberin sayfası:
 - 1) 1. sayfa
 - 2) Magazin/insan/toplum
 - 3) Arka kapak
 - 4) Güncel/gündem
 - 5) Ekonomi
 - 6) Spor
 - 7) Televizyon-sinema-sanat
 - 8) Dünya/ dış haberler
 - 9) Politika
 - 10) Bölgeden
 - 11) Yorum
 - 12) Haber Hattı
 - 13) Başlıksız Sayfa
 - 20) Diğer
 - 0) Kodlanamıyor
 - 5) Haberin kapsadığı alan (cm2) (Ekim 2006 için; diğer haberler için 0 kodlanacaktır)
 - 1)
 - 0) Kodlanamıyor
 - 6) Haberin türü:
 - 1) Haber
 - 2) Köşe yazısı
 - 3) Yazı dizisi
 - 4) Yorum
 - 5) Okuyucu mektupları
 - 6) Söyleşi
 - 20) Diğer
 - 0) Kodlanamıyor
 - 7) Haberde ırkçılık/ayrımcılığa karşı içerik yer alıyor mu?
 - 1) Evet
 - 2) Hayır
- (Sorunun yanıtı evet ise devam edin; hayır ise 10. soruya geçin)**
- 8) Haberde ırkçılık/ayrımcılığa karşı içerik kimi/kimleri hedef alıyor? (ırkçılıkla suçlanan kim?)
 - 1) Kamu kurum ve kişileri / politikacıları
 - 2) Kamuoyunda tanınan kişileri; sporcuları, sanatçıları, gazetecileri, bilim adamlarını
 - 3) Etnik-kültürel-dinsel grupları; cemaatleri
 - 4) Diğer ülke kamu kurum ve kişilerini/ politikacılarını
 - 5) Diğer ülke halklarını
 - 6) Genel olarak Türkler
 - 20) Diğer
 - 0) Kodlanamıyor
 - 9) Haberde ırkçılık/ayrımcılığa karşı içerik kimi/kimleri konu ediniyor? (kimlere karşı ırkçılık uygulandığı)
 - 1) Kürtler
 - 2) Türkler
 - 3) Aleviler
 - 4) Çingeneler
 - 5) Araplar, Süryaniler
 - 6) Hristiyanlar
 - 7) Yahudiler
 - 8) Ermeniler
 - 9) Mülteciler
 - 10) Türkiye’de çalışan göçmenler
 - 11) Türkiye’de çalışan yabancı kadınlar
 - 12) Turistler
 - 13) Türklerle evlenen yabancı kadınlar
 - 14) Siyahlar
 - 15) Eşcinseller
 - 16) Cemaatler/tarikatlar

- 17) Başörtüsü takan kadınlar
- 18) Avrupalılar
- 19) Asyalılar
- 20) Diğer

- 21) Müslümanlar
- 22) Aydınlar/Sanatçılar/Düşünürler
- 0) Kodlanamıyor

10) Haberde ırkçı/ayırıcı içerik yer alıyor mu?

- 1) Evet
- 2) Hayır

(sorunun yanıtı evet ise devam edin; hayır ise 15. soruya geçin)

11) Haberde çoğunluk aktörleri kimler?

- 1) Kamu kurum ve kişileri / politikacılar
- 2) Kamuoyunda tanınan kişiler; sporcular, sanatçılar, gazeteciler, bilim adamları
- 3) Etnik-kültürel-dinsel gruplar; cemaatler
- 4) Genel olarak Türkler; (Türk halkı; kamuoyu....)
- 5) Müslümanlar
- 6) Belirsiz
- 7) Sivil Toplum Kuruluşları
- 20) Diğer
- 0) Kodlanamıyor

12) Haberde ırkçı/ayırıcı içerik iç ve dış ırkçılıklardan/ayırıcılıklardan hangisine ağırlık veriyor?

- 1) İç ırkçılık
- 2) Dış ırkçılık
- 3) Her ikisi de

(13. sorunun yanıtı (1) ise devam edin; (2) ise bir sonraki soruyu yanıtlayın.)

13) Haberde iç ırkçılığa/ayırıcılığa dair içerik kimi/kimleri konu ediniyor? (Azınlık aktörleri kimler?)

- 1) Kürtler
- 2) Türkler
- 3) Aleviler
- 4) Çingeneler
- 5) Araplar, Süryaniler
- 6) Hristiyanlar
- 7) Yahudiler
- 8) Ermeniler
- 9) Mülteciler
- 10) Türkiye’de çalışan yabancılar
- 11) Turistler
- 12) Siyahlar
- 13) Eşcinseller
- 14) Cemaatler/tarikatler
- 15) Türkiye’de çalışan yabancı kadınlar
- 16) Türklerle evlenen yabancı kadınlar
- 17) Başörtüsü takan kadınlar
- 18) Şiddet mağduru kadınlar
- 19) İnananlar/Müslümanlar
- 20) Diğer
- 21) Aydınlar/Sanatçılar/Düşünürler
- 0) Kodlanamıyor

14) Haberde dış ırkçılığa/ayırıcılığa dair içerik kimi/kimleri konu ediniyor? (Azınlık aktörleri kimler?)

- 1) Kürtler
- 2) Avrupalılar (Fransızlar, Yunanlar, Rumlar)
- 3) Araplar
- 4) Çingeneler
- 5) Hristiyanlar
- 6) Yahudiler
- 7) Ermeniler
- 8) Rumlar
- 9) Asyalılar
- 10) Amerikalılar
- 11) Siyahlar
- 12) Genel olarak yabancılar
- 13) (Yabancı) Kadınlar
- 20) Diğer
- 0) Kodlanamıyor

15) Haberin konusu ne?

- 1) Eğitim
- 2) Suç ve şiddet
- 3) Hrant Dink cinayeti
- 4) Namus cinayetleri
- 5) Terör
- 6) Göç
- 7) Ekonomik ilişkiler/çalışma hayatı
- 8) Etnik ve ırk ilişkileri (Kürtler, azınlıklar vs)
- 9) Kültürel farklılıklar
- 10) Dinler arası ilişkiler (örn. Papa'nın ziyareti; misyonerler)
- 11) İrtica tehdidi
- 12) Başörtüsü sorunu
- 13) Dış ilişkiler (AB'ye üyelik, ABD vs)
- 14) Ermeni sorunu
- 15) Türklüğün övgüsü
- 16) Spor
- 17) Cinsiyet Kimlikleri
- 18) Tarikat/Cemaat ilişkileri
- 19) Din
- 20) Diğer
- 0) Kodlanamıyor

16) Haberin teması aşağıdaki önermelerin hangisi/hangileri ile belirlenebilir?

- 1) Biz değil onlar (Avrupa) ırkçı/yabancı düşmanı/ayırıcı
- 2) Herkes Türkiye'ye/Türlere karşı.
- 3) Ermeniler Türklerden özür dilemeli.
- 4) Ermenileri destekleyenler gerçekleri göremeyecek kadar akılsız/apıdır.
- 5) Türkiye'deki Ermeniler Türk dostudur.
- 6) Ermenilere güvenilmez (ihanet ederler, hain olabilirler, vefasızdırlar, dönektirler vs)
- 7) Türkiye'deki aydınlar Ermenilerin işbirlikçisidir.
- 8) Hrant Dink'in vurulması Türkiye aleyhine bir komplodur.
- 9) Türkler soykırım yapmaz.
- 10) İsrail Müslümanlara zulmetmektedir.
- 11) Hristiyanlar/yabancılar sapkın, şehvet düşkünü ve eşcinseldir
- 12) Misyonerler Türkiye'nin/Türklerin aleyhine çalışmaktadır.
- 13) Irak'taki Kürtler ABD'nin kuklasıdır.
- 14) Kürtler suça meyillidir. (terörle ilişkilidir, TC'nin düşmanıdır, bölücüdür)
- 15) Kürtler'e güvenilmez (ihanet ederler, hain olabilirler, vefasızdırlar, dönektirler vs)
- 16) Kürtler gayr-ı medeni ve şiddete eğilimlidir (örn. namus cinayeti işler; geri kalmıştır vs.)
- 17) Tarikatlar sapkın/yıkıcı/sahtekârdır.
- 18) Başörtüsünü savunanlar irticacıdır/laiklik karşıtıdır.
- 19) Başörtüsü bir haktır
- 20) Diğer
- 21) Yabancı kadınlar fuhuş sektöründe çalışır/ahlaksızdır.
- 22) Yabancı kadınlar suçla ilişkilidir.
- 23) Geleneklerine/değerlerine uymayan kadınlar namus cinayetine kurban gider.
- 24) Türkiye'de göçmenler/mülteciler/yabancılar suçla ilişkilidir (hırsız, dolandırıcı, uyuşturucu satıcısıdır).
- 25) Mültecileri göç yolunda ölü.
- 26) Tüm Türkler müslümandır.
- 27) Aleviler müslümandır.
- 28) Türkiye'de Alevilere/dinsel azınlıklara karşı herhangi bir ayrımcılık yapılmamaktadır.
- 29) Türkiye'de ırkçılık/ayrımcılık yapılmaz. (Türk-Kürt-Ermeni-Rum vs hepsi kardeşler)
- 30) Siyahlar da ayrımcılığa maruz kalır.
- 31) Türkler/Türkiye üstündür
- 32) Yabancılar güvenilmez (ihanet ederler, hain olabilirler, vefasızdırlar)
- 33) Travestiler/Eşcinseller suçla ilişkilidir/Fuhuş yaparlar

- 34) Türkiye’de ırkçılık ayrımcılık vardır.
- 35) İslamiyet/Müslümanlar üstündür.
- 0) Kodlanamıyor

17) Haberde fotoğraf var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

(sorunun yanıtı evet ise devam ediniz, hayır ise 21. soruya geçiniz)

18) Haberde fotoğrafın kapsadığı alan (cm2) (Ekim ayı için, diğer aylar 0 kodlanacaktır)

- 1)
- 0) kodlanamıyor

19) Haber fotoğrafında azınlık aktörlerinin görüntüsü yer alıyor mu?

- 1) Evet
- 2) Hayır

(sorunun yanıtı evet ise devam ediniz hayır ise bir sonraki soruya geçiniz)

20) Haber fotoğrafında azınlık aktörü nasıl tanımlanıyor?

- 1)Olumlu
- 2) Olumsuz
- 3) Nötr

21) Irkçı/ayırıcı içerik haber metninin neresinde yer alıyor?

- 1) Başlığında
- 2) Alt başlıklarda/spotlarda
- 3) Metinde
- 4) Hem başlık(lar)da hem de haber metninde

22) Haber başlığında çoğunluk aktörlerine ilişkin bir tanımlama var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

(hayır ise takip eden iki soruyu yanıtlamayınız)

23) Haber başlığında çoğunluk aktörleri nasıl tanımlanıyor?

- 1) “eylemin/olayın” mağdurları olarak
- 2) “eylemin/olayın” failleri olarak
- 3) Belirsiz
- 20) Diğer

24) Haber başlığında çoğunluk aktörlerine yüklenen roller nasıl?

- 1) Olumlu eylemlerle ilişkili
- 2) Olumsuz eylemlerle ilişkili
- 3) Nötr

25) Haber başlığında azınlık aktörlerine ilişkin bir tanımlama var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

(hayır ise takip eden iki soruyu yanıtlamayınız)

26) Haber başlığında azınlık aktörleri nasıl tanımlanıyor?

- 1) “eylemin/olayın” mağdurları olarak
- 2) “eylemin/olayın” failleri olarak
- 3) Belirsiz

20) Diğer

27) Haber başlığında azınlık aktörlerine yüklenen roller nasıl?

- 1) Olumlu eylemlerle ilişkili
- 2) Olumsuz eylemlerle ilişkili
- 3) Nötr

28) Haber başlığında alıntı var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

(Hayır ise bir sonraki soruya geçiniz)

29) Haber başlığında alıntı hangi aktörlerden yapılıyor?

- 1) Azınlık aktörleri
- 2) Çoğunluk aktörleri
- 3) Her ikisi
- 20) Diğer
- 0) Kodlanamıyor

30) Haber başlığında cümle yapısı etken mi edilgen mi?

- 1) Etken
- 2) Edilgen

31) Haber metninde çoğunluk aktörleri nasıl tanımlanıyor?

- 1) “eylemin/olayın” mağdurları olarak
- 2) “eylemin/olayın” failleri olarak
- 3) Belirsiz
- 20) Diğer

32) Haber metninde azınlık aktörlerine ilişkin bir tanımlama var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

(Sorunun yanıtı hayır ise takip eden iki soruyu yanıtlamayınız)

33) Haber metninde azınlık aktörleri nasıl tanımlanıyor?

- 1) “eylemin/olayın” mağdurları olarak
- 2) “eylemin/olayın” failleri olarak
- 3) Belirsiz
- 20) Diğer

34) Haber metninde azınlık aktörlerine yüklenen roller nasıl?

- 1) Olumlu eylemlerle ilişkili
- 2) Olumsuz eylemlerle ilişkili
- 3) Nötr

(Sorunun yanıtı olumlu ise 35. soruyu yanıtlayınız, olumsuz ise bir sonraki soruya geçiniz)

35) Haberde azınlık aktörlerinin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılar (stereotipler) hangi ortak özellikler aracılığıyla kuruluyor? (çoklu kodlama yapabilirsiniz)

- 1) Tarihlerinin-geçmişlerinin yüceliği
- 2) Değişmeyen kişilik özellikleri: Cesaret-mertlik-dürüstlük-savaşçılık-askerlik- erillik-çalışkanlık
- 3) Geleneklerine bağlılık gibi kültürel özellikler
- 4) Dinsel seçilmişlikleri
- 5) Sadakat ve işbirliği
- 6) Modernleşebilme/çağdaşlaşma becerileri
- 20) Diğer

0) Kodlanamıyor

36) Haberde azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar (stereotipler) hangi ortak özellikler aracılığıyla kuruluyor? (çoklu kodlama yapabilirsiniz)

- 1) Sadakatsizlik/güvenilmezlik
- 2) Gelenekler
- 3) Ahlaki değerler, normlar
- 4) Din
- 5) Yaşam biçimleri
- 6) Hainlik, korkaklık, ürkeklik, yalancılık, açgözlülük, tembellik, vs. gibi kişilik özellikleri
- 7) Şiddet/suç meyilli olmak
- 8) Adaletsizlik/haksızlık yapmak
- 20) Diğer
- 0) Kodlanamıyor

37) Haber metninde çoğunluk aktörlerine yüklenen roller nasıl?

- 1) Olumlu eylemlerle ilişkili
- 2) Olumsuz eylemlerle ilişkili
- 3) Nötr

(Sorunun yanıtı “olumlu” ise devam ediniz; olumsuz veya nötr ise bir sonraki soruya geçiniz.)

38) Haberde çoğunluk aktörlerinin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılar (stereotipler) hangi ortak özellikler aracılığıyla kuruluyor? (çoklu kodlama yapabilirsiniz)

- 1) Türk ırkının saflığı ve üstünlüğü
- 2) Türk dünyasının büyüklüğü ve türdeşliği/Türklüğün yaygınlaştırılması
- 3) Türk dilinin güzelliği ve üstünlüğü
- 4) Türklerin diğer grupları asimile etmedeki becerileri
- 5) Türklerin dünya uygarlığına katkıları
- 6) Türklerin modernleşebilme/çağdaşlaşabilme becerileri
- 7) Türklerin değişmeyen kişilik özellikleri: cesaret-mertlik-dürüstlük-çalışkanlık-savaşçılık-askerlik-erillik vs
- 8) Türklerin geleneklerine bağlılık, yardımseverlik, misafirperverlik gibi kültürel özelliklerinin üstünlüğü
- 9) Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliği
- 10) Türklerin dinsel seçilmişlikleri
- 11) Türk tarihinin-geçmişinin yüceliği
- 12) Hakkını arama/haklılık-hukuk arayışı
- 20) Diğer
- 0) Kodlanamıyor

39) Haber metninde alıntı var mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

40) Haber metninde alıntı hangi aktörlerden yapılıyor?

- 1) Azınlık aktörleri
- 2) Çoğunluk aktörleri
- 3) Her ikisi
- 20) Diğer
- 0) Kodlanamıyor

